

Syntéza jogy

(Kapitoly 1 – 5)

Šrí Aurobindo

Zdroj: <https://aurobindo.sk/>

Obsah

Poznámka k slovenskému prekladu.....	2
1. Život a joga.....	3
2. Tri kroky Prírody.....	6
3. Tri druhy života.....	15
4. Systémy jogy.....	24
5. Syntéza systémov.....	32
6. Štyri piliere jogy.....	40
7. O podstate integrálnej jogy.....	54
8. Duchovná cesta činorodého človeka: joga podľa Bhagavadgíty...70	

Poznámka k slovenskému prekladu

Šrí Aurobindo Ghóš (1872 – 1950) patrí spolu so Svámí Vivékánandom (1863 – 1902) medzi kľúčové osobnosti, ktoré stáli pri zrode modernej jogy. Hoci pre oboch boli prvoradé jej duševné a duchovné aspekty, ich pôsobenie prebudilo záujem verejnosti a vytvorilo priestor, v ktorom sa postupne presadili dnešné populárne smery, odvodené prevažne z klasickej hathajogy.

V nedávnom zborníku vydavateľstva Oxford o zakladateľoch a predstaviteľoch modernej jogy¹ je Vivékánanda označený za jej tvorca a prvého učiteľa jogy na Západe. Označenie „tvorca“ podčiarkuje skutočnosť, že nešlo o priamočiary prenos jogy z Indie na Západ, ale o jej podstatnú teoretickú reformuláciu a modernizáciu. Na toto Vivékánandovo úsilie nadviazal Šrí Aurobindo dielom *Syntéza jogy*², v ktorom popisuje nový druh integrálnej jogy. V tejto súvislosti uvedený zborník cituje napríklad vyjadrenie Georga Feuersteina, podľa ktorého je Šrí Aurobindova integrálna joga dosiaľ najimpozantnejším pokusom o reformuláciu jogy z hľadiska možností a potrieb modernej doby, hoci býva v praxi často opomínaná.

Syntéza jogy pôvodne vyšla časopisecky v rokoch 1914-21, teda ešte pred vznikom dnešných moderných škôl hathajogy. Jej zmienky o hathajoge sa preto viažu na jej historicky staršie formy, ktorých klasickým vyjadrením sú spisy ako *Hathajogapradípká* či *Gherandasamhitá*.

-
- 1 Singleton, Mark, and Ellen Goldberg, eds. *Gurus of Modern Yoga*. Oxford University Press, 2013. Podrobné porovnanie oboch osobností ponúka aj komparatívna štúdia Petra Heehsa *Roots, Branches, and Seeds: The teachings of Swami Vivekananda and Sri Aurobindo examined in the light of Indian tradition, colonial modernity and one another*. Nehru Memorial Museum and Library Occasional Paper, History and Society Series, No.14., 2013. URL: <https://www.academia.edu/18987747>
 - 2 Aurobindo, Sri. *The Synthesis of Yoga*. Zväzok 23-24 súborného diela zverejneného na stránke <http://www.sriurobindoashram.org/sriurobindo/writings.php>

1. Život a joga

Všetky vyspelejšie formy ľudskej aktivity, či už v bežnom živote alebo v tých výnimočných sférach, ktoré zvykneme označovať ako duchovné a božské, podliehajú dvom všeobecným tendenciám fungovania Prírody. Za prvé, každá forma tiahne k harmonickej komplexnosti a obsiahlosti, ktorá sa v istej fáze rozpadá na množstvo úzko špecializovaných prúdov, len aby sa tieto neskôr znova spojili do ešte obsiahlejšej a úplnejšej syntézy. Za druhé, vývoj jasne vyhranených foriem je nutnou podmienkou ich efektívnej existencie, napriek tomu však každá príliš striktné formulovaná životná pravda a prax rýchle starne a stráca svoju hodnotu; treba ju neustále obnovovať čerstvými prúdmi ducha, aby potrebnou zmenou vdýchli nový život do jej mŕtvej či umierajúcej formy. Podmienkou fyzickej nesmrteľnosti je proces neustáleho znovuzrodenia. Žijeme v dobe plnej pôrodných bolestí,³ keď všetky formy ľudského myslenia a činnosti, ktoré historicky preukázali mimoriadnu užitočnosť alebo trvácnosť, podstupujú tú najnáročnejšiu skúšku a dostávajú šancu na znovuzrodenie. Dnešný svet pripomína obrovský Médein kotol,⁴ do ktorého všetko padá, triešti sa na kúsky a je skusmo skladané do nových kombinácií, raz tak a potom onak, aby buď zaniklo a poskytlo roztrúsený materiál pre nové formy, alebo sa opäť vynorilo omladené a zmenené, schopné ďalšej existencie. Indická joga, vo svojej podstate špeciálne fungovanie a formulácia istých významných síl Prírody, sama mnohorako špecializovaná, členená a rôzne formulovaná, je potenciálne jedným takýmto dynamickým prvkom budúceho života ľudstva. Dieťa pradávnych čias, dochovala sa nám vďaka svojej mimoriadnej vitalite a vnútornej opravdivosti, a dnes sa vynára z tajných škôl a asketických zákutí, kam sa v priebehu histórie uchýlila, aby obhájila svoje miesto v budúcej sume životaschopných síl a nástrojov napredujúceho ľudstva. Najprv však musí znovu objaviť samu seba a ujasniť si, prečo do tohto súhrnu patrí a čo je vlastne tým trvalým cieľom Prírody, ktorý reprezentuje. Toto jej nové sebazpoznanie a sebahodnotenie jej zároveň umožní oživiť a prehĺbiť jej vlastnú vnútornú syntézu. Čím skôr sa takto zreorganizuje, tým ľahšie a účinnejšie sa zaradí do nového, rýchlo sa vyvíjajúceho života napredujúceho ľudstva, aby ho mohla viesť aj k tým najskrytejším vnútorným pokladom a vrcholom existencie i osobnosti.

Pri správnom pohľade na život a jogu možno každú cestu životom považovať za istý druh vedomej či nevedomej jogy. Pod pojmom joga totiž rozumieme jednak systematické a metodické úsilie o dokonalosť rozvojom latentných potenciálov

3 Písané krátko po vypuknutí 1. svetovej vojny v roku 1914 (pozn. prekl.).

4 Narážka na grécku báj o zlatom rúne (pozn. prekl.).

ukrytých v človeku a jednak vrcholnú podmienku úspechu v tomto úsilí, vedomé zjednotenie sa jedinca s vesmírnou a transcendentnou Existenciou, ktorej je človek i celý Vesmír len neúplným vyjadrením. Keď hlbšie nazrieme pod povrch diania okolo nás, všetky formy života sa nám odhalia ako prejav všeobšiahlej jogy Prírody, ktorou sa usiluje jednak o dokonalosť na vedomej i nevedomej úrovni stále bohatším a členitejším prejavom jej dosiaľ nerealizovaných vývinových možností a jednak o vedomú jednotu so svojou božskou podstatou. V človeku, jej mysliteľovi, sa jej po prvý raz v histórii Zeme podarilo vytvoriť nástroj obdarený racionálnou vôľou a reflexívnym sebauvedomením, pomocou ktorého môže tento svoj veľký cieľ rýchlejšie a účinnejšie dosiahnuť. Ako povedal Svámí Vivékánanda, jogu môžeme vnímať ako prostriedok zrýchlenia vlastnej evolúcie a jej zhustenia do jedného pozemského života, ba aj do pár rokov či mesiacov fyzickej existencie. Z tohto hľadiska je každý systém jogy len selektívnym výberom či zhustením všeobecných metód Prírody do užšie vymedzených, no zato energetickejších a účinnejších foriem. Príroda sama ich v evolúcii používa voľnejšie, nenáhľivo, zdanlivo s väčšími stratami materiálu i energie, no pritom dôkladnejšie preskúma všetky možné kombinácie. Tento pohľad na jogu je jediným možným základom pre zmysluplnú a racionálnu syntézu jej rozmanitých metód a postupov. Lebo až vtedy sa joga prestane javiť ako čosi mystické a abnormálne, čo nijako nesúvisí s bežnými operáciami Prírody ani so zámerom, ktorý sleduje svojim podvojným smerovaním k subjektívnemu a objektívnemu sebanaplneniu. Práve naopak, odhalí sa nám ako intenzívne a výnimočné využitie tých síl a schopností, ktoré Príroda už sformovala alebo práve formuje v rámci svojho pomalšieho, ale zato všeobecnejšieho napredovania.

Metódy jogy majú k bežnému fungovaniu ľudskej psychiky zhruba rovnaký vzťah ako vedecké využitie elektriny či parnej sily k ich zvyčajnému, menej nápadnému účinkovaniu v Prírode. A rovnako ako veda, aj ony sú založené na poznatkoch získaných a overených riadnymi experimentmi a ich praktickou analýzou. Napríklad Radžajoga stojí na overenej skúsenosti, že ľudská psychika je súbor previazaných prvkov, funkcií, síl a ich kombinácií, ktoré možno vhodnými duševnými technikami od seba oddeliť, pozastaviť, ba aj celkom anulovať, ale tiež nanovo skombinovať tak, aby dokázali aj veci prv nemožné, prípadne ich transformovať a včleniť do novej globálnej syntézy. Podobne Hathajoga stojí na opakovanej skúsenosti, že vitálne sily a funkcie, od ktorých náš život bežne závisí a ktorých operácie sa zdajú byť nutné a nemenné, možno vedomo ovládnuť a ich fungovanie pozastaviť či pozmeniť natolko, až to pripadá ako „zázrak“ všetkým, ktorí nepochopili princíp a podstatu využitých procesov. A hoci je pri iných druhoch jogy tento ich charakter menej zrejмый, lebo sú intuitívnejšie a menej mechanické, bezprostrednejšie zamerané na zvrchované

blaho, ako napríklad joga lásky, alebo na nekonečné hlbiny vedomia a bytia, ako joga poznania, aj ony sú založené na využití nejakej základnej sily či schopnosti v nás spôsobom a smerom vymykajúcim sa jej zvyčajnému spontánnemu fungovaniu. Všetky metódy spadajúce pod spoločné označenie „joga“ sú špeciálnymi psychologickými procesmi postavenými na nejakej pevnej zákonitosti Prírody, pričom z jej normálneho fungovania dokážu vyťažiť schopnosti a výsledky, ktoré v ňom boli vždy latentne prítomné, ktoré sa však v jej obvyklých aktivitách viditeľne prejavujú len sporadicky a za mimoriadnych okolností.

Ale podobne ako vo fyzikálnych vedách, kde stále mocnejší prúd nových objavov a technológií prináša so sebou aj nevýhody, lebo svojou víťaznou umelosťou dusí náš prirodzený ľudský život pod ťarchou bezduchej mašinérie a poskytuje nám isté formy slobody a sebarealizácie za cenu rastúcej závislosti v iných ohľadoch, tak aj prílišné zapodievanie sa technikami jogy a ich výnimočnými výsledkami môže mať svoje negatíva. Jogín má sklon stiahnuť sa z kolektívnej existencie do samoty, čím na ňu stráca vplyv; získa tak síce bohatstvo ducha, ale za cenu ochudobnenia svojich ľudských aktivít; vykúpi si vnútornú slobodu tým, že navonok odumrie. Buď získa Boha a stratí život, alebo keď sa zameria navonok na ovládnutie života, hrozí mu, že stratí Boha.⁵ Preto sa v istej fáze začal v Indii uplatňovať princíp nezlučiteľnosti svetského života s duchovnou praxou a naplnením, a hoci ideál víťaznej harmónie medzi vnútorným volaním a svetskými povinnosťami v tradícii aj naďalej pretrváva, býva iba zriedka alebo len veľmi nedokonale naplnený. Pravda je taká, že keď človek uprie svoj zrak a energiu dovnútra a vstúpi na cestu jogy, automaticky sa o ňom predpokladá, že je pre spoločnosť navždy stratený. Táto predstava sa pôsobením prevládajúcich filozofických smerov a náboženstiev natoľko zakorenila, že únik zo života je dnes bežne považovaný nielen za nutnú podmienku, ale aj za všeobecný cieľ jogy. Súčasťou každého nového pokusu o syntézu jogy musí byť preto opätovné zjednotenie Boha a Prírody v slobodnom a dokonalom ľudskom živote, a jej metódy musia nielen pasívne pripúšťať, ale aj aktívne podporovať harmóniu našich vnútorných a vonkajších aktivít i zážitkov, a obe viesť k ich božskému naplneniu. Lebo človek je presne tým výrazom a symbolom vyššej Existencie imanentnej v hmotnom svete, v ktorom sa nižšia existencia môže radikálne premeniť a nadobudnúť prirodzenosť vyššej, a vyššia následne odhaliť a adekvátne vyjadriť vo formách nižšej. Vyhýbať sa aktívnemu životu, ktorý nám bol daný práve na uskutočnenie tejto možnosti, preto nemôže

5 Šrí Aurobindo chápe pojem „Boh“ inak a oveľa všeobecnejšie než je bežná antropomorfná predstava. Neskôr začal uprednostňovať neutrálnejší pojem „Božské“, ktorý v sebe zreteľnejšie spája osobný a neosobný aspekt prejavového Absolútna.

byť ani nutnou podmienkou, ani celým či konečným cieľom nášho najvyššieho duchovného úsilia a dokonalej sebarealizácie. Prinajlepšom to môže byť dočasná potreba alebo dôsledok úzko zameraného extrémneho úsilia zvereného či vnúteného nejakému jednotlivcovi so zámerom otvoriť celému ľudstvu bránu k vyššej a dokonalejšej existencii. Pravý cieľ a plná užitočnosť jogy sa nám vyjavia až vtedy, keď naša vedomá joga, tak ako podvedomá joga Prírody, pojme do seba aj všetky naše vonkajšie aktivity a keď, hľadiac na prejdenú cestu a jej zavŕšenie, budeme môcť opäť vyhlásiť, ale už v hlbšom a dokonalejšom zmysle: „Celý život je joga.“

2. Tri kroky Prírody

Aj v histórii jogy teda vidíme tendenciu ku špecializácii a vydeľovaniu, ktorá – ako všetky veci v Prírode – mala svoje opodstatnenie a bola do istej miery nevyhnutná; naším terajším zámerom je však syntéza špecializovaných cieľov a metód, ktoré takto vznikli. Len ťažko však môžeme uspieť, kým neodhalíme, za prvé, všeobecný princíp a hlbší zmysel tejto separatívnej tendencie, a za druhé, konkrétne princípy a funkcie, na ktorých stoja metódy jednotlivých škôl jogy. Na pochopenie všeobecného princípu musíme hlbšie preskúmať fungovanie Prírody samej, prístupujúc k nej nie ako k dákej pochybnej a nedôveryhodnej aktivite vesmírnej ilúzie, *mája*, ale ako k vesmírnej energii a aktivite samotného Božského v jeho univerzálnom aspekte, k energii a aktivite inšpirovanej všeobsiahlou, nekonečnou, no pritom detailnou Múdrostou, *pradžňá prasrtá puráni* Upanišád, teda Múdrostou, ktorá emanovala z Večného na samom počiatku vecí. Konkrétne princípy a funkcie, od ktorých sa odvíjajú metódy rôznych škôl jogy, najlepšie odhalíme tak, že pod masou ich špecifických detailov nájdeme kľúčovú ideu, ktorej slúžia, a hlavný zdroj energie, z ktorého čerpajú. Potom dokážeme ľahšie určiť ich jednotiaci princíp a zdieľaný prameň prvotnej energie, z ktorého všetky vzišli, ku ktorému všetky podvedome smerujú, a v ktorom sa preto môžu všetky vedome zjednotiť.

Postupné sebavyjadrenie Prírody v človeku, ktoré dnes označujeme moderným pojmom evolúcia, nutne závisí od troch po sebe idúcich prvkov. Prvým je to, čo sa už v evolúcii vyvinulo a uchytilo; druhým to, čo je vo fáze intenzívneho vedomého vývoja, ale zatiaľ ešte neúplné, nedokonalé a neustálené; a tretím to, čo sa iba má vyvinúť, hoci sa už miestami môže vyskytovať sporadicky i pravidelnejšie, v podobe primitívnej i vyspelejšej, ba dokonca, i keď veľmi zriedkavo, aj vo forme blízkej najvyššej možnej ľudstvu dostupnej dokonalosti.

Lebo vzostupné napredovanie Prírody nie je mechanickou sériou drobných a pravidelných krokov vpred. Príroda sa v evolúcii neustále načahuje ďaleko pred seba, často aj za cenu následného ústupu a žalostného úpadku. Čas od času prudko vyrazí a vychrlí ohňostroj noviniek alebo pokorí dlho vzdorujúcu métu, ba niekedy skúša dobyť aj kráľovstvo nebeské násilím. A tieto jej pokusy o sebaaprekonanie sú vždy odhalením toho, čo je v nej najbožskejšie alebo najdiabolskejšie, v každom prípade však také, čo ju najúčinnnejšie a najrýchlejšie priblíži k jej konečnému cieľu.

To, čo pre nás Príroda už vyvinula a pevne ukotvila, je náš telesný život. Podarilo sa jej harmonicky spojiť dva nižšie, no pritom najpotrebnejšie prvky pre našu aktivitu a rast v pozemskom svete – Hmotu a Energiu Života. Hmota – nech ju vyznavači čistej éterickej duchovnosti akokoľvek zatracujú – je našim základom a prvým predpokladom pre fungovanie všetkých našich energií, ba aj pre našu duchovnú realizáciu. Životná Energia nám zasa umožňuje existenciu v hmotnom tele a zároveň je v ňom nutnou podmienkou a oporou aj pre naše vyššie, mentálne a duchovné aktivity. Prírode sa tak podarilo dosiahnuť istú stabilitu jej neustáleho materiálneho pohybu, kedy je tento pohyb dostatočne trvanlivý a odolný voči rušivým vplyvom, no pritom aj dostatočne poddajný a variabilný, aby mohol slúžiť ako vhodný nástroj pre progresívne prejavenie božských prvkov v ľudskej prirodzenosti. Práve to je pointou bájky v Aitaréja upanišáde, kde bohovia opakovane odmietali zvieracie formy núkané im Prvotným Duchom, a až keď im ukázal človeka, zvolali: „Toto je naozaj dokonale urobené!“ a súhlasili, že sa v ňom usídlia. Prírode sa tiež podarilo presadiť fungujúci kompromis medzi pasivitou hmoty a aktivitou Života, ktorý v nej sídli a živí sa ňou, a práve vďaka nemu je možná a udržateľná nielen naša vitálna existencia, ale aj plný rozvoj našich mentálnych a rozumových schopností. Táto rovnováha predstavuje základný stavebný prvok a oporu Prírody v človeku, a v jazyku jogy sa nazýva jeho hrubým telom (*sthūla śarīra*), pričom pozostáva jednak z hmotného obalu (*annakóša*) a jednak z nervového systému, teda z vitálneho, resp. pránického obalu (*prānakóša*).

Ak je teda táto nižšia rovnováha základom a prvou oporou pre pokročilejšie aktivity tvorivej vesmírnej Sily, ak naozaj tvorí nástroj, cez ktorý sa tu Božské snaží prejaviť a adekvátne vyjadriť, ak je pravda, ako hovorí stará indická múdrosť, že fyzické telo nám je dané ako nástroj pre správne naplnenie najhlbšieho zákona našej prirodzenosti, potom je definitívny odvrat od fyzického života nutne aj odvratom od plnosti božskej Múdrosti a odmietnutím jej tvorivého zámeru v pozemskom svete. Také odmietnutie môže byť správne a opodstatnené v ojedinelých prípadoch, keď zodpovedá vývojovým potrebám špecifických jednotlivcov, no v žiadnom prípade ho nemožno plošne vzťahovať na ľudstvo ako

celok. Integrálna joga preto nemôže telo ignorovať, ani vyžadovať jeho popretie či odmietnutie ako nutnú podmienku dokonalej duchovnosti. Práve naopak: pozdvihnutie fyzického tela k dokonalosti má byť záverečným triumfom Ducha a premena telesného života na život božský Božím podpisom završujúcim a potvrdzujúcim jeho vesmírne dielo. Odpor, ktorý fyzicky kladie duchovnu, nie je platným argumentom pre jeho zavrnutie, lebo v skrytom usporiadaní vecí sú naše najťažšie problémy zároveň našimi najväčšími príležitosťami. Aj tie najnáročnejšie problémy, ktorým čelíme, sú preto v skutočnosti znamením a výzvou Prírody, aby sme ich prekonalí; nie sú neprekonateľnou pascou, ktorej sa máme naveky vyhýbať, či prisilným protivníkom, pred ktorým môžeme len zutekať.

Rovnako dôležité ako telo sú naše vitálne a nervové energie – aj ony sa dožadujú zbožštenia svojich možností a schopností v rámci nášho vrcholného duchovného naplnenia. Všestranná múdrosť upanišád preto opakovane zdôrazňuje zásadnú rolu tohto prvku vo vesmírnej schéme. „Ako špice kolesa zbiehajúce sa v jeho strede, tak je všetko ukotvené v Energii Života: trojaké poznanie aj Zákon Obete, sila mocných aj čistota múdrych. Energia Života vládne všetkému na Zemi, ba aj v troch nebeských svetoch.“⁶ V integrálnej joge je preto neprípustné snažiť sa vitálne energie v nás zničiť, zatlačiť do apatickej nehybnosti či vykoreniť ako zdroj škodlivých aktivít. Ich očista, nie ich zničenie – ich premena, správne používanie a ovládanie je tým pravým cieľom, pre ktorý v nás boli stvorené a vypestované.

Ak je telesný život tým, čo pre nás Príroda už vyvinula a stabilizovala ako oporu a prvý nástroj pre jej ďalšie aktivity, potom náš mentálny život je jej nasledujúcim krokom a ešte vyspelejším nástrojom. Práve on je teraz v jej pozvoľnom napredovaní jej hlavným motívom a ideálom; práve on – s výnimkou období únavy a návratu k primitívnejším formám, v ktorých temnote potrebuje zregenerovať a načerpať nové sily – je jej trvalým cieľom, ku ktorému sa vracia vždy a všade, kde sa jej podarí vymaniť sa z povinností a osídliť jej prvých fyzických a vitálnych úspechov. V človeku totiž narážame na odlišnosť nedozierneho významu. Jeho mentalita nie je jednoliata, ale dvojité, ba až trojitá: má nielen myseľ materiálnu a nervovú, ale aj čisto intelektuálnu, ktorá sa postupne oslobodzuje od ilúzií pútajúcich telo a zmysly, a má tiež myseľ duchovnú a božskú, nadradenú intelektu, ktorá sa v príslušný čas začne oslobodzovať od nedokonalosti a rigidnosti čisto logického uvažovania a predstavivosti. Myseľ v človeku je spočiatku intenzívne zahľadená a zapletená do telesného života, pričom v rastlinách je ním celkom pohľtená a vo zvieratách

trvale uväznená. Akceptuje ho preto nielen ako prvý, ale aj ako jediný určujúci faktor a slúži mu bezvýhradne, akoby uspokojovanie jeho potrieb bolo jediným zmyslom existencie. Lenže náš telesný život je základom, nie cieľom; je naším prvým, zďaleka však nie posledným či hlavným determinantom. Už naši dávní predkovia oprávnenne charakterizovali človeka v prvom rade ako mysliteľa, *Manu*, teda mentálnu bytosť, ktorá má svoj život a telo múdro viesť,⁷ na rozdiel od zvieratá, ktoré je nimi vedené a ovládané. Ľudská existencia v pravom zmysle začína preto až vtedy, keď sa intelektuálna mentalita vymaní z materiálnej a keď začneme trvalejšie žiť v našom mentálnom svete nezávisle od zmyslov a ich posadnutosti hmotnými a vitálnymi cieľmi, a keď v miere tejto slobody dokážeme náš telesný život správne prijať a zužitkovať. Lebo sloboda, a nie vynaliezavé poddanstvo, je základom skutočného sebaovládania. Slobodné, a nie vynútené prijatie podmienok fyzickej existencie – podmienok výrazne zjemnených a rozšírených – je tým pravým ľudským ideálom. Nad touto intelektuálnou mentalitou je však ešte mentalita božská.

Zatiaľ sa nedá povedať, že by takto chápaný mentálny život bol všeobecne rozšírený. Aktuálna situácia⁸ pôsobí skôr dojmom, že je plne rozvinutý len v nepočetných jednotlivcoch, kým u väčšiny ľudí je to buď iba malá a nedokonale fungujúca časť ich normálnej prirodzenosti, alebo u nich celkom chýba, prípadne je tak hlboko spiaci či latentný, že nie je ľahké ho prebudiť a aktivovať. Mentálny život rozhodne nie je ukončeným produktom Prírody; nie je ešte v ľudskom živočíchovi pevne ukotvený. Príznakom jeho nehotovosti je skutočnosť, že plnú a vycibrenú rovnováhu vitality a hmoty, teda zdravé, odolné a dlhoveké ľudské telo, nachádzame spravidla v tých skupinách a triedach ľudí, ktoré sa vyhýbajú intenzívnemu mysleniu, jeho stresom a pnutiam, alebo používajú len najnižšiu, materiálnu zložku mysle. Civilizovaný človek si ešte len musí vybudovať harmonickú rovnováhu medzi plne aktívnou myslou a telom; za normálnych okolností ňou zatiaľ nedisponuje. Skôr naopak: stupňujúce sa úsilie o intenzívnejší mentálny život často zosilňuje nerovnováhu v ľudskej prirodzenosti až natoľko, že viacerí poprední vedci vnímajú a popisujú genialitu ako formu šialenstva, produkt degenerácie či patologickú morbidnosť Prírody. Psychické javy, o ktoré sa opiera tento jednostranný záver, keď ich nevnímame izolovane, ale spolu so všetkými ostatnými relevantnými dátami, naznačujú skôr iné vysvetlenie. Genialita je jeden konkrétny spôsob, ktorým sa tvorivá vesmírna Energia snaží zrýchliť a zintenzívniť naše intelektuálne schopnosti, aby sa pripravili na prebudenie ešte mocnejších, priamočiarejších a dokonalejších schopností prináležiacich nadrozumovej, božskej zložke našej mysle. Nejde teda

7 *Manomajah pránašaríranetá*. Mundaka upanišáda II.2.8.

8 Písané v roku 1914 (pozn. prekl.).

o nejakú nevysvetliteľnú bizarnosť či patologickú úchylku, ale o celkom prirodzený ďalší krok správnym smerom na našej evolučnej ceste. Prírode sa už podarilo zladit' telesný život s materiálnou mysl'ou, a teraz usilovne pracuje na jeho zosúladení s racionálnym intelektom. Lebo ani intenzívna intelektuálna aktivita, aj keď do istej miery tlmí a oslabuje naše pôvodné vitálne a živočíšne energie, nemusí nutne viesť k narušeniu telesného či duševného zdravia. Popri tom sa však Príroda súčasne načahuje za ešte vyššou métou, za božskou mysl'ou. Treba tiež spomenúť, že poruchy telesnej a duševnej rovnováhy, ktoré nám jej evolučný tlak a procesy spôsobujú, spravidla nebývajú až také závažné, ako sa zvykne prezentovať. Niektoré sú v skutočnosti zárodkami nových užitočných črt a schopností, a hoci iné zahŕňajú aj isté formy rozpadu a rozkladu, ich negatívne vplyvy možno pomerne ľahko eliminovať, pričom aj ony napomáhajú vzniku nových pozitívnych prvkov, a sú teda relatívne malou cenou, ktorú treba zaplatiť za uskutočnenie jej ďalekosiahlych evolučných zámerov.

Po náležitom zvážení všetkých okolností môžeme dokonca dospieť k záveru, že mentálny život nie je nedávnym evolučným výdobytkom Prírody v človeku, ale skôr zrýchleným opakovaním jej staršieho evolučného úspechu, po ktorom nasledovala jedna z jej poľutovaniahodných fáz útlmu a úpadku. Divoch by potom nebol prapôvodným predkom civilizovaného človeka, ale skôr degenerovaným potomkom ešte staršej civilizácie. V prospech tejto tézy svedčí skutočnosť, že hoci je v tejto chvíli vysoký stupeň intelektuálneho rozvoja zemepisne veľmi nerovnomerne rozložený, intelektuálne schopnosti nachádzame rozptýlené všade. Poznáme konkrétne prípady, keď si aj príslušníci divých kmeňov považovaných za najzaostalejšie, lebo žili dlhé veky izolované v džungliach rovníkovej Afriky, dokázali osvojiť intelektuálnu kultúru aj bez prímеси krvi od vyspelejších etníc a bez čakania na budúce generácie, i keď sa intelektuálne nemohli hneď rovnať dominujúcim Európanom. Nepochybne šlo o výnimočných jednotlivcov, no aj pre zaostalé ľudské masy platí, že v priaznivých podmienkach dokážu za pár generácií prekenuť priepastné kultúrne rozdiely, čo by teoreticky malo trvať celé tisícročia. Buď je teda človek ako mentálna bytosť aspoň čiastočne oslobodený spod ťaživého jarma pomalých zákonov evolúcie, alebo si v sebe už nesie a v priaznivých podmienkach a stimulujúcej atmosfére dokáže vždy relatívne rýchlo prejaviť až nečakane vysoké predpoklady pre plnohodnotný intelektuálny život. Nie je to teda intelektuálna neschopnosť, ale dlhodobé odmietanie alebo nedobrovoľné odlúčenie od vhodných stimulov a následné pomalé vyhasínanie vnútorného oživujúceho impulzu, čo plodí divoča a barbara. Divošstvo a barbarstvo je teda len prechodným spánkom, nie pôvodnou evolučnou temnotou.

A navyše aj v celkovom smerovaní moderného myslenia a úsilia vie vnímavé oko rozpoznať intenzívnu a vedomú snahu Prírody v človeku o globálny rozmach intelektuálnej infraštruktúry, rozvoj racionálnych schopností a následných vývojových možností masovým sprístupnením príležitostí, ktoré pre mentálny život ponúka moderná civilizácia. Dokonca aj takmer výlučné upriamenie európskeho intelektu, hlavného predstaviteľa týchto tendencií, na hmotnú Prírodu a vonkajšie stránky existencie je nutnou súčasťou tohto úsilia. Jeho cieľom je pripraviť naše fyzické telo, vitálne energie a naše fyzické okolie na plné prejavenie našich mentálnych schopností a možností. Všeobecná dostupnosť vzdelania, rozvoj zaostalých národov a etník, lepšie sa postavenie nižších spoločenských tried, náhrada ťažkej manuálnej práce strojmi, rôzne hnutia za zlepšenie spoločenských a ekonomických pomerov, úsilie Vedy o zlepšenie zdravia, dlhovekosti a telesnej zdatnosti civilizovaného človeka, to všetko jasne signalizuje hlbší zmysel a smer tohto mohutného spoločenského pohybu. Nie vždy sú pritom použité tie najvhodnejšie a najsprávnejšie metódy, no ich cieľ je nepochybne správny, aj keď len predbežný: zdravý individuálny i spoločenský organizmus, uspokojenie legitímnych potrieb a požiadaviek materiálnej mysle, primerané pohodlie, dostatok voľného času a rovnosť príležitostí, aby celé ľudstvo, a nie iba vyvolené národy, skupiny či jednotlivci mohli slobodne a naplno rozvíjať svoj citový a rozumový potenciál. A aj keď v tejto chvíli dominujú hmotné a ekonomické motívy, v ich pozadí už čaká na svoju príležitosť vyšší a dôležitejší impulz.

A keď budú tieto predbežné podmienky splnené, keď tento veľký spoločenský pohyb spočívne na pevnom základe, aký bude charakter tých následných vývojových možností, ktorým má náš mentálny život slúžiť? Ak Myseľ naozaj predstavuje najvyšší dosiahnuteľný bod a vrchol prírodnej evolúcie, potom sa musíme naveky uspokojiť s plným rozvojom nášho racionálneho a imaginatívneho intelektu a s harmonickým uspokojovaním našich citových a zmyslových potrieb. Ak je však človek čosi viac, než len zvieratá obdarené rozumom a citmi, ak nad tým, čo v nás Príroda práve teraz intenzívne formuje, existuje dačo iné, nové, čo sa ešte len má prejaviť a presadiť, potom je celkom možné, že plnosť mentálneho života, pružný a prenikavý intelekt, bohaté spektrum citov a vycibrená estetická vnímavosť budú len prechodnou fázou na ceste k čomusi ešte vyššiemu, čo sa v príslušný čas objaví a zmocní nižších nástrojov, tak ako sa myseľ sama objavila až na istom stupni vývoja a ovládla fyzické telo do tej miery, že už nežije iba samo pre seba, ale slúži ako zdroj a základ pre naše vyššie, mentálne aktivity.

Presvedčenie o existencii takéhoto vyššieho, nadmentálneho a nadrozumového vedomia a bytia je základom celej indickej filozofie, a hlavným cieľom rôznych

škôl a metód jogy je individuálne ho dosiahnuť a pevne ho v sebe stabilizovať. Mysel' teda nie je najvyššou métou a vrcholom evolúcie, ale – podobne ako telo – iba nástrojom. V jazyku jogy sa tak aj nazýva: vnútorný nástroj, *antahkarana*. Indická tradícia dokonca tvrdí, že tento vyšší druh vedomia a bytia, ktorý ešte len čaká na svoju evolučnú príležitosť, nie je úplne novým prvkom v ľudskej histórii, ale kedysi bol už aktívny, ba dokonca istý čas ľudstvo priamo riadil. No nech je tak či onak, už len fakt, že je známy, svedčí o tom, že musel byť niekedy v minulosti aspoň čiastočne rozvinutý. A ak Príroda odvtedy skĺzla späť k primitívnejším formám existencie, príčinu musíme ako vždy hľadať v istej neuskutočnenej harmónii, v nedostatočnosti jej intelektuálneho a materiálneho základu, ku ktorému sa aj preto teraz tak vehementne vrátila, a v prílišnej špecializácii vyšších foriem vedomia a bytia na úkor tých nižších.

Ale z čoho vlastne pozostáva oná vyššia existencia, ku ktorej speje naša evolúcia? Aby sme zodpovedali túto otázku, musíme prebrať celú škálu vrcholných duchovných zážitkov a nezvyčajných koncepcií, ktoré ťažko adekvátne vyjadriť v inom jazyku než v starovekom sanskrite, v ktorom jedinom boli do istej miery systematizované. Termíny anglického jazyka sú len približné, a navyše majú iné konotácie, čo môže viesť ku mnohým, a niekedy aj vážnym nepresnostiam.⁹ Terminológia jogy rozoznáva popri našej fyzickej a vitálnej forme bytia, nazývanej hrubé telo a podvojne zloženej z hmotného a vitálneho obalu, a popri našej čisto mentálnej forme bytia, nazývanej jemné telo, *súkšma šaríra*, a zloženej z mentálneho obalu, *manah-kóša*, aj tretiu a najvyššiu, božskú a supra-mentálnu formu bytia, označovanú ako kauzálne telo, *káрана šaríra*, zloženú z dvoch ďalších obalov, *vidžňánakóša* a *ánandakóša*, ktoré stelesňujú princípy pravého poznania a blaha. Toto poznanie však nie je systematizovaným výsledkom racionálneho uvažovania a sebaspytovania, ani provizórnym usporiadaním našich domnienok a záverov na základe ich pravdepodobnosti, ale dokonalou, samobytnou a sebe samej zjavnou zvrchovanou Pravdou. A podobne toto blaho nie je len mimoriadne intenzívnym zmyslovým pôžitkom či potechou srdca, ktoré vždy vnímame na pozadí ich večných protipólov, bolesti a trápenia, ale tiež samobytnou, ničím nepodmienanou radosťou, ktorá nezávisí od vonkajších vecí a konkrétnych zážitkov, lebo vyviera priamo z najhlbšej podstaty transcendentnej a nekonečnej existencie.

Korešponujú tieto nezvyklé psychologické koncepcie s niečím aspoň trochu reálnym a dosiahnuteľným? Faktom je, že všetky školy jogy ich zhodne považujú za svoj vrcholný duchovný zážitok a konečný cieľ. Sú pre ne určujúcimi princípmi najvyššieho nám dostupného stavu vedomia, najrozsiahlejšej sféry

9 Rovnaká výhrada samozrejme platí aj pre ostatné európske jazyky. (pozn. prekl.)

našej možnej existencie. Z toho môžeme usúdiť, že existuje istá harmónia vrcholných duchovných schopností a síl, zhruba zodpovedajúcich psychologickým schopnostiam vnútornej vízie, inšpirácie a intuície, ktoré však nepôsobia v intuitívnej, ba ani v božskej mysli, ale na ešte vyššej úrovni, kde hľadajú zvrchovanej Pravde tvárou v tvár, či skôr bezprostredne žijú v pravde vecí naraz univerzálnej i transcendentnej a sú jej žiarivou formuláciou a aktivitou. Tieto sily a schopnosti sú lúčmi vedomej existencie prevyšujúcej a nahrádzajúcej tú bežnú, budovanú okolo ega, existencie súčasne kozmickej i transcendentnej, ktorej vlastnou prirodzenosťou je Blaho. Ide teda zjavne o božské a – vzhľadom na terajšiu štruktúru ľudskej psychiky – nadľudské stavy vedomia a aktivity. Nie náhodou je trojica transcendentnej existencie a samobytného, ničím nepodmieneného vedomia a blaha, *sat – čit – ánanda*, všeobecne akceptovaným metafyzickým popisom najvyššieho Ducha, *átman*, ktorý je istým sebayjadrením nepoznateľného Absolútna pri jeho priamom kontakte s našimi prebudenými poznávacími schopnosťami, a to bez ohľadu na to, či ho vnímame čisto neosobne, alebo ako najvyššiu kozmickú Bytosť a Osobu, ktorá aktom svojej vôle tvorí a udržiava celý vesmír. V joge je však táto trojica dokonalého bytia, vedomia a blaha vnímaná aj psychologicky ako stav subjektívnej existencie, ktorý je síce teraz nášmu bdelému vedomiu nedostupný, no napriek tomu v nás existuje na nadvedomej úrovni, a preto sa doň pomocou vhodnej disciplíny môžeme v princípe vždy dostať.

Lebo ako vyplýva už z jeho názvu, kauzálne telo (*káрана*) – na rozdiel od predošlých dvoch, ktoré sú iba nástrojmi (*karana*) – tento vrcholný prejav a stelesnenie individuálnej duše je zároveň skrytým zdrojom a hybnou silou všetkých foriem, ktoré mu v priebehu evolúcie predchádzali. Naše mentálne aktivity sú totiž len odvodením, zúženou selekciou a – kým ich bariéra nevedomosti delí od vyššej pravdy, ich neviditeľného žriedla – aj istou deformáciou božského poznania. Naše city a zmyslové vnemy majú rovnaký vzťah k božskému Blahu, naše vitálne energie a činy k aspektu vyššej Vôle a Moci, ktorý na seba berie tvorivé božské vedomie, a naše fyzické bytie k čistej esencii a podstate tohto Blaha a Vedomia. Viditeľnú evolúciu Prírody, ktorej sme momentálne pozemským vrcholom, môžeme teda charakterizovať aj ako inverzné sebayprejavenie, v rámci ktorého vyššie, božské Schopnosti a Sily individuálne i spoločne využívajú, rozvíjajú a zdokonaľujú nedokonalú substanciu a aktivity Hmoty, Života a Mysle, aby aj tieto nižšie formy existencie mohli vo svojej premenlivej relatívnosti stále dokonalejšie vyjadriť harmóniu večných, božských sfér, z ktorých sú odvodené. Ak tento popis zodpovedá realite, potom cieľ evolúcie je zároveň jej príčinou, lebo už je zahrnutý, imanentný v jej prvkoch a procesoch, a postupne sa z nich vyslobodzuje. Ale toto vyslobodenie by bolo

celkom iste nedokonalé, keby pozostávalo iba z úniku do vyšších sfér bez následného návratu a spätného pôsobenia na nižšie formy s cieľom pozdvihnúť a premeniť ich. Imanencia samotná by stratila zmysel a dôvod na existenciu, keby nemala časom vyústiť do takejto zduchovňujúcej premeny a transformácie. Ak sa však ľudská myseľ dokáže takto radikálne zmeniť a bez deformácie prejaviť plnú nádheru božského Svetla, ak sa ľudské city a vnemy dajú pretaviť na formy božského Blaha, verne odrážajúce jeho intenzitu a smer, ak ľudské činy môžu nielen nepriamo symbolizovať, ale aj priamo a vedome vplynúť do prúdu neegoistickej božskej Sily, a ak si naša fyzická substancia dokáže v dostatočnej miere osvojiť čistotu božskej esencie a spojiť plasticnosť s trvanlivosťou a odolnosťou, aby mohla náležite podporovať a predlžovať tieto vrcholné duchovné sily a zážitky, odveká evolučná snaha Prírody sa tým kráľovskvy zavříši a jej spleťité vývinové kľučky odhalia svoj hlboký zmysel.

Už púhy záblesk tejto zvrchovanej existencie je tak oslepujúci a neodolateľný, že keď ho raz zakúsime, ľahko podľahneme pokušeniu všetko zanechať a celú svoju energiu vrhnúť iba týmto smerom. Dokonca ľahko sklzneme aj k jednostrannému záveru, že Myslel sama je našou najväčšou prekážkou, bezcennou deformáciou a popretím zvrchovanej Pravdy, zdrojom a tvorcom iluzórneho vesmíru, a preto ju musíme zavrhnúť a všetky jej produkty a aktivity anulovať, ak chceme dosiahnuť definitívne vyslobodenie. To je však iba polopravda, ktorá sa príliš upiera na jej terajšie nedostatky a ignoruje božský zámer, s ktorým bola pôvodne stvorená. Je to inverzný protipól rovnako jednostrannej idey, že všetko jestvuje iba v Mysli a preto by mal byť mentálny život naším výlučným cieľom a ideálom. Najvyšším duchovným poznaním je to, ktoré vníma a prijíma prítomnosť Boha vo vesmíre i mimo neho, a pravou integrálnou jogou je tá, ktorá po dosiahnutí Transcendentna dokáže sa vrátiť a ovládnuť aj vesmír, zachovajúc si schopnosť slobodne vystupovať a zostupovať po stupňoch vesmírnej existencie. Lebo ak existuje čosi ako večná Múdrost', potom aj Mysli musela priradiť nejaké ušľachtilé využitie a zavříšenie. A toto jej využitie musí zohľadniť jej rolu pri našom výstupe a zostupe po stupňoch kozmickej hierarchie, a jej zavříšenie preto musí spočívať v jej duchovnom naplnení a transformácii, nie v jej odvrhnutí či anulovaní.

V Prírode teda vidíme tieto tri kroky, telesný život, ktorý je základom našej existencie v hmotnom svete, mentálny život, do ktorého pozvoľna v rastáme a ktorým pozdvihujeme a zušľachtľujeme život telesný, a nakoniec život božský, ktorý je jednak cieľom prvých dvoch a jednak sa k nim spätné navracia, aby ich oslobodil a umožnil im realizovať ich plný potenciál. Žiaden z nich nie je nad naše možnosti, žiaden pod našu úroveň. Žiaden teda nemusíme zničiť ani zavrhnúť, aby sme dosiahli najvyššiu duchovnú métu. Akceptujeme preto ich

oslobodenie a duchovné naplnenie ako prirodzenú a dôležitú súčasť konečného cieľa jogy.

3. Tri druhy života

Príroda je teda postupným evolučným seব্যjadením večnej a skrytej existencie s troma odstupňovanými druhmi života ako troma krokmi v jej pozvoľnom napredovaní. A v dôsledku toho máme ako hlavný určujúci faktor všetkých našich aktivít tieto tri navzájom prepletené možnosti, život telesný, život mentálny a naše skryté duchovné bytie, ktoré je v involúcii¹⁰ neviditeľnou príčinou prvých dvoch a v evolúcii ich viditeľným výsledkom. Udržujúc a zdokonaľujúc život telesný, naplňajúc život mentálny, Príroda smeruje k odhaleniu transcendentných aktivít Ducha v zdokonalenom ľudskom tele a myslí, a spolu s ňou by sme sa na túto métu mali upriamiť aj my. Tak ako mentálny život nepopiera a nezbavuje zmyslu našu telesnú existenciu, ale sa ju snaží pozdvihnúť a zušľachtiť, tak ani duchovný život nemá naše rozumové, citové, estetické a vitálne aktivity potlačiť ani vykoreniť, ale premeniť.

Lebo človek, čelný predstaviteľ pozemskej Prírody a jediná živá forma na Zemi schopná plnej evolúcie, je konštituovaný trojako. Do vienka dostal živú formu, v ktorej je telo nádobou a život dynamickým nástrojom umožňujúcim plné prejavenie našej skrytej, božskej prirodzenosti. Hlavným ohniskom jeho aktivity je progresívna myseľ, ktorá sa snaží zdokonaľiť samu seba i svoj telesný príbytok a nástroje poskytované jej životom a ktorá si postupnou sebarealizáciou dokáže uvedomiť, že je formou Ducha. Jeho zavŕšením a naplnením je to, čím v skutočnosti vždy bol – žiarivý duch plný nepominuteľného blaha, ktorého pravým poslaním je prežiť život i myseľ svojou až dosiaľ skrytou nádherou.

Keďže toto je zámer božskej Energie v ľudstve, naša životná cesta i jej cieľ sa nutne musia realizovať prostredníctvom vhodnej interakcie týchto troch prvkov. Vzhľadom na to, že ich Príroda sformovala relatívne nezávisle, otvára sa nám možnosť voľby medzi troma rôznymi prístupmi k životu: medzi bežnou, materiálne a pragmaticky zameranou existenciou, medzi životom plným

10 Termínom *involúcia* označuje Šrí Aurobindo inverzný proces predchádzajúci vzniku hmotného vesmíru a jeho viditeľnej evolúcii. Vďaka nemu je vesmír od samého začiatku usporiadaný tak, že vedomie a inteligencia sú v ňom latentne prítomné, a to aj v neživej hmote, a preto sa z nej môžu v rámci evolúcie na istom stupni vývoja vynoriť, relatívne osamostatniť a nakoniec hmotu úplne ovládnuť. Involúcia a evolúcia sú v tomto ponímaní komplementárnymi pojmami a procesmi (pozn. prekl.).

mentálnej aktivity a pokroku, a medzi stavom nemennej a nepominuteľnej duchovnej blaženosti. V rámci svojho duchovného napredovania ich však môžeme aj skombinovať, zladit' ich disonancie a včlenit' ich do jednotného a harmonického rytmu, čím v sebe vybudujeme plnohodnotné božstvo, dokonalého Človeka.

V Prírode, ako je nateraz usporiadaná, má každý z nich iné charakteristické zameranie aj priority.

Charakteristickým trendom a prioritou telesného života nie je ani tak pokrok ako skôr snaha pretrvať; nejde mu v prvom rade o individuálny rast a rozvoj, ale skôr o sebazáchovu a vlastné rozmnoženie. Vo fyzickej Prírode nepochybne jestvuje aj pokrok vo forme postupnosti typov od rastlín ku zvieratám a od zvierat k človeku, lebo aj v neživej Hmote je prítomná a činná skrytá Mysel'. Akonáhle je však daný typ fyzicky zreteľne odlišený od iných, hlavné bezprostredné úsilie pozemskej Prírody sa zdá smerovať predovšetkým k zaisteniu jeho trvalej existencie neustálou reprodukciou. Lebo Život vždy usiluje o nesmrteľnosť, lenže individuálne formy sú pominuteľné, iba ich idea pretrváva vo vedomí, ktoré tvorí a udržuje vesmír – v ňom totiž nikdy nič nezaniká – a tak je neustála reprodukcia jedinou možnou formou fyzickej nesmrteľnosti. Púť sebazáchovy a snaha o udržanie a rozmnoženie rodu sú tým pádom nutne najsilnejšími inštinktnými všetkého živého v materiálnej existencii. Materiálny život ponechaný sám na seba by sa naveky pohyboval v tomto uzavretom kruhu.

Charakteristickou tendenciou čistej Mysle je zmena, a čím vyspelejšia a organizovanejšia je naša mentalita, tým zreteľnejšie sa tento zákon Mysle prejavuje neustálym rozširovaním, prehlbovaním a lepším usporiadaním jej poznatkov, a teda aj neustálym pohybom od jednoduchšej a ohraničenej k širšej a komplexnejšej dokonalosti. Lebo Mysel', na rozdiel od telesného života, je vo svojej vlastnej sfére nekonečná, schopná neobmedzeného rastu a rozvoja, a dokáže svoje formácie pružne meniť a prispôsobovať. Neustála zmena, expanzia a sebazdokonaľovanie sú teda jej prirodzenými primárnymi inštinktnými. Aj Mysel' sa pohybuje v cykloch; nie sú to však uzavreté kruhy, ale rastúce špirály. Mysel' pevne verí v neobmedzenú zdokonaliteľnosť sveta; jej hlavným heslom je Pokrok.

Charakteristickým zákonom Ducha je ničím nepodmienená dokonalosť a nemenná nekonečnosť. Duch neodňateľne a z vlastnej moci disponuje nesmrteľnosťou, po ktorej túži Život, i dokonalosťou, po ktorej túži Mysel'. Dotknúť a pohrúžiť sa do Večného, realizovať a zakúsiť to, čo je identické vo všetkom i mimo všetkého, rovnako plné blaha vo vesmíre i mimo neho, nepoškvrnené nedokonalosťou foriem a aktivít, v ktorých prebýva, to je cieľom a vyvrcholením duchovného života.

V každej z týchto foriem pôsobí Príroda na individuálnej i na kolektívnej úrovni, lebo Večné sa snaží adekvátne prejaviť nielen cez jednotlivca, ale aj cez skupinu, či už je to rodina, klan a národ, alebo zoskupenia budované na abstraktnejších princípoch, prípadne najvyššia možná forma skupinovej existencie, celé ľudstvo. Človek tiež môže hľadať svoje individuálne naplnenie v hociktovej z týchto sfér alebo v ich kombinácii, prípadne sa cez ne plne stotožniť s kolektívom a žiť iba preň, ale môže sa tiež povzniesť k adekvátnejšiemu chápaniu tohto zložitého vesmíru a harmonicky sklbiť svoju osobnú sebarealizáciu s kolektívnym završením. Lebo správny vzťah individuálnej duše k Najvyššiemu, kým je prítomná vo vesmíre, nespočíva ani v sebeckom presadzovaní vlastnej nezávislosti, ani v jej popretí cez nevratné rozplynutie sa v Nedefinovateľnom, ale v realizácii jej jednoty s Božským i so svetom a v ich harmonickom sklbení v rámci individuálnej prirodzenosti. A preto správny vzťah jednotlivca a kolektívu nemôže spočívať ani v sebeckom presadzovaní vlastného hmotného prospechu, mentálneho rozvoja či duchovnej spásy bez ohľadu na iných, ani v bezvýhradnom podriadení sa kolektívu aj za cenu obety vlastného osobného rozvoja. Pravým poslaním jednotlivca je totiž stelesniť v sebe tie najlepšie a najcennejšie črty svojej komunity a ďalej ich šíriť slovami, myšlienkami i činmi, aby sa celé ľudstvo čo najviac priblížilo úrovni svojich najvyspelejších predstaviteľov.

Z toho zároveň vyplýva, že hlavným cieľom telesného života musí byť naplnenie vitálneho zámeru Prírody. Zmyslovo a materiálne založený človek sa snaží v prvom rade naplno žiť, vychutnať si na ceste od kolísky po hrob čo najviac pohodlia a potešenia, v každom prípade však nejako prežiť. Dokáže túto svoju potrebu ovládnuť a podriadiť, ale len iným inštinktom fyzickej Prírody, teda potrebe rozmnožovania a zachovania špecifického charakteru svojho rodu, komunity či národa. Pod sebazáchovy, obrana rodiny a tradičného usporiadania spoločnosti, to sú charakteristické prvky telesnej existencie. Jej mimoriadny význam v schéme Prírody je nepopierateľný, a tomu zodpovedá aj dôležitosť ľudského typu, ktorý ju stelesňuje. Zaisťuje totiž stabilitu ľudskej spoločnosti a spoľahlivé uchovanie jej minulých evolučných ziskov.

Z rovnakého dôvodu sú však títo ľudia mimoriadne obmedzení, prízemní a iracionálne konzervatívni. Zabehaná rutina, tradičné inštitúcie, zdedené a návykové formy myslenia – bez tohto si svoj život ani nedokážu predstaviť. Akceptujú a žiarlivo strážia výdobytky, ktoré progresívna myseľ presadila v minulosti, no s rovnakou vervou bojujú proti všetkému, čo sa usiluje presadiť v prítomnosti. Lebo pre tento typ ľudí je živý progresívny mysliteľ len nezodpovedným ideológom, rojkom alebo bláznom. Starí Semiti, ktorí pravidelne kameňovali svojich živých prorokov, aby potom zbožne uctievali ich pamiatku, boli priam ukážkovým stelesnením tohto inštinktívneho a neinteligentného

princípu v Prírode. V staroindickom rozlíšení medzi raz a dvakrát zrodenými sa prvé označenie hodí práve na tento typ ľudí. Zabezpečujú nižšie funkcie Prírody a tiež základ pre jej vyššie operácie, no im samým sa brána k druhému, duchovnému zrodu otvára len pomaly a ťažko.

A predsa aj tento ľudský typ akceptuje aspoň toľko duchovnosti, koľko jej do tradičného myslenia vtlačili veľké náboženské hnutia minulosti, a v jeho schéme spoločnosti má svoje úctyhodné, i keď len zriedka účinné miesto aj kňaz a učený teológ, na ktorého sa môže vždy s dôverou obrátiť po svoju pravidelnú dávku bezpečnej a nenáročnej duchovnej kašičky. Ale tomu, kto by si nárokoval plnú slobodu duchovného života a zážitku, prideli – pokiaľ ho vôbec akceptuje – nie kňazské rúcho, ale plášť potulného askétu. Nech si svoju nebezpečnú slobodu praktizuje mimo spoločnosti. Tak možno poslúži aj ako hromozvod, čo zachytí a odkloní energiu Ducha, aby náhodou nenarušila zabehané spoločenské zvyky a poriadky.

I takto silne konzervatívnu mentalitu však možno premeniť na umiernené progresívnu, ak sa nám do nej podarí vryť fixnú ideu, že zmena a pokrok sú nutnou súčasťou života, a vypestovať v nej návyk neustáleho a vedomého, hoci len pozvoľného pohybu vpred. Progresívne spoločenské formy, ktoré takto vznikli v Európe, predstavujú jeden z najväčších triumfov Mysle nad zotrvačnosťou Hmoty. Hmotná príroda si však za to vyberá svoju daň: tento druh pokroku je totiž hrubší a povrchnejší, a následné pokusy prehľbiť či zrýchliť ho nezriedka vedú k spoločenskému pnutiu, apatii, ba aj k nečakaným výbuchom spiatočníckych tendencií.

Podobne možno tento typ ľudí do istej miery zduchovniť, pokiaľ ich navykneme, aby ku všetkým svojim aktivitám a spoločenským inštitúciám pristupovali v náboženskom duchu. Na tomto základe budované a hlbokým symbolizmom prežiarené spoločenské formy Východu predstavujú jeden z najväčších triumfov Ducha nad Hmotou. No aj tu nachádzame nedostatky, lebo tieto snahy často viedli iba k rozmachu náboženského cítenia, čo je tá najplytkejšia a najpovrchnejšia forma duchovnosti. Jej vyspelejšie prejavy, i tie najpôsobivejšie a najoslnivejšie, spravidla iba rozmnožili rady tých, čo sa vzdali spoločenského života a tým ho ochudobnili, alebo len dočasne narušili spoločenský status quo chvíľkovým duchovným kvasom a povznesením. Pravda je taká, že ani čisto mentálne, ani čisto duchovné úsilie samy osebe nestačia na prekonanie obrovského odporu hmotnej Prírody. Je potrebné ich bezvýhradné spojenectvo, dokonalá súhra a nasadenie všetkých síl – len vtedy im hmotná Príroda ustúpi a pripustí zásadnú premenu ľudskej prirodzenosti. Obvykle však tieto dva mocné činitele nie sú ochotné dožiť jeden druhému nutné ústupky.

Mentálny život sa zameriava na estetické, etické a intelektuálne aktivity. Čistá myseľ je vo svojej podstate idealistom a túži po dokonalosti. Tento jemný duch, žiarivý *átman*,¹¹ je totiž nevyliciteľným rojkom. Sen o dokonalej kráse, dokonalom správaní, dokonalej Pravde, či už pri hľadaní nových foriem Večného alebo pri oživovaní foriem starších, je jadrom a dušou čistej mentality. Tá však nevie, ako sa vysporiadať s tvrdošijným odporom Hmoty. Pri práci s Hmotou je preto nešikovná a neefektívna, postupuje metódou pokus-omyl, a nakoniec sa aj tak musí buď vzdať a stiahnuť z boja, alebo podriaďiť šedivej realite fyzického sveta. V princípe môže tiež starostlivo študovať podmienky hmotného sveta a brať ich ako výzvu, a vtedy má istú šancu uspieť, no iba v tom zmysle, že nekonečnej Prírode načas vnúti nejaký umelý systém, ktorý ona skôr či neskôr prelomí a opustí, alebo na nepoznanie znetvorí, prípadne ho odstavením prítoku života premení na hrob mŕtveho ideálu. V dlhej histórii ľudstva nájdeme len málo produktov tohto nevyliciteľného rojka v Človeku, ktoré svet vďačne a bez výhrad prijal, rád na ne spomína a túži si z nich čo najviac a čo najdlhšie zachovať.

Keď sa priepať medzi aktuálnym životom a temperamentom mysliteľa príliš prehĺbi, spravidla sa utiahne do ústrania, kde sa jeho myseľ môže plnšie a slobodnejšie realizovať vo vlastnej sfére. Básnik-samotár, čo žije obklopený svojimi víziami, umelec cele pohrúžený do svojho umenia, filozof hlbajúci nad záhadami intelektu vo svojej komôrke, vedec a učenec, ktorých zaujímajú len ich experimenty a štúdiá – tých všetkých by sme mohli označiť za askétov intelektu. O dôležitosti a užitočnosti toho, čo v priebehu histórie vykonali pre ľudstvo, nám naša minulosť podáva výrečné svedectvo.

Takáto izolácia je však oprávnená iba vtedy, keď je nutná na splnenie nejakej špeciálnej úlohy. Myseľ totiž naplno rozvinie svoju silu a schopnosti iba v priamom zápase so životom, keď dokáže jeho príležitosti i prekážky akceptovať vyrovnane ako cestu či prostriedok k vyššej dokonalosti. Práve v boji s problémami reálneho sveta sa pevne formuje etický charakter jedinca a vznikajú veľké školy etickej disciplíny; len priamym kontaktom s realitou života získava Umenie svoju vitalitu, Myslenie základ pre svoje abstrakcie a filozofické zovšeobecnenia spoľahlivú oporu vo vede a bezprostrednej skúsenosti.

Na tento zápas so svetom sa však môžeme podujat' čisto pre vlastné zdokonalenie a bez akéhokoľvek záujmu o osud ľudstva či riešenie jeho problémov. V ľudskej histórii tento nezáujem najvypuklejšie badať v sebadisciplíne epikurejcov, no nevymizol celkom ani u stoikov, ba aj altruisti často konajú dobré skutky viac kvôli sebe než kvôli svetu, ktorému pomáhajú. Tento postoj a čisto individuálne

11 „Kto sídli vo sne, vnútorne bdely, ctitel' abstrakcií, Žiarivý.“ Mándúkja upanišáda 4.

naplnenie, ktoré so sebou prináša, sú však v konečnom dôsledku neúplné a nedostatočné. Najušľachtilejšími predstaviteľmi progresívnej mentality sú tí, ktorí sa usilujú povzniesť celé ľudstvo na svoju úroveň, či už tým, že sa ho snažia zmeniť na svoj obraz, alebo tým, že napomáhajú vzniku nových náboženských, myšlienkových, spoločenských a politických foriem, ktoré majú vernejšie stelesniť ideál pravdy, krásy a spravodlivosti ožarujúci dušu každého človeka. Neúspech v tomto snažení zaváži len málo, lebo už samotný pokus je vysoko dynamický a tvorivý. Boj Mysle o premenu a zušľachtenie materiálneho života je tak prísľubom a zároveň podmienkou pre konečné víťazstvo ešte vyššieho princípu, ktorý presahuje aj samu Myseľ.

Tento zvrchovaný princíp, duchovná existencia, pozostáva hlavne z toho, čo je večné, no neodvracia sa celkom ani od vecí pominuteľných. Lebo pre duchovne realizovaného človeka sa sen ľudskej mysle o dokonalej kráse naplňa vo večnej láske, kráse a radosti, ktoré od ničoho nezávisia a sú rovnako intenzívne prežívané na pozadí ľubovoľných objektívnych vnemov; jej sen o dokonalej Pravde sa naplňa vo zvrchovanej, samobytnej a večnej Istote, ktorá je nemenná, no napriek tomu umožňuje a vysvetľuje všetky vesmírne variácie a je tým pravým cieľom každého pokroku; a jej sen o dokonalom správaní a bezchybnej činnosti sa naplňa vo všemocnom a samohybnom Zákone, ktorý je od vekov skryte prítomný a činný v najhlbšej podstate všetkých stvorených vecí a viditeľne sa prejavuje ako tvorivý rytmus vesmírnych svetov. Čo je pre žiarivé mentálne „Ja“¹² len prchavou víziou alebo si žiada jeho trvalé tvorivé úsilie, to je pre najvyššie „Ja“ disponujúce Poznaním¹³, tohto zvrchovaného Pána všetkého, od počiatku času jestvujúcou a nepominuteľnou Realitou.

Ale ak je pre Myseľ ťažké neustále sa prispôsobovať tupej zotrvačnosti Hmoty, o čo ťažšie to musí byť pre duchovný element, prebývať vo svete plnom nie vyššej Pravdy, ale skôr všemožných lží a ilúzií, plnom nie Lásky a Krásy, ale skôr všadeprítomného sváru a ohyzdností, a podrobenom nie zvrchovanému Zákonu Pravdy, ale skôr triumfujúcemu sebecktvu a hriechu? A preto duchovný život a jeho typickí predstavitelia – svätec a askéta – tak často dospievajú k záveru, že tento svet treba odmietnuť a zavrhnúť, či už celkom a fyzicky, alebo aspoň vnútorne a psychicky. Vnímajú ho totiž ako kráľovstvo zla a nevedomosti, proti ktorému stojí kráľovstvo večné a božské, a to buď v nejakom vzdialenom

12 Abstraktný a mimoriadne všeobecný anglický pojem *Self*, často využívaný ako ekvivalent sanskritského pojmu *átman*, prekladáme v závislosti od kontextu ako „Ja“, „Duch“, prípadne „Duša“ (pozn. prekl.).

13 „*Jeden a Nedvojný, v kom sa všetky vedomé myšlienky zlievajú v jedno, kto pozostáva z čistého blaha a vychutnáva si ho, vnútorný Mudrc... On je Pánom a Vládcom všetkého, Vševediaci, náš skrytý vnútorný Sprievodca.*“ Mándúka upanišáda 5, 6.

nebeskom svete, alebo ešte vyššie, kde už nejestvuje nič, čo by sme mohli nazvať životom a svetom. Oddelujú sa preto vnútorne, a niekedy aj navonok, od nečistoty a hriechnosti pozemského sveta, a v tejto prísnej izolácii nekompromisne presadzujú duchovný ideál v jeho nepoškvrnenej čistote. Preukazujú tým svetu neoceniteľnú službu, lebo ho nútia uznať, či dokonca skloniť sa pred niečím, čo je priamym popretím jeho prízemných ideálov, zvrhlých chŕťok a egoistického sebauspokojovania.

Lenže svetské pôsobenie takej zvrchovanej moci, akou je duchovná sila, nemožno takto umelo ohraničiť. Duchovný život dokáže aj spätne pôsobiť na život materiálny a využiť ho ako prostriedok na obohatenie a rozšírenie vlastnej realizácie a plnosti. Nedajúc sa zaslepiť protikladmi sveta, zdaním na jeho povrchu, môže v hĺbke všetkých javov hľadať víziu jediného Pána, stelesnenie večnej Pravdy, Kráasy, Lásky a Blaha. Kľúčom k tejto bohatšej a všeobjímavej joge je formulácia védánty, podľa ktorej prvotný Duch, naše najvyššie „Ja“, prebýva vo všetkých veciach, obklopuje ich a zároveň ich konštituuje.

Ale duchovný život, podobne ako život mentálny, môže vonkajšiu existenciu využiť len ako prostriedok na individuálne sebazdokonalenie bez akéhokoľvek záujmu o kolektívne pozdvihnutie čisto symbolického sveta, ktorý takto využíva. Keďže Večné je vo všetkom naveky rovnaké a všetky veci vníma rovnako, keďže konkrétna forma našej činnosti a jej výsledok sú zanedbateľné v porovnaní s dosiahnutím tejto kľúčovej duchovnej realizácie, máme byť duchovne indiferentní, čiže bez osobných preferencií akceptovať ľubovoľné prostredie, ľubovoľnú aktivitu, pripravení stiahnuť sa z nej, len čo dosiahneme svoj najvyšší cieľ. Mnohí chápu ideál Bhagavadgíty práve takto. Dokonca aj keď vnútorne prežívaná láska a blaho zahrnú svet súcitom, dobročinnosťou a láskyplnou službou a vnútorne precitovaná Pravda prúdom zdieľaného poznania, nemusia sa vôbec pokúšať o jeho premenu, pokiaľ ich vedie presvedčenie, že vonkajší svet je svojou povahou predurčený zostať večným bojiskom protikladov, hriechu a cnosti, pravdy a omylu, radosti a trápenia.

Ak je však Pokrok tiež jednou z hlavných črt sveta a postupné sebaodhalenie Božského tým pravým zmyslom a zámerom Prírody, potom je aj toto obmedzenie neplatné. Duchovný život vo svete dokáže premeniť materiálny život na svoj obraz, na obraz Boží. Dokonca je to jeho poslaním. A preto máme popri veľkých pustovníkoch, ktorí v samote a odlúčení hľadali a našli svoje individuálne vyslobodenie, aj veľkých duchovných učiteľov, ktorí oslobodili nielen seba, ale aj iných, a tiež mimoriadne vzácne dynamické duše, ktoré, povzbudené a preniknuté Duchom, cítili sa mocnejšie než všetky sily sveta a vrhli sa s ním do láskyplného súboja, aby si vynútili jeho súhlas s globálnou duchovnou premenou. Ich snahy

spravidla mierili na mentálne a morálne pozdvihnutie ľudstva, no môžu sa upriamiť aj na zmenu nášho spôsobu života a spoločenských inštitúcií, aby sa aj tie stali vhodnejšími nádobami pre zostupujúce prúdy Ducha. Tieto pokusy predstavujú kľúčové míľniky v progresívnom vývoji ľudstva a v jeho príprave na budúce zduchovnenie. Každý z nich, bez ohľadu na jeho vonkajšie výsledky, priblížil Zem o kúsok k Nebu a zrýchlil pomalé evolučné napredovanie Prírody.

V Indii za posledné tisícročie i dlhšie koexistoval duchovný život s materiálnym bez prítomnosti progresívnej mentality. Duchovnosť tu uzavrela s Hmotou prímerie za cenu obetovania pokusov o všeobecný pokrok. Získala za to právo neobmedzeného duchovného rozvoja pre všetkých, ktorí sa označia nejakým viditeľným symbolom, napríklad plášťom *sanjásina*, uznanie duchovného života za konečný cieľ každého človeka a tých, čo ho vedú, za hodných absolútnej úcty, a tiež usporiadanie celej spoločnosti do intenzívne náboženskej formy, v ktorej aj bežné zvykové akty boli sprevádzané aspoň formálnou pripomienkou duchovnej symboliky života a jeho konečného cieľa. Na druhej strane, spoločnosť za to získala právo na spoločenskú nehybnosť a strnulosť. Tento ústupok vážne ohrozil zmysel a podstatu celej dohody. Strnulosť náboženských foriem totiž viedla k formalizmu a stereotypizácii duchovnej symboliky, až táto napokon prestala byť vnútorne precitovaná a prežívaná. Opakované pokusy o zmenu formy zo strany nových siekt a náboženstiev viedli iba k ustanoveniu novej rutiny alebo k modifikácii starej, lebo spásonosný prvok slobodnej a činorodej mysle bol z indickej spoločnosti vylúčený. Materiálny život, ponechaný pod nadvládou Nevedomosti, nezmyselnej a nekonečnej duality, premenil sa na ťaživé olovené jarmo, z ktorého bol možný jedine únik do asketicky poňatej duchovnosti.

Indické školy jogy sa tiež pripojili k tomuto kompromisu. Ich cieľom sa stala individuálna dokonalosť alebo vyslobodenie, nutnou podmienkou určitá izolácia od bežných ľudských aktivít, ich zavŕšením úplné zrieknutie sa života i sveta. Učiteľ odovzdával duchovné poznanie iba úzkemu okruhu žiakov, a keď sa aj vyskytli pokusy o masovejšie hnutia, ich cieľom vždy zostalo individuálne vyslobodenie. Prímerie so strnulou a stagnujúcou spoločnosťou bolo v prevažnej miere dodržiavané.

O potrebnosti a užitočnosti tohto kompromisu v danej dobe a situácii nemožno pochybovať. Zabezpečil v Indii prežitie spoločnosti, ktorá preukazovala duchovnosti úctu a snažila sa ju zachovať; celá krajina sa premenila na nedostupnú pevnosť, v ktorej si najvyšší duchovný ideál dokázal uchovať svoju nepoškvrnenú čistotu a ubrániť sa náporu okolitých síl. Stále však šlo o kompromis, nie absolútne víťazstvo. Materiálny život prišiel o svoj božský impulz k rastu; duchovný život si izoláciou uchoval výšku a čistotu, obetoval však

svoju plnú silu a užitočnosť pre svet. A preto božská Prozreteľnosť zariadila, že krajina jogínov a askétov sa dostala do intenzívneho, i keď nechceného kontaktu presne s tým prvkom, ktorý kedysi zavrhla, s prvkom progresívnej Mysle, aby znovuoobjavila a doplnila si to, čo jej teraz tak veľmi chýba.

Opäť musíme uznať, že jednotlivec nejestvuje iba sám osebe, ale aj v rámci kolektívu, a že individuálna dokonalosť a vyslobodenie nevystihujú celkom Boží zámer so svetom. Slobodné využitie našej vlastnej slobody zahŕňa aj vyslobodenie iných i celého ľudstva; dokonalá užitočnosť našej vlastnej dokonalosti sa ukáže až vtedy, keď po premene svojej prirodzenosti na božský symbol pomôžeme to isté uskutočniť aj iným a univerzálne ho tak rozšírime.

A tak sme pri konkrétnom pohľade na ľudský život a jeho tri hlavné dimenzie dospeli k rovnakému záveru ako pri skúmaní všeobecného fungovania Prírody a jej troch evolučných krokov. Začíname tiež vidieť obrisy úplného a súhrnného cieľa pre našu syntézu jogy.

Duch je korunou vesmírnej existencie; Hmota jej základom; Myseľ spojovacím článkom medzi nimi. Duch je to, čo je večné; Myseľ a Hmota sú jeho procesmi. Duch je to, čo je skryté; myseľ a telo sú nástrojmi, cez ktoré sa chce odhaliť a plnohodnotne prejavíť. Duch je obrazom zvrchovaného Pána jogy; myseľ a telo sú prostriedky, ktoré nám poskytol na reprodukciu tohto obrazu v prejavenej existencii. Príroda ako celok je pokusom o postupné vyjadrenie tejto skrytej Pravdy, pokusom o stále vernejšiu reprodukciu tohto božského predobrazu.

Ale to, čo chce Príroda dosiahnuť pre masy pomalou evolúciou, joga vie jedincovi poskytnúť rýchlou revolúciou. Joga radikálne zrýchľuje a zintenzívňuje všetky energie Prírody a zásadným spôsobom premieňa a zušľachtľuje všetky jej schopnosti. Kým Príroda len s ťažkosťami prebúdzá duchovný život a neustále z neho sklzáva späť na nižšie úrovne, joga ho sústredeným úsilím a sublimovanou energiou dosahuje priamo, a navyše k nemu vie pridať aj dokonalosť mysle, ba dokonca, ak si to želá, aj dokonalosť tela. Príroda sa snaží vyjadriť Božské vlastnými symbolmi: joga sa povznáša nad Prírodu k Pánovi Prírody, nad vesmír k Transcendentnu, a vracia sa z neho vyzbrojená transcendentným svetlom a silou, poverením od Všemohúceho.

Ich cieľ je však v konečnom dôsledku rovnaký. Všeobecné rozšírenie jogy, teda duchovného úsilia a realizácie na celé ľudstvo, musí byť preto vrcholným víťazstvom Prírody nad jej vlastnými zdržaniami, prekážkami a závojmí nevedomosti. Tak ako sa teraz snaží progresívnou myslou skrze Vedu pripraviť ľudstvo na plný rozvoj mentálneho života, tak ho bude neskôr skrze jogu pripravovať na ešte vyšší stupeň evolúcie, na druhý zrod do duchovnej existencie.

A tak ako mentálny život aj naďalej využíva a zušľachtňuje život materiálny, tak aj život duchovný bude naďalej využívať a zušľachtňovať našu materiálnu i mentálnu existenciu ako nástroje svojho božského sebavyjadrenia. Doby, v ktorých sa toto podarí uskutočniť, predstavujú legendárne Satja a Krita jogy indickej tradície¹⁴, veky Pravdy odhalenej a vyjadrenej symbolmi materiálnej existencie, keď Príroda stelesnená v ľudstve, osvietená a blažená, spokojne odpočíva na vrchole svojho tvorivého úsilia.

Je preto našou prvoradou úlohou zistiť a správne pochopiť jej tvorivý zámer, prestať ju znevažovať a zneužívať, a najmocnejšími prostriedkami, aké nám dáva k dispozícii, realizovať jej najvyšší ideál.

4. Systémy jogy

Tieto vzťahy medzi hlavnými zložkami ľudskej psychiky, vrátane ich rôznorodého smerovania a využitia, ako sme ich letmo zmapovali v našom krátkom prehľade prírodnej evolúcie, nájdeme stelesnené a zohľadnené aj v základných princípoch a metódach rôznych systémov jogy. A akonáhle sa pokúsime zladiť a zlúčiť ich hlavné praktiky a ciele, zistíme, že základ, ktorý nám poskytla Príroda, naďalej zostáva našim prirodzeným základom a nutným predpokladom pre ich syntézu.

V jednom smere však joga prevyšuje bežné operácie Prírody a prekonáva ju. Cieľom našej Vesmírnej Matky je objasniť Božské v jej kozmickej hre a výtvoroch, a tam Ho naplno vyjadriť. No vo vrcholných vzopätiach jogy Príroda presahuje aj samu seba a zmocňuje sa Božského v jeho vlastnom bytí prevyšujúcim vesmír, vrátane tej jeho tváre, ktorou sa odvracia od vesmírneho diania. Niektorí z toho uzatvárajú, že práve to je nielen najvyšší, ale aj jediný pravý a žiadúci cieľ jogy.

Tu si treba uvedomiť, že je to vždy skrz niečo vytvorené evolúciou, čím Príroda svoju evolúciu takto prekonáva. Je to individuálne srdce, ktoré sa sublimáciou svojich najvyšších a najčistejších citov ponára do transcendentného Blaha či neopísateľnej Nirvány; je to individuálna myseľ, ktorá transmutáciou svojho bežného fungovania na nadmentálne objavuje svoju identitu s Nepostihnuteľným a rozpúšťa v ňom svoju oddelenú existenciu. A je to vždy jednotlivec – individuálne „Ja“, ktorého zážitky a formy spoluurčuje Príroda – kto takto dosahuje svoje zvrchované „Ja“, ničím nepodmienené, slobodné a transcendentné.

14 Satja znamená Pravdu; Krita, uskutočnená alebo úplná.

Aby mala joga vôbec zmysel, musíme sa v praxi oprieť o tri základné koncepcie. Na úspech v nej treba totiž čosi ako súhlas troch zúčastnených strán: Boha, Prírody a ľudskej duše alebo, abstraktnejšie povedané, primeraný súlad vôle Transcendentného, Vesmírneho a Individuálneho princípu. Ak Prírodu a jednotlivca ponecháme len na nich samých, jednotlivec zostane spútaný Prírodou a nedokáže sa výraznejšie povzniesť nad aktuálny stav jej pomalej a ťažkopádnej evolúcie. Potrebujeme čosi transcendentné, čo Prírodu presahuje a nepodlieha jej, čo nás bude k sebe mocne priťahovať a zároveň od nej dokáže podobrotky alebo silou vymôcť súhlas s našim rýchlym individuálnym výstupom do sféry ducha.

Preto každá filozofia jogy nutne potrebuje pojem *Īsvaru*, Pána Vesmíru, zvrchovanej Duše alebo najvyššieho „Ja“, na ktorého sa uprie naše úsilie a koho dotyk nám poskytne duchovné osvietenie a silu prekonať všetky prekážky. Rovnako pravdivá je však aj doplnková idea presadzovaná najmä jogou oddanosti, že tak ako jednotlivec potrebuje a nástojčivo hľadá Transcendentno, tak aj Transcendentno v istom zmysle potrebuje a skláňa sa k jednotlivcovi. Nielen *bhakta* túži po *Bhagavánovi*, ale aj *Bhagaván* po *bhaktovi*.¹⁵ Joga poznania je nemysliteľná bez toho, kto hľadá poznanie, bez zvrchovaného cieľa poznania a bez duchovného využitia univerzálnych poznávacích schopností jednotlivcom; joga lásky bez oddaného milovníka Boha, bez zvrchovaného cieľa jeho lásky a bez individuálneho duchovného využitia univerzálnych schopností vnímať duchovnú, citovú a estetickú radosť; joga činov bez ľudského robotníka, bez zvrchovanej Vôle – Pána všetkých činov a obetí, a bez individuálneho duchovného využitia univerzálnych schopností vôle a činu. Nech je naša koncepcia najvyššej pravdy akokoľvek monistická, v praxi sme nútení uznať a akceptovať túto všadeprítomnú Triádu.

Lebo kontakt individuálneho ľudského vedomia s božským je najhlbšou podstatou jogy. Ide o opätovné spojenie toho, čo sa počas vesmírnej hry oddelilo, so svojim pravým a pôvodným „Ja“, zdrojom jeho univerzálnosti. Tento kontakt môže nastať na ktoromkoľvek mieste zložitého a detailne štruktúrovaného vedomia, ktoré tvorí našu osobnosť. Môžeme ho navodiť na fyzickej úrovni prostredníctvom tela; na vitálnej úrovni cez funkcie určujúce stav a zážitky nášho nervového (pránického) obalu; na mentálnej úrovni prostredníctvom nášho emočného srdca, aktívnej vôle alebo hlbavej mysle, a tiež celkovou premenou nášho mentálneho vedomia vo všetkých jeho aspektoch. Rovnako ho môžeme dosiahnuť aj priamym precitnutím do vedomia vesmírnej či transcendentnej

15 *Bhakta*, oddaný milovník Boha; *Bhagaván*, Boh, Pán Lásky a zvrchovaného Blaha. Tretím prvkom trojice je *Bhágavat*, vzťah božskej Lásky.

Pravdy a Blaha radikálnou konverziou centrálného ega, ktoré skryte podopiera celú našu myseľ. A podľa toho, aký bod dotyku si zvolíme, rozhodneme aj o druhu jogy, ktorý budeme praktizovať.

Lebo keď odhliadneme od detailov ich špecifických procesov a sústredíme sa na ich základné princípy, zistíme, že hlavné školy jogy možno celkom prirodzene usporiadať do vzostupnej škály počnúc najnižším článkom, telom, a končiac najvyšším, priamym kontaktom individuálnej duše s vesmírnym a transcendentným „Ja“. Hathajoga si za nástroj dokonalosti a realizácie volí fyzické telo a jeho vitálne funkcie; zameriava sa teda na hrubé telo, *sthúla šaríra*. Radžajoga si za hlavnú páku volí naše mentálne bytie a jeho aparát; zameriava sa teda na jemné telo, *súkšma šaríra*. Trojaká cesta činov, lásky a poznania využíva ako svoj oporný bod vybrané zložky mentálneho bytia – vôľu, srdce alebo intelekt – a ich konverziou sa snaží dosiahnuť oslobodzujúcu Pravdu, Krásu a Nekonečno, čím preniká priamo do podstaty duchovného života. Jej metódou je bezprostredný kontakt jednotlivca, individuálneho *purušu* v ľudskom tele, s božskou Osobou, najvyšším Purušom, ktorý prebýva vo všetkých telách, no zároveň všetky formy i mentálne pojmy presahuje.

Hathajoga usiluje o ovládnutie života a tela, ktorých spojenie v podobe hmotného obalu a vitálneho (pránického) obalu tvorí naše hrubohmotné telo. Ich stabilná rovnováha je základom pre všetky ďalšie aktivity Prírody v človeku. Táto rovnováha, vytvorená Prírodou, postačuje pre náš bežný egoistický život, nie však pre účely hathajogy. Je totiž dimenzovaná len na také množstvo vitálnej energie, ktoré umožní telesným mechanizmom správne fungovať počas štandardnej dĺžky ľudského života a viac či menej adekvátne sa zhostiť funkcií nutných na prežitie v okolitom svete. Hathajoga preto musí Prírodu „popraviť“ a vybudovať novú rovnováhu, v rámci ktorej sa telo naučí ustáť a využiť stále mocnejúci prítok vitálnej a pránickej energie prakticky bez obmedzení v dĺžke trvania, množstve či intenzite. Príroda buduje svoju rovnováhu na individualizácii obmedzeného množstva a intenzity prány, takže väčšie dávky jedincovi jeho osobná a dedičná konštitúcia nedovolí uniesť, udržať pod kontrolou ani zmysluplne zužitkovať. Nová rovnováha budovaná hathajogou otvára bránu univerzalizácii osobnej vitality tým, že do fyzického tela vnesie takmer neobmedzené množstvo vesmírnej energie, ktoré navyše dokáže ovládať a zmysluplne využiť, často až na hranici ľudskej predstavivosti.

Hlavnými nástrojmi hathajogy sú *ásany* a *pránajáma*. Početnými ásanami, statickými polohami, najprv zbaví telo nepokoja a neposednosti, ktoré signalizujú jeho neschopnosť udržať v sebe väčšie množstvo energie z vesmírneho Oceánu Života a sklon okamžite ju premrhať nejakou aktivitou. Zabezpečí mu tak

mimoriadne pevné zdravie, silu a pružnosť, no zároveň sa ho snaží oslobodiť aj od hlboko zakorenených návykov, ktorými je podrobené hmotnej Prírode a uväznené v tesnom kruhu jej štandardných operácií. Starobylá tradícia hathajogy napríklad tvrdí, že dokonalé ovládnutie tela umožní jogínovi do značnej miery neutralizovať aj silu gravitácie. V ďalšom kroku hathajogín rôznymi pomocnými, no pritom detailne prepracovanými technikami zbaví telo všetkých nečistôt a odblokuje nervový systém v rámci prípravy na dychové cvičenia, ktoré sú jeho hlavnou zbraňou. Tieto cvičenia sa nazývajú pránajáma, teda ovládanie dychu či skôr vitálnej energie, lebo dýchanie je hlavnou telesnou funkciou vitálnych síl. Pránajámou sleduje hathajogín dvojaký cieľ. Za prvé, dovršuje ňou svoju telesnú dokonalosť. Jeho vitalita sa oslobodí od mnohých bežných telesných potrieb, a navyše si ňou upevní zdravie, zachová mladistvosť a nezriedka dosiahne aj mimoriadnu dlhovekosť. Na druhej strane, pránajáma prebúda aj takzvanú hadiu silu, *kundalini*, ktorá spí zvinutá v našom vitálnom obale. Jej prebudením hathajogín nielen znásobí svoje normálne schopnosti, ale otvorí si tiež bránu k novým sféram vedomia a ich mimoriadnym schopnostiam,¹⁶ ktoré sú nedostupné nášmu bežnému vedomiu. Všetky tieto výdobytky môže hathajogín rôznymi pomocnými technikami ďalej upevniť a prehĺbiť.

Plody hathajogy preto hneď bijú do očí a ľahko ohúria neznalých a prostoduchých. Napriek tomu sa však môžeme oprávnene pýtať, čo sme vlastne nakoniec dosiahli všetkou touto nesmiernou námahou. Primárny cieľ hmotnej Prírody, teda zachovanie telesného života, jeho maximálna dokonalosť a v istom zmysle aj schopnosť lepšie si ho vychutnať, boli realizované azda až v abnormálnom rozsahu. Slabinou hathajogy však je, že jej zložité a únavné techniky vyžadujú toľko času a energie, vrátane izolácie od bežného života, že praktické spoločenské využitie jej plodov je buď celkom nemožné, alebo veľmi obmedzené.¹⁷ Aj keby sme ako náhradu získali nový život v nejakom inom svete, či už mentálnom alebo vitálnom, rovnaký výsledok môžeme oveľa ľahšie a za nižšiu cenu dosiahnuť radžajogou alebo Tantrou. Na druhej strane, hmatateľné výsledky, znásobená vitalita, trvalá mladistvosť, zdravie a dlhovekosť sú nám málo platné, ak si ich vieme udržať len v striktnnej izolácii od spoločnosti a bez možnosti podieľať sa nimi na živote všetkých. Hathajoga teda dokáže veľké veci, ale za privysokú cenu a s minimálnym spoločenským dosahom.

Radžajoga pristupuje k problému na vyššej úrovni. Jej cieľom je tiež sloboda a dokonalosť, nie však telesná, ale mentálna. Poskytuje nám kontrolu nad našim

16 V dnešnej terminológii by sme ich zrejme označili ako „paranormálne“ (pozn. prekl.).

17 Táto výhrada sa týka hlavne starších foriem hathajogy praktizovaných v asketických spoločenstvách typu Nátha Sampradája, porov. https://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1tha_Samprad%C3%A1ja (pozn. prekl.).

emočným a zmyslovým životom a nad všetkými nástrojmi a schopnosťami našej mysle a vedomia. Svoj zrak upiera hlavne na *čittu*, základ mentálneho vedomia, v ktorej všetky tieto procesy prebiehajú, a jej prvým krokom je prečistiť ju a upokojiť. Postupuje teda analogicky ako hathajoga voči fyzickému telu. Normálnym stavom ľudskej psychiky je vnútorný chaos a problémy: sme ako kráľovstvo sužované občianskou vojnou a bezvládím, lebo jeho vládca, individuálny *puruša*, je hračkou v rukách svojich ministrov, mentálnych schopností, ba aj v rukách svojich poddaných, zmyslových orgánov a celej plejády citových, hedonistických a činorodých impulzov a mechanizmov. Tento vnútorný chaos treba nahradiť pevným sebaovládaním, *svaráđžja*. Najprv teda musíme pomôcť silám poriadku a harmónie, aby premohli sily chaosu a disharmónie. Radžajoga preto začína dôslednou sebadisciplínou s cieľom nahradiť anarchiu nižších animálnych impulzov a tendencií systémom blahodarných mentálnych postojov a návykov. Keď sa dokážeme vzdať všetkých sebeckých pohnútok a motívov, vytrvale nasledovať pravdu v myšlienkach, slovách i činoch, nikomu neubližovať, dbať na vonkajšiu i vnútornú čistotu, vytrvale meditovať a upriamiť sa na božského Purušu, ktorý je pravým vládcom mentálneho kráľovstva, v našom srdci sa rozhostí mier a spokojnosť a naša myseľ bude trvale jasná.

A to je iba prvý krok. Neskôr treba bežné aktivity mysle a zmyslového vnímania úplne zastaviť, aby sa duša mohla nerušene povzniesť do vyšších sfér bytia a získať tak základ pre dokonalú slobodu a sebaovládanie. Radžajoga však nezabúda ani na to, že chyby a nedostatky bežnej mysle zväčša plynú z jej pripútanosti k telu a nervovému (pránickému) systému, čím je prakticky vydaná napospas ich živelným impulzom a reakciám. Z hathajogy preto preberá jej systém *ásan* a *pránájámu*, ale u oboch redukuje ich početné a komplikované formy na jeden maximálne jednoduchý a priamočiary proces, ktorým dosahuje želaný účinok. Vyhne sa tak zložitosti a ťažkopádnosti hathajogy, no pritom vie stále zužitkovať jej účinné metódy na ovládnutie tela a vitálnych funkcií a tiež na prebudenie *kundaliní*, mocného zdroja vnútornej Energie a jej výnimočných schopností. Po úspešnom završení tejto fázy nasleduje dokonalé utíšenie neposednej mysle a jej vzostup na kvalitatívne vyššiu úroveň pomocou vytrvalej koncentrácie, ktorá postupne prerastie do tranzu, *samáđhi*. V tranze sa naše vedomie odpúta nielen od všetkých vonkajších rušivých vnemov, ale aj od vlastných ťarbavých povrchových aktivít a povznesie sa do vyšších, slobodnejších sfér.

Samáđhi plní v radžajoge dvojaký účel. Jeho prvým stupňom je čisto vnútorná mentálna aktivita nedotknutá zmätkom a nedokonalosťou povrchového vedomia, ale jeho vyššie stupne prenikajú aj do nadvedomia, kde individuálna duša zažíva

svoju pravú duchovnú existenciu. Súčasne s tým však získava aj schopnosť zhromaždiť a na ľubovoľný objekt aplikovať čistú energiu vedomia, *tapas*, ktorú indická filozofia považuje za primárnu vesmírnu energiu a spôsob, akým Božské pôsobí na svet. Jogín, ktorý vie v tranze vstúpiť do sféry transcendentného poznania, dokáže potom aj v bdelom stave sústredením vôle získať ľubovoľné poznanie a moc nad vonkajšími procesmi a javmi, ak je to užitočné alebo potrebné pre jeho svetské pôsobenie. Lebo cieľom starobylého systému radžajogy je nielen *svarádžja*, vláda nad vnútorným kráľovstvom, čiže dokonalé ovládanie našich subjektívnych stavov a procesov, ale aj *sámrádžja*, vláda nad vonkajším kráľovstvom, teda schopnosť nášho vedomia bezprostredne ovládať nielen vlastné vonkajšie aktivity, ale aj samo okolie.

Medzi hathajogou a radžajogou je teda istá analógia. Tak ako sa hathajoga pri práci s telom a jeho energiami snaží o ich dokonalosť, pričom na vrchole fyzický život prekonáva a vstupuje do sféry mentálnej, podobne sa radžajoga pri práci s myslou a jej aparátom usiluje o dokonalosť mentálneho života, ktorý tiež na vrchole prekonáva a vstupuje do sféry čisto duchovnej. Jej slabinou je však prílišná závislosť od neprirodzených stavov tranzu. Vedie to k istej odtážitosti a odstupu od fyzického života, ktorý je našim základom a tiež sférou, kde potrebujeme uplatniť naše mentálne a duchovné výdobytky. Osobitne duchovný život je v radžajoge príliš úzko spätý so stavom *samádhi*. Naším cieľom je aktivovať duchovno a jeho zážitky priamo v bdelom stave a mať ich k dispozícii aj počas nášho normálneho fungovania. V radžajoge sa však duchovné vedomie spravidla siahne na podprahovú úroveň na pozadí bežného prežívania, namiesto aby zalialo aj náš bdelý povrch a bezo zvyšku tak opanovalo celú našu existenciu.

Trojaká cesta činov, lásky a poznania sa pokúša vyplniť to, čo radžajoga nechala nepovšimnuté. Od radžajogy sa líši najmä tým, že sa nepúšťa do podrobného vylepšovania celého mentálneho aparátu ako nutnej podmienky pre dokonalosť, ale zmocňuje sa iba istých jeho kľúčových princípov a síl – intelektu, emócií a vôle – a snaží sa o ich radikálnu premenu. Podmienkou tejto premeny je, aby sa zriekli svojich bežných pohnútok a aktivít a upriamili sa výlučne na Božské. Líši sa tiež tým – a tu z hľadiska integrálnej jogy vidíme istú vadu – že ju nezaujímajú fyzická ani mentálna dokonalosť, ale iba duševná čistota, ktorú vníma ako nutný predpoklad dosiahnutia Božského. Jej druhou vadou je, že v tej podobe, v akej býva praktizovaná, adept si volí iba jednu z troch paralelných ciest a ku zvyšným dvom sa stavia odmietavo až nepriateľsky, namiesto aby sa pokúsil o harmonickú syntézu intelektu, emócií a vôle v rámci jednej spoločnej duchovnej realizácie.

Cesta Poznania smeruje k realizácii jediného a zvrchovaného „Ja“, *Átman*. Systematickou intelektuálnou reflexiou, *vičára*, dospieva k správne

rozlišovaniu, *vivéka*. Učí nás vnímať a rozoznávať jednotlivé časti nášho zdanlivého, povrchového bytia, aby sme sa s nimi mohli prestať stotožňovať. Keď sa od nich úspešne oddelíme, začneme ich vnímať ako čosi mimo nás – zložky *Prakriti*, premenlivej Prírody, a produkty *Máje*, javového vedomia. Tak sa postupne dopracujeme ku správnej identifikácii s našim pravým a jediným „Ja“, ktoré je nemenné a nepominuteľné, a nedá sa vymedziť žiadnym javom ani ich kombináciou. Od tohto bodu smeruje tradičná cesta Poznania k úplnému odmietnutiu prejaveneho sveta ako púhej ilúzie a k nevratnému rozplynutiu sa individuálnej duše v najvyššom Transcendentne.

Toto svet popierajúce vyvrcholenie však nie je jediným možným ani nutným završením cesty Poznania. Keď k nej pristúpime v menej úzkopsom a individualistickom duchu, môže nás popri osobnej transcencii rovnako dobre viesť aj k aktívnemu podmaneniu si vesmírnej existencie a k jej pretvoreniu v súlade s vôľou Božského. Základom je dosiahnuť a bezprostredne zažívať zvrchované „Ja“ nielen v nás samých, ale aj v ostatných bytostiach, čo nás postupne dovedie k poznaniu, že vonkajšie a premenlivé aspekty sveta sú tiež len istou hrou božského vedomia, a nie niečím zásadne odlišným od jeho božskej podstaty a prirodzenosti. A na túto realizáciu môže nadviazať ďalšia, ešte ďalekosiahlejšia, a to konverzia všetkých foriem poznania, aj tých všedných a svetských, na priamu aktivitu božského vedomia, ktorá nám umožní bezprostredne vnímať jediný a najvyšší Objekt poznania nielen v jeho večnej a nemennej podstate, ale aj v premenlivej hre jeho kozmických foriem a symbolov. Takýto prístup by mohol vyústiť do pozdvihnutia všetkých zložiek ľudského intelektu a vnímania na božskú úroveň, do ich zduchovnenia, a tým pádom aj úspešného završenia dlhého a krušného vesmírneho dobrodružstva, ktorého skrytým zmyslom je zrod a rozšírenie pravého duchovného poznania na celé ľudstvo.

Cesta oddanosti smeruje k zážitku zvrchovanej Lásky a Blaha, a tradične sa opiera o predstavu zvrchovaného Pána v role božského Milenca, pre ktorého je vesmír a všetko v ňom objektom radosti. Adept vníma svet ako vesmírnu hru Milovaného a ľudský život ako jej posledné dejstvo, zložené z viacerých fáz, počas ktorých sa mu Milovaný raz vzdáva a ukrýva, a potom nečakane približuje a odhaľuje. Bhaktijoga systematicky využíva všetky bežné ľudské vzťahy s citovým nábojom, aplikuje ich však mimo pominuteľnej svetskej sféry na večný Zdroj všetkej Lásky, Kráasy a Blaha. Uctievanie a meditáciu pripúšťa len ako prípravné a pomocné prostriedky na zintenzívnenie tohto nadpozemského citového vzťahu. Navyše je mimoriadne univerzálna v tom, že akceptuje úplne všetky citové vzťahy vrátane negatívnych, lebo aj nepriateľstvo a vzdorovanie Bohu vníma ako intenzívnu, nedečkovú a zvrátenú formu Lásky, ktorá sa za

istých okolností tiež môže stať prostriedkom duchovnej realizácie a spasenia. Aj táto cesta vo svojej tradičnej podobe smeruje k úniku z vesmírnej existencie a k istej forme pohrúženia do nadčasového Transcendentna, i keď odlišného druhu, než aké zažívajú adepti Monizmu.

Ani tu však výlučné a svet odmietajúce zavŕšenie nie je nevyhnutné. Joga oddanosti túto tendenciu sama koriguje tým, že hru božskej lásky neobmedzuje iba na vzťah jednotlivca a najvyššej Duše, ale zahŕňa do nej aj vzájomné city a úctu medzi členmi komunity stmelenej spoločnou realizáciou zvrchovanej Lásky a Blaha. Jej ďalším, ešte mocnejším korektívom je realizácia božského objektu Lásky vo všetkých živých bytostiach, nielen v ľuďoch, čo sa dá pomerne ľahko rozšíriť aj na všetky neživé veci a formy. Nie je ťažké predstaviť si, ako by takéto k svetu žičlivejšie praktizovanie jogy oddanosti mohlo viesť k pozdvihnutiu celej sféry ľudských citov, pocitov a estetického vnímania na božskú úroveň, k jej zduchovneniu, a tým pádom aj k úspešnému zavŕšeniu dlhého a ťažkého procesu, ktorého skrytým zmyslom je zrod a rozšírenie pravej duchovnej lásky a radosti na celé ľudstvo.

Cieľom cesty činov je venovať každú našu aktivitu zvrchovanej Vôli, ktorá riadi Vesmír. Jej prvým krokom je vzdať sa všetkých sebeckých cieľov a nehnať sa viac za osobným prospechom, svetskou slávou ani zmyslovými pôžitkami. Toto zrieknutie sa aktívneho sebeckta natoľko prečistí našu myseľ a vôľu, že začneme pociťovať mocnú vesmírnu Energiu ako pravú vykonávateľku našich činov a jej zvrchovaného Pána ako ich vládca a prvotného hýbateľa. Sami seba začneme vnímať len ako istú masku, zámienku či pomocný nástroj, alebo prinajlepšom vedomé centrum tejto aktivity a zástupného nositeľa vonkajších vzťahov. Neskôr začneme tejto zvrchovanej Vôli a jej vesmírnej Energii stále viac prenechávať aj samotnú voľbu a riadenie našich činov, až sa nakoniec aktívneho osobného podielu na našej činnosti i jej plodoch celkom vzdáme. Cieľom tejto disciplíny je vyslobodiť ľudskú dušu z pripútanosti ku klamnému javovému povrchu vecí a z pút nedobrovoľných reakcií na vonkajšie javové procesy a zmeny. Podobne ako ostatné cesty, aj karmajoga sa tradične usiluje o vyslobodenie z vesmírnej existencie a o nevratné rozpustenie individuálnej duše v Transcendentne. Ani v jej prípade však únikové riešenie nie je nevyhnutné. Jej zavŕšením môže byť rovnako dobre aj bezprostredné vnímanie Božského vo všetkých prejavovaných energiách, udalostiach a aktivitách sveta a slobodná a nesebecká účasť individuálnej duše na vesmírnom dianí. Ak k nej pristúpime v tomto duchu, umožní nám pozdvihnúť celý aparát ľudskej vôle a činnosti na božskú úroveň, zduchovníť ho, a tým pádom aj naplniť skrytý zmysel dlhého kozmického úsilia o zrod pravej slobody, dokonalosti a nevyčerpatelnej energie v človeku.

Teraz už vidíme, že z globálneho hľadiska tieto tri spriaznené cesty predstavujú vlastne cestu jedinú. Božská Láska by za normálnych okolností mala viesť k dokonalému poznaniu Milovaného dokonalým zblížením, a zliať sa tak s cestou Poznania, a tiež k láskyplnej službe Milovanému, a zliať sa s cestou Činov. Podobne by dokonalé Poznanie malo viesť k dokonalkej Láske a Radosti a tiež k plnému prijatiu vesmírnej aktivity najvyššieho Objektu poznania; zasvätenie všetkých činov ich zvrchovanému Pánovi zasa k bezvýhradnej láske k nemu a tiež k najhlbšiemu poznaniu Jeho nadčasového bytia i Jeho premenlivých prejavov. Práve touto trojjedinou cestou sa najľahšie dopracujeme k absolútnemu poznaniu a láske a naučíme sa slúžiť Jedinému a Zvrchovanému vo všetkých bytostiach a vesmírnych formách.

5. Syntéza systémov

Každá z hlavných škôl jogy pokrýva jednu časť mnohotvárnej ľudskej povahy a snaží sa ju doviest' k maximálnej dokonalosti. Ich vhodnou kombináciou by sme preto v princípe mali dospieť k integrálnej, teda celostnej a všestrannej joge. Nanešťastie sú však ich prístupy natoľko divergentné, ich formy a metódy tak úzko špecializované a podrobne zafixované, a najmä boli voči sebe tak dlho nevráživo až nepriateľsky naladené, že vôbec nie je jasné, ako by ich správna a harmonická syntéza mala vyzerat'.

Pokiaľ ich totiž budeme kombinovať bez rozmyslu, nedospejeme k syntéze, ale k chaosu. Takisto nie je veľmi reálne chcieť ich absolvovať jednu po druhej počas jedného, relatívne krátkeho ľudského života, nevraviac už o obrovskom mrhaní časom a energiou, ktoré by tento ťažkopádny proces nutne znamenal. Je pravda, že hathajoga a radžajoga bývajú niekedy takto postupne praktizované. A máme tiež nedávny príklad v osobe Rámakrišnu Paramahansu, ktorého kolosálne duchovné schopnosti mu umožnili najprv bez pomoci dosiahnuť vrcholy duchovna a takpovediac dobyť kráľovstvo nebeské násilím, a následne sa zmocniť jednej jogovej metódy po druhej a bleskurýchle z nich vyextrahovať esenciu bez toho, aby stratil zo zreteľa podstatu veci, teda bezprostredné zažívanie Boha a neochvejné priľnutie k nemu či už silou lásky, mnohostranným rozvitím vrodenej duchovných schopností alebo spontánnou aktivitou intuitívneho poznania. Tento jedinečný príklad však nemožno zovšeobecňovať. Jeho účel bol veľmi špecifický a reagoval na akútnu potrebu doby: exemplárnym a rozhodujúcim zážitkom obzvlášť vyspelej duše stelesniť a zdynamizovať pravdu, ktorú ľudstvo, oddávna rozdelené na množstvo sváriacich sa skupín, škôl

a siekt, teraz tak naliehavo potrebuje a ku ktorej sa len pomaly a bolestne blíži – že všetky tieto skupiny sú len čiastkové formy a fragmenty jedinej nedeliteľnej pravdy a všetky duchovné disciplíny smerujú rôznymi cestami k tomu istému vrcholnému zážitku. Spoznať a zažiť Božské, stať sa ním a v istom zmysle sa ho zmocniť, to je základ a kľúč ku všetkému ostatnému. Na toto jediné sa musíme sústrediť, a keď to dosiahneme, potom všetko navyše, čo nám ešte božská Vôľa prisúdi, všetky potrebné formy a schopnosti prejavu, nám budú automaticky pridané.

Syntéza, o ktorú nám ide, teda nevznikne ani chaotickým kombinovaním, ani postupným cvičením jednotlivých systémov. Dospejeme k nej tak, že prestaneme bazírovať na vonkajších formách a detailoch jednotlivých škôl a oprieme o nejaký ich podstatný zdieľaný princíp, ktorý do seba dokáže pojať a na pravom mieste vhodne zladíť ich špecifické princípy a postupy. A rovnako sa potrebujeme oprieť aj o nejaký spoločný zdroj centrálnej dynamickej energie, ktorý skryto účinkuje na pozadí všetkých týchto divergentných metód, a tým pádom ich dokáže aj prirodzene selektovať a účinne kombinovať. Toto bol cieľ, ktorý sme si stanovili na počiatku nášho rozboru evolučných metód Prírody a hlavných škôl jogy, a teraz sa k nemu môžeme opäť vrátiť a pokúsiť sa načrtnúť nejaké konkrétne riešenie.

Najprv si ale povšimnime, že v Indii stále existuje pozoruhodný systém, svojou povahou syntetický, ktorý si za základ berie Prírodu, presnejšie jej nesmiernu dynamickú energiu; ide však o osobitný druh jogy, nie o syntézu ostatných škôl. Týmto systémom je cesta Tantry. Kvôli istým výstrelkom, historicky spätým najmä s cestou ľavej ruky, Váma Marga, sa Tantra zdiskreditovala v očiach takmer všetkých okrem vlastných stúpcov. Jej predstaviteľom akoby nestačilo povzniesť sa nad dualitu cnosti a hriechu a nahradiť ju spontánnou, neomylnou správnu aktivitou; niekedy akoby chceli povýšiť na metódu aj nezriadené uspokojovanie vlastných telesných chutíok a ničím nehatenú spoločenskú nemorálnosť. Napriek tomu bola Tantra vo svojich počiatkoch veľkým a mocným systémom a vychádzala z princípov, ktoré boli aspoň sčasti správne. Dokonca aj jej členenie na cestu pravej ruky a cestu ľavej ruky, Dakšina Marga a Váma Marga, vyplynulo z hlbších dôvodov a istého vnímateľného postrehu. Vo svojom starobyľom symbolickom zmysle, slová Dakšina a Váma označovali rozdiel medzi cestou Poznania a cestou Blaha. V prvom prípade šlo o Prírodu v človeku oslobodzujúcu sa správnym rozlišovaním i počas aktívneho a energického uplatňovania svojich energií, prvkov a potencialít; v druhom zasa o Prírodu v človeku oslobodzujúcu sa radostným prijatím aktívneho a energického uplatňovania svojich energií, prvkov a potencialít. Ale na oboch cestách nakoniec

došlo k zatemneniu pôvodných princípov, k deformácii pôvodnej symboliky a k následnému pádu.

Keď však aj tu odhliadneme od konkrétnych praktík a zameriame sa na jej ústredný princíp, zistíme, že Tantra sa cieľavedome vymedzuje voči védskym školám jogy. V istom zmysle môžeme všetky doteraz preberané systémy považovať za védántové: ich hlavnou hnacou silou a metódou je poznanie, hoci nejde len o intelektuálne rozlišovanie, ale aj o poznanie srdca stelesnené v láske a viere a o intuitívne poznanie vôle prejavené činnosťou. Vo všetkých týchto systémoch je pánom a vládcom jogy Puruša, Vedomá Duša, ktorá disponuje poznaním, pozoruje vesmírne dianie, priťahuje nás k sebe a v konečnom dôsledku všetkému vládne. No v Tantré je kľúčovým princípom Prakriti, zosobnená Príroda ako výkonná vôľa a hybná sila vesmírnych procesov. Tantrickí jogíni sa snažili odhaliť jej tajomstvá, osvojiť si jej metódu, jej Tantru, a dopracovať sa ňou k cieľu svojej disciplíny, ktorým bola osobná dokonalosť, vláda nad sebou samým i nad okolitým svetom, bezhraničná sloboda, nepominuteľné blaho. Nepokúšali sa teda z prejavenej Prírody a jej problémov uniknúť, ale stavali sa k nim čelom, zápasili s nimi a podmanili si ich. Nakoniec však, podliehajúc všeobecnej tendencii Prakriti, aj tantrická joga časom stratila svoj ústredný princíp a pochovala ho v mase podružných detailov. Zmenila sa tak na akýsi súbor okultných formúl a mechanizmov, bezpochyby stále mocných a pôsobivých, pokiaľ ich aplikujeme správne, ale už bez jasného povedomia o ich pôvodnom ciele a zameraní.

Napriek tomu predstavuje ústredný koncept Tantry, uctievanie zosobnenej Energie, Šakti, ako jediného účinného prostriedku na dosiahnutie všetkých cieľov, jednu dôležitú stránku pravdy. Jej protipól nájdeme v koncepcii védánty, kde Šakti naopak vystupuje ako tvorkyňa vesmírnej Ilúzie a kde odhalenie tichého neaktívneho Purušu je tým pravým prostriedkom na vyslobodenie sa z lepkavej pavučiny jej klamlivých vesmírnych produktov. V integrálnom poňatí je Puruša, Vedomá Duša, Pánom Vesmíru, zatiaľ čo Príroda, Prakriti alebo Šakti, je jeho výkonnou Energiou. Povaha Purušu sa odvíja od čistého, nekonečného a ničím nepodmieneného bytia, *Sat*, kým povaha Prakriti a Šakti od *Čit*. Prakriti a Šakti tak zosobňujú čistú a nekonečnú energiu inherentnú v nepodmienenej vedomej existencii Purušu, pričom ich vzťah k nemu osciluje na škále medzi pólmi pokoja a aktivity. Keď sa Energia pohrúži do statického blaha ničím nepodmienenej vedomej existencie, vtedy nastáva pokoj; keď sa Puruša akoby premietne navonok a „rozleje“ v čínorodej aktivite svojej Energie, vtedy nastáva fáza tvorenia a činnosti, sprevádzaná aktívnym a čínorodým blahom. Blaho, *Ánanda*, je tak v istom zmysle tvorcom a počiatkom všetkého stvoreného. Jeho tvorivou metódou je však *Tapas*, sústredená energia Purušovho vedomia čerpajúca z

nekonečného potenciálu jeho nepodmieneného bytia a produkujúca na tomto základe konceptuálne a ideové stelesnenia pravdy, dynamické supramentálne Idey, *vidžňána*. Tieto nadvedomé tvorivé Idey – keďže vzišli z neomylnej a všemocnej Existencie – nesú si v sebe istotu svojho naplnenia a tiež zákon a spôsob svojho ďalšieho vývoja v podmienkach mysle, života a hmoty. Presvedčenie o eventuálnej všemocnosti Tapasu a o nezvratnom naplnení jeho tvorivých Ideí je základom všetkých druhov jogy. V človeku sa tieto veci snažíme vystihnúť pojmami Vôľa a Viera – vyššia osvietená vôľa, ktorá nakoniec prekoná všetky prekážky, lebo jej esenciou je neomylné Poznanie, a osvietená viera, ktorá v našom bežnom vedomí predstavuje odraz istej vyššej Pravdy, istej dynamickej supramentálnej Idey, ktorá sa v podmienkach prejaveneho sveta ešte len má uskutočniť. Práve na túto neotrasiteľnú istotu nadvedomých Ideí upozorňuje Bhagavadgíta tvrdením, že keď o sebe niečo pevne veríme, tak sa tým skôr či neskôr naozaj staneme, *yo yacchraddhah sa eva sah*.¹⁸

Teraz už jasnejšie vidíme, o akú koncepciu Prírody sa potrebujeme oprieť. Z psychologického hľadiska – lebo joga nie je nič iné než praktická psychológia – je Príroda istým samostvrnením, istou sebarealizáciou Purušu skrze jeho vlastnú tvorivú Energiu. Lenže aktivita Prírody je dvojaká: vyššia a nižšia, dokonalá a nedokonalá, alebo, ak uprednostňujeme tento štýl reči, božská a padlá, profánna. Toto delenie je samozrejme len istou praktickou pomôckou, lebo v skutočnosti vo vesmíre nejestvuje nič, čo by v konečnom dôsledku nebolo božské. Z vyššieho pohľadu je teda rovnako nezmyselné ako delenie vecí na prirodzené a nadprirodzené: čokoľvek totiž jestvuje, je tým pádom nutne aj prirodzené. Všetky veci sú zahrnuté v Prírode a všetky zároveň spočívajú v Bohu. Z praktického hľadiska je však toto delenie veľmi dôležité. Nižšia Príroda, ktorú dôverne poznáme a bezprostredne zažívame, ktorou sme a aj musíme zostať, dokým sa naša viera radikálne nezmení, funguje na báze vymedzovania a delenia; jej prirodzenosťou je Nevedomosť a jej vyvrcholením život nedokonalého ľudského ega. Naproti tomu Vyššia Príroda, ktorú sa usilujeme dosiahnuť, funguje na báze jednoty a prekročenia obmedzení; jej prirodzenosťou je pravé Poznanie a jej vyvrcholením život božský. Prechod z nižšej do vyššej existencie je cieľom každej jogy, možno ho však dosiahnuť dvojako: buď odmietnutím nižšej a únikom do vyššej, čo je tradičný postup, alebo premenou nižšej a jej pozdvihnutím na vyššiu úroveň, ako to navrhuje integrálna joga.

V každom prípade však do vyššej existencie musíme preniknúť pomocou niečoho, čo sa sformovalo v tej nižšej, a jednotlivé školy sa líšia práve tým, aký konkrétny prvok si volia za svoj odrazový mostík a bránu k slobode. Rozvíjajú

18 Bhagavadgíta XVII.3

a špecializujú isté aktivity nižšej Prírody, aby ich potom nasmerovali k Božskému. Lenže normálna aktivita Prírody v nás je globálnym pohybom, ktorý naraz ovplyvňuje všetky zložky našej osobnosti v celej ich šírke a komplexnosti, a naopak, pri ktorom všetky naše zložky spätne pôsobia na všetky aspekty a roviny nášho okolia. Podvedomá joga Prírody tak objíma celý náš život. Integrálna joga, ktorú sa pokúšame sformulovať, tiež musí byť takýmto celostným pohybom, a jediný rozdiel medzi jej adeptom a bežným človekom bude v tom, že adept chce v sebe nahradiť globálnu aktivitu nižšej Prírody, založenú na egu a vydeľovaní, globálnou aktivitou vyššej Prírody, založenou na jednote a vyvierajúcou priamo z Božského. Pokiaľ je naším cieľom iba únik zo sveta a pohrúženie sa do Božského, syntéza nie je potrebná: vtedy je naozaj najmúdrejšie zvoliť si jednu z mnohých ciest vedúcich k Bohu, tú najkratšiu zo všetkých skratiek, a nezdržovať sa skúmaním ostatných. Ale keď nám ide o premenu všetkých zložiek našej povahy do podoby zodpovedajúcej ich náprotivkom v Božskej existencii, vtedy sa syntéza stáva nutnosťou.

Metóda, ktorú hľadáme, musí preto uviesť celé naše vedomé bytie do vzťahu a priameho kontaktu s Božským, a následne Ho pozvať, aby do nás vstúpilo a celú našu prirodzenosť pretvorilo na svoj obraz. Tak sa v istom zmysle Boh sám, jediná pravá Osoba v nás, stane adeptom duchovnej cesty¹⁹ a zároveň jej Pánom, pričom naša nižšia osobnosť mu posluží ako ohnisko božskej transformácie a nástroj jej vlastnej dokonalosti. Inými slovami, vytrvalý tlak Tapasu, sily božského vedomia v nás, bude sa cez tvorivú Ideu božskej Prírody upierať na to, čím sme v totalite celého nášho bytia, až nás v určený čas dovedie k duchovnej realizácii. V priebehu tohto procesu vyššia Príroda, božská, vševéduca a všemocná, zostúpi a ovládne všetko obmedzené a zatemnené v nás, osvieti a novou energiou oživí celú našu prirodzenosť a nahradí naše ťarbové poznávacie i činorodé schopnosti vlastnou dokonalou aktivitou.

Z psychologického hľadiska sa tento proces realizuje postupným odovzdaním sa individuálneho ega na všetkých jeho úrovniach a s celým jeho výkonným aparátom tomu, čo ho presahuje; úlohou adepta je akceptovať a verne nasledovať všeobjímavé, rozumom nepostihnuteľné, no pritom vždy nevyhnutné a nezvratné pôsobenie vyššej Vôle a Moci. Je to nepochybne náročná disciplína; nejde o žiadnu skratku. Vyžaduje si kolosálnu vieru, nezlomnú odvahu a hlavne neochvejnú trpezlivosť. Pozostáva totiž z troch fáz, z ktorých iba posledná môže prebehnúť úplne hladko a blažene. Prvou sú pokusy ľudského ega nadviazať priamy kontakt s Božským; druhou všestranná, dôsledná, a preto náročná príprava

¹⁹ Sanskritské označenie pre adepta je *sádhak*, pre duchovnú prax *sádhana* a pre dokonalosť, ku ktorej smeruje, *siddhi*.

celej nižšej Prírody pôsobením božskej Moci na prijatie zostupujúcej vyššej Prírody a na jej eventuálne zbožštenie; treťou je samotná transformácia. V skutočnosti však božská Sila, často nepozorovaná a zahalená, účinkuje v nás aj napriek našej slabosti a pomáha nám prekonať všetky naše zlyhania, či už v oblasti viery, odvahy alebo trpezlivosti. Ako hovoria písma, s jej pomocou dokážu aj slepí vidieť a chromí zdolávajú hory. Náš intelekt začne časom vnímať pôsobenie vyššieho Zákona, ktorý nás vo vlastnom záujme tlačí vpred, a tiež istú pomocnú ruku, zdroj duchovnej podpory a útechy; naše srdce tuší blízkosť Pána všetkých vecí a Priateľa ľudí, alebo láskavej vesmírnej Matky, ktorej ochrana nás sprevádza cez všetky úskalnia. Preto je táto cesta na jednej strane tá najťažšia, akú si len možno predstaviť, no na druhej – v pomere k rozsahu a dosahu zamýšľanej zmeny – aj tá najľahšia a najistejšia zo všetkých.

Integrálne pôsobenie vyššej Prírody na nižšiu vykazuje tri charakteristické znaky. Za prvé, neprebíha podľa žiadneho fixného systému či poradia, tak typického pre úzko špecializované smery jogy, ale formou voľnej, akoby rozptýlenej, no postupne stále cieľavedomejšej a intenzívnejšej aktivity, ktorá zohľadňuje špecifiká každého adepta, jeho prednosti i jeho slabosti. V istom zmysle si teda každý adept integrálnej jogy tvorí vlastnú metódu a hľadá vlastnú cestu. Napriek tomu existujú určité globálne zákonitosti a smery rozvoja platné pre všetkých, a tie nám umožňujú zostaviť ani nie tak rutinný systém, ako skôr istý typ *Šastry* či vedeckej metódy aj pre tento druh syntetickej jogy.

Za druhé, tento proces, keďže je celostný, akceptuje našu prirodzenosť takú, aká je, ako sa vyvinula v priebehu evolúcie, a bez toho, aby vylúčil či zavrhol čokoľvek podstatné v nej, celú ju podrobí radikálnej duchovnej premene. Ruka božského Umelca uchopí každý jeden element v nás a premení ho na jasný obraz toho, čo sa dosiaľ iba nejasne a polovičato pokúšal vyjadriť. V istom bode tejto nekonečnej série duchovných zážitkov začneme presnejšie vnímať, ako je tento nižší svet vlastne usporiadaný; uvedomíme si, že všetko v ňom, i to najviac zdeformované, perverzné a ničotné, predstavuje len viac či menej pokrivený a neúplný obraz nejakého prvku alebo procesu spoluvytvárajúceho dokonalú harmóniu vyššej Prírody. Takisto začneme chápať, na čo narážali védski mudrci, keď dávnych praotcov ľudstva pripodobnili ku kováčom, ktorí v sebe ako vo vyhni ukuli zo surového materiálu veci božské.²⁰

20 Rig Véda IV.2.17. Táto interpretácia védskych hymnov vychádza z koncepcie, ktorú Šrí Aurobindo rozpracoval v dielach *Tajomstvo véd* a *Hymny na mystický Oheň* (zväzky 15 a 16 jeho súborného diela dostupného na URL <https://www.sriurobindoashram.org/sriurobindo/writings.php>) (pozn. prekl.).

Za tretie, vyššia Sila v nás využíva všetky prvky života ako nástroje integrálnej jogy. Každý náš kontakt s vonkajším svetom, či je to letný dotyk alebo životná katastrofa, slúži tomuto účelu; každý náš vnútorný prežitok, i to najtrýznivejšie utrpenie a najponižujúcejší pád, tvorí stupienok na našej ceste k dokonalosti. A keď pozorne nazrieme do svojho vnútra, nájdeme tam to isté, čo v okolitom svete: podivuhodnú Božiu metódu spočívajúcu v prebúdzaní svetla skryto prítomného v temnote, sily skryto prítomnej i v slabosti a zlyhaní, a blaha skryto prítomného i v bolesti a trápení. Táto Božia metóda účinkuje rovnako v nižšej i vyššej Existencii, ale kým v tom prvom prípade sa len pomaly a namáhavo prediera hlbokým podvedomím Prírody, v tom druhom je plne vedomá, sebaistá a rýchla; ľahko v nej spoznáme ruku jej božského Majstra. Všetky formy života sú prejavom univerzálnej jogy Prírody, jej podvedomého úsilia adekvátne vyjadriť Božstvo v nej ukryté. Integrálna joga predstavuje stupeň, keď sa toto úsilie stáva vedomým, čo je podmienkou pre jeho zdarné zvršenie v ľudskom jedincovi. V podstate ide o razantné a sústredené uplatnenie procesov, ktoré Príroda vo voľnejšej a menej koncentrovanej podobe už využíva v rámci svojej prirodzenej evolúcie.

Ak je integrálna metóda, potom bude integrálny aj výsledok. Bude to v prvom rade celostná realizácia Božského Bytia, teda nielen realizácia jedného Jediného v jeho nerozlíšiteľnej jednote, ale aj v nekonečnej mnohosti jeho vesmírnych aspektov, ktoré sú rovnako dôležité pre jeho plné poznanie relatívnym vedomím; nielen realizácia jednoty vo večnom a nemennom Ja, *átman*, ale aj v nekonečne pestrej spleti vesmírnych procesov, svetov a bytostí.

Integrálny výsledok preto zahŕňa aj integrálne vyslobodenie. Nejde iba o slobodu založenú na trvalom kontakte a identifikácii celej našej bytosti vo všetkých jej aspektoch s Božským, *sájudžja mukti*, ktorá okrem iného pripúšťa aj pokračovanie individuálnej existencie²¹ vo svete duality; ani o čisté *sálokja mukti*, kedy sa celá naša vedomá existencia pozdvihne do božskej sféry a v prítomnosti Najvyššieho naveky zdieľa jeho stav dokonalého bytia, vedomia a blaha, *sat-čit-ánanda*; ale tiež o nadobudnutie božskej prirodzenosti radikálnym pretvorením našej nižšej povahy na obraz Boží, *sádharma mukti*, a v konečnom dôsledku aj o definitívne vymanenie sa vedomia zo všetkých foriem ega a jeho trvalé pripojenie k Jedinnej Bytosti, všeobsiahlej vo svete i v jednotlivcovi, no pritom transcendentne identickej a samojedinej ako vo vesmíre, tak aj mimo neho.

Táto integrálna realizácia a vyslobodenie prinesie aj dokonalú harmóniu plodov Lásky, Činnosti a Poznania. Oslobodíme sa totiž od všetkých foriem ega

21 Ako *džívanmukta*, ktorý je úplne slobodný aj bez toho, aby opustil fyzické telo v nenávratnom *samádhi*.

a zjednotíme naše bytie s jedným Jediným, ktorý je večne prítomný vo všetkom, hoci všetko nekonečne prevyšuje. Naše vedomie však nebude spútané ani týmto úspechom, a preto na dôvažok získame jednak trvalú jednotu s Ním v nadpozemskom Blahu a jednak harmonickú rôznorodosť v Láске, takže všetky formy vzťahov potrebné pre vesmírnu hru nám zostanú aj naďalej k dispozícii: teraz si však aj počas hry udržíme na vyšších rovinách bytia živé vedomie večnej jednoty s Milovaným. A podobnou duševnou expanziou, schopnosťou slobodného ducha aktívne sa zapojiť do vesmírneho diania bez toho, aby to jeho slobodu nejako narušilo, môžeme našu myseľ a telo – keď ich zbavíme starých pút, egoizmu a osobných reakcií – premeniť na čistý žľab, ktorým bude cez nás do vonkajšieho sveta nerušené prúdiť blahodarná božská aktivita.

Prirodzenosťou božskej existencie je nielen sloboda, ale aj čistota, blaho a dokonalosť. Predpokladom integrálnej slobody je preto integrálna čistota, ktorá nám umožní jednak dokonale zrkadliť Božské v hĺbke našej duše a jednak bezchybne aplikovať jeho Pravdu a Zákon v podmienkach reálneho sveta skrze správne fungujúci zložitý mechanizmus, ktorým sú vonkajšie zložky našej osobnosti. Dôsledkom integrálnej čistoty je integrálna blaženosť, kombinujúca transcendentné Blaho s Blahom prítomným vo veciach vonkajšieho sveta, ktoré sa nám sprístupní, keď ich začneme vnímať ako symboly Božského. Čistota navyše pripraví aj cestu pre všestrannú dokonalosť ľudského typu ako istého sebavyjadrenia Božského v podmienkach ľudskej prirodzenosti – dokonalosť postavenú na určitej slobodnej univerzálnosti bytia, lásky a radosti, poznania i vôle, či už vôle vládnucej alebo činorodej, prejavujúcej sa nesebeckými skutkami. Aj túto integrálnosť možno dosiahnuť integrálnou jogou.

Všestranná dokonalosť nemôže opomenúť dokonalosť mysle ani tela, takže vrcholné výsledky radžajogy a hathajogy tiež majú svoje miesto v tejto širokej syntéze, ktorá je historickou úlohou modernej doby. Rovnako nemožno pochybovať o tom, že plnohodnotný rozvoj mentálnych a telesných schopností a zážitkov, ktoré nám sprostredkúva joga, musí byť v tej či onej forme súčasťou každého skutočne integrálneho prístupu k životu. Ich rozvoj by však nemal zmysel, pokiaľ by sme ich nechceli aj prakticky uplatniť v rámci všestranného mentálneho a telesného života. Esenciou tohto života bude snaha o verný prevod duchovnej existencie do správnych a primeraných mentálnych i telesných hodnôt a výrazov. Dospějeme tak k prirodzenej syntéze troch rovín Prírody i troch druhov ľudskej existencie, ktoré pre nás už vyvinula či ešte vyvíja. Do našej koncepcie slobodného bytia a dokonalej aktivity tak pojmeme jednak telesný život, náš základ, a jednak život mentálny, dôležitý medzičlánok a pomocný nástroj života duchovného.

Integrálnosť, o ktorú usilujeme, by nebola úplná, ba ani dosiahnuteľná, keby sa obmedzovala iba na jednotlivca. Keďže duchovná dokonalosť vyžaduje schopnosť vnímať božské bytie, život a lásku nielen v nás samých, ale aj v ľuďoch okolo nás, prenos našich duchovných výdobytkov na iných bude jej prirodzeným dôsledkom a zároveň jej najlepším možným využitím. A rovnako prirodzené by bolo aj trvalé úsilie o rozšírenie tejto duchovnej dokonalosti na celé ľudstvo.

Radikálna duchovná premena nášho telesného života ako aj veľkého sekulárneho pokusu o mentálny a morálny rast jednotlivca a spoločnosti v rámci širokej a všestrannej duchovnej dokonalosti by tak úspešne korunovala všetky naše doterajšie individuálne a kolektívne snahy. V konečnom dôsledku by nešlo o nič iné, ako o kráľovstvo nebeské v našej duši premietnuté navonok do kráľovstva nebeského na zemi, čím by sme zároveň uskutočnili aj veľký sen svetových náboženstiev, hoci ho každé vykresľuje trochu inak.

Tá najobsiahlejšia syntéza všetkých foriem dokonalosti, akú si len dokážeme predstaviť, je jediným podujatím hodným námahy pre tých, ktorých vnútorný zrak uzrel Boha skryto пребывajúceho v ľudstve.

6. Štyri piliere jogy

Dokonalosť, o ktorú sa v joge usilujeme, najlepšie získame spojeným pôsobením štyroch dôležitých nástrojov a pomôcok. Prvým je dôkladná znalosť faktov, princípov, energií a procesov, ktorými sa riadi duchovná realizácia – *śāstra*. Druhým je naše vlastné úsilie – trpezlivá a neúnavná práca na sebe v súlade s týmto poznaním, *utsāha*. Tretím prvkom, pozdvihujúcim naše znalosti a snahu do sféry duchovného zážitku, je priamy vplyv, príklad a vnútorný dotyk učiteľa – *guru*. A nakoniec máme pôsobenie času – *kāla*; lebo vo všetkých veciach sa cyklus ich vlastnej aktivity strieda s obdobím pohybu vyššieho, božského.

*
* *
*

Najvyššou śāstrou integrálnej jogy je večná Kniha poznania ukrytá v srdci každej bytosti obdarenej rozumom. Kvet nehynúceho poznania a dokonalosti čaká utajený v našom vnútri, spočiatku ako malý uzavretý púčik. Otvárať sa začne rýchlejšie alebo pomalšie, lístok po lístku, pod vplyvom duchovných zážitkov, keď sa naša myseľ upriami na veci večné a naše srdce prekoná svoje prízemné sklony a prvýkrát zatúži po Nekonečne. Všetky udalosti v našom živote, všetka

naša aktivita i zážitky sa od tej chvíle premenia na sériu úderov, ktoré lámu okovy našej duše a približujú okamih jej nevyhnutného rozkvetu. Iba ten si volí Nekonečno, koho si Nekonečno samo vybralo. Dostalo sa mu totiž božského dotyku a požehnanía, bez ktorého je duchovné precitnutie nemožné; no keď raz bolo prijaté, jeho konečný úspech je istý, či už sa ho podarí dosiahnuť rýchlo v rámci jedného pozemského života alebo pomaly, po mnohých ďalších cykloch vesmírnej existencie.

Ľudskú myseľ nemožno naučiť nič, čo by už nebolo obsiahnuté ako potenciálne poznanie v rozvíjajúcej sa duši jedinca. Podobne aj všetka dokonalosť, ktorej je človek schopný, je len jedným konkrétnym prejavom večnej dokonalosti Ducha, ktorý v ňom prebýva. Spoznať Božské a zjednotiť sa s ním môžeme iba preto, lebo ním v hĺbke svojej bytosti už sme. Každé duchovné učenie je tak v prvom rade odhalením toho, čo je v nás ukryté; každý duchovný zážitok a premena sú jeho obnažením a vynorením. Kľúčom k úspechu je nájsť svoje pravé Ja: vytrvalé sebaskúmanie a rastúce sebazpoznanie sú tým najlepším nástrojom a cestou k nemu.

Obvyklým zdrojom duchovného zjavenia a poučenia je posvätné Slovo (*śruta*). Niekedy sa samo rozoznie v našom vnútri, inokedy si nás nájde nepriamo, zvonka. V oboch prípadoch je však iba poslom, ktorý aktivuje poznanie v nás ukryté. To slovo, ktoré v nás zaznie samovoľne, môže vyvierat' z našej najhlbšej duše, vždy otvorenej Božskému, alebo môže prichádzať od neviditeľného Učiteľa sveta sídliaceho v srdci každej bytosti. U niektorých výnimočných jedincov už žiadne ďalšie poučovanie ani usmerňovanie zvonka nie je potrebné, lebo zvyšok ich duchovnej cesty prebehne samovoľne pod tlakom tohto nepretržitého vnútorného dotyku a vedenia: lotos poznania v nich sám rozkvitne pod intenzívnou žiarou utajeného Host'a v chráme ich srdca. Nepochybne ide o velikánov ducha, je ich však ako šafranu: málokto dokáže prejsť celú cestu iba na základe spontánneho sebazoznania a bez toho, aby sa aspoň na čas dostal pod dominantný vplyv nejakého etablovaného Písma či živého učiteľa.

Spravidla je potrebné Slovo zvonka ako zástupca Božského a opora na ceste sebazoznania; môže to byť buď nejaké učenie z minulosti, alebo, čo je ešte účinnejšie, priame vedenie živého učiteľa, *guru*. Niekedy je toto zástupné slovo len púhou zámienkou na prebudenie a aktiváciu latentnej vnútornej sily, čosi ako ústupok všemocného a vševéduceho Božského vesmírnemu zákonu, ktorý vládne Prírode. Tak nám napríklad upanišády hovoria o Krišnovi, synovi Devakí, že mu stačilo jedno poučenie od mudrca Ghóru, aby duchovne precitol a získal dokonalé poznanie. Podobne Rámakrišna, dosiahnuc vlastnými silami prvotné duchovné osvietenie, akceptoval potom viacerých učiteľov rôznych duchovných ciest, no

suverénny spôsob a rýchlosť, akou ich absolvoval, svedčí o tom, že jeho status učeníka bol iba ústupkom všeobecnému pravidlu, podľa ktorého treba praktické duchovné poznanie získať priamym prenosom z učiteľa na žiaka.

Obvykle však takýto vonkajší zástupný vplyv hrá v živote adepta oveľa významnejšiu rolu. Pokiaľ sa jeho duchovná prax riadi nejakým etablovaným Písmom, *śástra*, ktoré stelesňuje zážitky a skúsenosti jogínov minulosti, môže ju absolvovať buď vlastnými silami, alebo s pomocou živého učiteľa. Duchovné poznanie získava meditáciou na pravdy daného Písma, až kým si ich nezvnutorní priamym duchovným zážitkom a realizáciou; na ceste napreduje na základe Písma a tradíciou predpísaných metód a výsledkov, pričom pokyny a vysvetlenia učiteľa mu pomáhajú osvojiť si ich a preniknúť do ich podstaty. Ide o úzko špecializovanú formu duchovnej praxe, ktorá je však v rámci svojich obmedzení účinná a bezpečná, lebo sa pohybuje po vychodenej a overenej ceste a smeruje k dôverne známemu cieľu.

Adept integrálnej jogy musí mať na pamäti, že žiadne Písmo, bez ohľadu na jeho autoritu a univerzálnosť, nemôže byť viac než len čiastočným a neúplným vyjadrením večného Poznania. Bude sa preto o Písma opierať, nenechá sa však nimi spútať. Tam, kde je Písmo hlboké a univerzálne, môže mu nesmierne prospieť a zostať v jeho mysli natrvalo spojené s jeho prvotným precitnutím i následnou realizáciou vrcholných právd Ducha. Na svojej ceste sa môže dlhý čas riadiť jedným Písmom alebo postupnosťou niekoľkých – v indickej tradícii napríklad Bhagavadgítou, Upanišádami a nakoniec Védami.²² Rovnako však do nej môže pojať aj mnohé iné Písma, realizovať pravdy nimi hlásané, aby tak pre budúcnosť zachoval čo najviac duchovných pokladov minulosti. Skôr či neskôr ale musí nájsť hlavnú oporu v hĺbke svojej duše, ba najlepšie je, keď v nej žije a opiera sa o ňu od samého začiatku a nenechá sa spútať obmedzeniami konkrétneho učenia či Písma, ktorým sa inšpiruje. Bhagavadgíta sama hovorí, že jogín sa v istom bode musí povzniesť nad všetko, čo bolo doteraz napísané, *śabdabrahmátivartate*, ba aj nad všetko, čo počul a ešte bude počuť, *śrotavjasja śrutasja ca*. Nie je totiž žiakom jednej knihy ani mnohých kníh; je žiakom Nekonečna.

Ďalším druhom *śástry* nie je posvätný text, ale skôr systematický výklad metód, princípov a celkového priebehu zvolenej duchovnej cesty. Každá cesta má

22 Šrí Aurobindo považoval Védy za texty, ktoré majú okrem vonkajšieho, rituálneho významu aj druhý, ezoterický, určený iba zasväteným. Svoj pokus o jeho rekonštrukciu predstavil v dielach *Tajomstvo véd* a *Hymny na mystický Oheň* (zväzky 15 a 16 jeho súborného diela dostupného na URL <https://www.sriurobindoashram.org/sriurobindo/writings.php>). (pozn. prekl.)

svoju *šástru*, či už písanú alebo ústne tradovanú, odovzdávanú po celé veky od učiteľa k učiteľovi. V Indii sa písomné i ústne tradované učenia tešia veľkej autorite, až uctievaniu. O všetkých druhoch jogy sa automaticky predpokladá, že sú pevne fixované a že každý Učiteľ, ktorý prijal učenie v súlade s tradíciou a prakticky ho realizoval, bude aj svojich žiakov viesť po vychodených cestičkách minulosti. A keď sa objaví nejaká nová metóda, nový postup alebo nové duchovné učenie, často počujeme námitku: "Nie je to podľa šástier!" V skutočnosti však ani v teórii, ani v každodennej praxi jogínov nejestvuje žiadna taká absolútna nehybnosť, ktorá by sa rigidne obrnila voči každej novej pravde, novému zjaveniu či novým duchovným zážitkom. Tradičné učenia uchovávajú stáročne poznatky a skúsenosti, systematizujú a usporadúvajú ich, aby boli zrozumiteľné a dostupné aj začiatočníkom. O ich význame a užitočnosti preto nemožno pochybovať. To však neznamená, že by sme sa museli vzdať individuálnej variability pri ich praktizovaní, ani že by sa už nemohli ďalej vyvíjať a zdokonaľovať. Ved' aj taký striktné vedecký systém, akým je radžajoga, možno praktizovať rôznymi spôsobmi, nielen podľa Pataňdžaliho. Podobne sa každá z troch ciest *trimárgy*²³ rozvetvuje na množstvo bočných cestičiek, ktoré sa v cieľi zasa stretajú. Všeobecné zásady, na ktorých joga stojí, sa nemenia, ale konkrétne formy cvičenia a ich poradie nemožno pevne fixovať, lebo každý adept má iné vývinové potreby a impulzy, a tie treba rešpektovať – samozrejme, bez porušenia nemenných všeobecných princípov.

Integrálna a syntetická joga obzvlášť musí zostať nespútaná tradičnými formami duchovnosti, lebo aj keď akceptuje duchovné výdobytky minulosti, snaží sa ich preskupiť a nanovo usporiadať v súlade potrebami prítomnosti a budúcnosti. Aby vôbec mohla vzniknúť, potrebuje absolútnu slobodu pre svoje špecifické duchovné zážitky a tiež právo vyjadriť ich novými pojmami či kombináciami. Keďže sa snaží pojať do seba celý ľudský život, nie je v pozícii pútnika, ktorý by kráčal po širokej a jasne vyznačenej ceste za dobre známym cieľom, ale skôr v pozícii objaviteľa a prieskumníka, ktorý si svoj chodník panenskou džungľou ešte len musí presekať. Klasické formy jogy sa totiž v priebehu histórie odklonili od praktického života a ich predchodcovia, staroveké učenia s pozitívnejším postojom k životu – napríklad systém našich dávnych védskych predkov – sú nám už príliš vzdialené, vyjadrené nezrozumiteľnými pojmami a vliate do foriem, ktoré sú v dnešnom svete nepoužiteľné. Ľudstvo sa odvtedy v prúde večného Času posunulo oveľa ďalej a k rovnakému problému musí dnes pristúpiť celkom inak.

23 Trojaká cesta Činov, Poznania a Lásky.

V integrálnej joge sa snažíme Nekonečno nielen dosiahnuť a zažiť, ale aj ho primäť, aby do nás zostúpilo a pretvorilo nás na svoj obraz. Učenie integrálnej jogy preto nesmie slobodu vnímavej a receptívnej ľudskej duše v tomto smere nijako obmedzovať. Nutnou podmienkou plnohodnotného duchovného rozvoja človeka je preto ničím neobmedzené právo na slobodnú voľbu spôsobu, akým sa otvorí a prijme do seba univerzálnu Existenciu a Transcendentno. Už Vivékánanda poukázal na to, že jednota svetových náboženstiev sa musí nutne prejavíť v rastúcej rozmanitosti ich foriem, a že ideálom tejto esenciálnej jednoty je stav, keď každý človek bude mať vlastné náboženstvo, teda keď si nespútaný sektárskym duchom a tradičnými formami bude môcť zvolíť také vyjadrenie svojho vzťahu k Transcendentnu, ktoré prirodzene vyplynie z jeho individuálnych daností a vývinových potrieb. Analogicky môžeme povedať, že dokonalosť integrálnej jogy nastane až vtedy, keď každý človek bude môcť kráčať po vlastnej duchovnej ceste, ktorá bude odrážať jeho individuálne vývinové potreby i spôsob, akým sa jeho prirodzenosť sama spontánne vzpína k tomu, čo ju presahuje. Lebo naším najvyšším zákonom a naplnením je sloboda.

Ale kým sa k tomuto stavu dopracujeme, potrebujeme sa prakticky i teoreticky oprieť aspoň o nejaké základné a súhrnné zásady a usmernenia. Tie by mali pozostávať v prvom rade zo všeobecných faktov, princípov a rámcového vymedzenia tých najvhodnejších a najúčinnějších smerov rozvoja, nie z dákeho podrobného a pevne stanoveného systému, ktorý by bolo treba mechanicky a rutinne praktikovať. Každé duchovné učenie je výslednicou mnohých zážitkov a skúseností minulosti, a cenným nástrojom na získanie nových. Je teda naším pomocníkom a do istej miery aj sprievodcom a učiteľom. Vytyčuje pre nás smerníky, pomenúva hlavné cesty a preskúmané smery, aby sme vedeli, kam a akou cestou kráčame. Zvyšok závisí od nás, od nášho vlastného úsilia a skúseností, a tiež od duchovných schopností nášho Sprievodcu.

*
* *
*

V prvej a pomerne dlhej časti duchovnej cesty závisí rýchlosť nášho postupu i rozsah, intenzita a dopad našich duchovných zážitkov predovšetkým od našej vlastnej snahy a úsilia. Joga predstavuje proces odpútania sa ľudskej duše od jej bežného, egocentrického typu vedomia zameraného hlavne na vonkajšie veci a zmyslové pôžitky, a nadobudnutie stavu vyššieho, v ktorom sa Transcendentno a univerzálna Existencia môžu vliat' do individuálnej ľudskej formy a pretvoriť ju na svoj obraz. Prvým určujúcim faktorom úspechu je preto intenzita tohto duchovného obratu – sila, ktorá vtáhuje dušu dovnútra. Vrúcnosť nášho srdca, pevnosť našej vôle, intenzita mentálneho sústredenia a vytrvalosť a rozhodnosť, s

akou vykročíme k cieľu, sú mierou tejto intenzity. Na ideálneho adepta by mali platiť slová Biblie, "Zanietenie pre môjho Pána ma cele pohltilo." A práve toto zanietenie pre Pána – *utsáha*, elán a nadšenie celej bytosti očakávajúcej božskú odpoveď; *vjákulatá*, vrelosť srdca zmiataného túžbou po Bohu – účinne spaľuje naše ego, láme okovy jeho úzkoprsosti a malichernosti, a pripravuje nás tak na plné prijatie toho, čo nás nekonečne prevyšuje a presahuje, lebo je svojou podstatou univerzálne a transcendentné.

To je však iba jedna stránka sily, ktorá nás pomkyna k dokonalosti. Proces integrálnej jogy pozostáva z troch stupňov, ktoré prirodzene nasledujú jeden po druhom, hoci nie sú celkom striktné oddelené a môžu sa do istej miery prekryvať. Prvým je úsilie o prekročenie nášho ega a aspoň prvotný kontakt s Božským, ktorý nás pripraví na ďalší postup vpred. Druhým je prijatie toho, čo nás presahuje a s čím sme sa takto dôverne zblížili, – jeho zostup do našej prirodzenosti s cieľom radikálne ju premeniť. Tretím je využitie nášho premeného človečenstva ako individuálneho ohniska vyžarujúceho božský vplyv a aktivitu do vonkajšieho sveta. Pokým náš priamy kontakt s Božským nie je stabilizovaný a nedosahuje kvalitu trvalej identifikácie, *sájudžja*, prvok osobného úsilia spravidla musí dominovať. Úmerne tomu, ako sa náš kontakt stabilizuje, začneme v sebe vnímať pôsobenie inej sily než je naša vlastná, sily presahujúcej obmedzené schopnosti nášho ega, a časom sa naučíme podriaďiť sa jej a zveriť jej vládu nad naším ďalším duchovným vývojom. Od tej chvíle začne ona riadiť transformáciu našej mysle, vitality i fyzického tela s nestrannou múdrosťou, prezieravosťou a efektívnosťou, ktorej by naše nedočakavé a predpojaté ego samo nebolo schopné. Nakoniec sa naša osobná vôľa a energia stanú súčasťou tejto vyššej Moci – zlejú sa v jedno so zvrchovanou božskou Vôľou a jej univerzálnou a transcendentnou Silou. Keď sa toto spojenie úspešne završí, ohnisko božského účinkovania vo svete je pripravené. Duchovne čisté, slobodné, plasticky vnímavé a osvietené, môže začať slúžiť ako prevodová páka pre priame pôsobenie zvrchovanej Sily v rámci ešte náročnejšej kolektívnej jogy, ktorej cieľom bude ak nie priamo nadčlovečenstvo, tak aspoň duchovné povznesenie celého ľudstva.

V skutočnosti je vyššia Sila vykonávateľom našich činov aj vtedy, keď si to neuvedomujeme. Pocit, že ide o naše vlastné úsilie a snahu, vyviera z chybnej tendencie našej egom formovanej mysle prisvojovať si aktivity vyššej Sily. Máme totiž sklon aplikovať na duchovné zážitky na vyšších úrovniach bytia tie isté pojmy, ktoré používame pre bežné zážitky v okolitom svete. Vo vonkajšom svete fungujeme na základe naivného egocentizmu, ktorý nás zvádza k tomu, aby sme univerzálne sily pôsobiace v nás považovali za vlastné a ich plody pripisovali našej osobnej vôli, múdrosti, sile a cnosti, hoci v skutočnosti ide o selektívnu tvorivú aktivitu Transcendentna cez jedno konkrétne ohnisko pozostávajúce z

našej mysle, životnej energie a tela. Duchovné osvietenie nám prináša poznanie, že ego je len výkonným nástrojom; začíname bezprostredne vnímať a cítiť, že tieto veci sú naše iba v tom zmysle, že patria nášmu najvyššiemu a celostnému Ja, ktoré je trvale spojené s Transcendentnom, – nepatria inštrumentálnemu ego. Naším vlastným príspevkom k aktivite sú iba naše nedostatky a deformácie; jej pravá hodnota a účinok sa odvíja priamo z Božského. Keď si ľudské ego uvedomí, že jeho vôľa je len výkonným nástrojom, jeho zdanlivá múdrosť detinskou nevedomosťou, jeho sila a schopnosti iba habkavým tápaním dieťaťa, jeho takzvaná cnosť pokryteckou spupnosťou, a dokáže sa odovzdať do rúk tomu, čo ho nekonečne prevyšuje, vtedy dosiahne pravú spásu. Zdanlivá osobná nezávislosť a priebojná asertívnosť, na ktorej tak intenzívne ľpie, ukrýva pod povrchom to najúbohejšie poddanstvo a posluhovanie tisícom pochybných pohnútok, impulzov a síl, ktoré sú z pohľadu našej obmedzenej individuality vonkajšie. Pýšiac sa svojou klamnou slobodou, ego je v každom okamihu otrokom a bábkou v rukách nespočetných síl, bytostí a vplyvov, ktoré jestvujú a pôsobia na neviditeľných úrovniach vesmírnej existencie. Jeho sebaobeta a vplynutie do Božského je tým pádom jeho najvyšším naplnením: keď sa dobrovoľne odovzdá tomu, čo ho prevyšuje, zbaví sa svojich okov a chýb a získa dokonalú slobodu.

Napriek tomu je z praktického hľadiska každý z uvedených stupňov potrebný a treba mu venovať náležitý čas a pozornosť. Nebolo by vhodné ani bezpečné začínať hneď stupňom posledným a najvyšším. Takisto by nebolo správne prechádzať od jedného k druhému predčasne. Lebo aj keď hneď na začiatku uznáme v mysli i srdci vedenie Najvyššieho, mnoho ďalších prvkov našej povahy sa ešte dlho bude vzpierať a brániť tomu, aby tento vnútorný postoj prerástol do pravej realizácie. A bez pravej realizácie sa naše mentálne presvedčenie nestane dynamickou realitou; bude len abstraktnou ideou, znakom poznania, nie však živou pravdou ani inšpirujúcou silou. Ba aj keď duchovná realizácia už začne prichádzať, bolo by nebezpečné myslieť si, že sme hneď a bezo zvyšku v rukách Najvyššieho a čokoľvek robíme, robíme ako jeho nástroj. Taký predpoklad môže do nášho úsilia vnieť zhubný sebaklam; môže nás premeniť na bezmocnú bábku v rukách pochybných síl, alebo pečaťou Božského Mena posvätiť a nafúknuť naše ego, a fatálne tak znetvoriť a znehodnotiť naše duchovné snaženie. Na začiatku je vždy pomerne dlhé obdobie vnútorného boja a sebadisciplíny, počas ktorého musí naša individuálna vôľa energicky a rozhodne odmietať všetky temné a pokrivené impulzy nižšej prirodzenosti a vytrvale stáť na strane božského Svetla. Naším mentálnym energiám, citom, vitálnym túžbam, ba aj fyzickému telu musíme vtlačiť správny postoj a naučiť ich akceptovať a poslúchať iba správne a blahodarné vplyvy. Až potom – až keď tento stav naozaj a definitívne dosiahneme

– môžeme našu nižšiu prirodzenosť bez obáv odovzdať do rúk vyššej Moci, lebo až vtedy sa naša obeť stane prijateľnou aj pre ňu.

Adept musí najprv ovládnuť všetky svoje individuálne energie a nasmerovať ich k duchovnej pravde, dobru a svetlu. No aj potom, čo sa mu tento prvotný obrat podarí, ešte stále ich musí vycvičiť, aby túto orientáciu vytrvale udržiavali a nepoľavovali z nej. V ďalšej fáze sa naučí – stále sa opierajúc o svoju osobnú vôľu, energiu i úsilie – používať ich ako výkonné nástroje vyššej Sily v dobrovoľnej podriadenosti jej jasnozrivému vedeniu. Na ešte vyššom stupni sa jeho osobná vôľa, energia i úsilie zbavia svojej oddelenej individuality a premenia sa na priamu aktivitu vyššej Sily pôsobiacej v ňom a skrze neho. Stále však pretrvávajú pomerne veľká priepasť medzi božským Počiatkom a ľudským stvárnením aktivity, ktorá z Neho vyviera; proces prenosu a prevodu medzi nimi nie je ešte zbavený všetkej temnoty a nevedomia, čo môže viesť k nepresnostiam a občas aj k vážnym deformáciám. Na konci cesty, s vymiznutím posledných zvyškov egoizmu, temnoty a nevedomosti, padne aj táto posledná bariéra – všetko v človeku sa zmení na čistú formu božskej energie a aktivity.

*
* *

Tak ako je najvyšším Písmom integrálnej jogy večná Kniha Poznania ukrytá v srdci každého človeka, tak je jej najvyšším učiteľom vnútorný Vodca, Učiteľ sveta, *džagad-guru*, skryto prítomný v každom z nás. To on rozptyľuje našu zatemnenosť jasným svetlom poznania – jeho žiara v nás mocnie, až nakoniec kulminuje v nádhere jeho sebaodhalenia. Krok po kroku v nás odкрýva svoju božskú prirodzenosť, jej nekonečnú slobodu, blaho, lásku, silu, nesmrteľnosť. Vztyčuje nad nami svoj božský príklad ako ideál a mení našu nižšiu prirodzenosť na obraz toho, k čomu sa upína. Tým, že do nás vlieva svoju silu a prítomnosť, umožňuje nám, aby sme sa ako individuálne bytosti zjednotili s univerzálnou Existenciou a Transcendentnom.

Akú metódu a systém pri tom používa? Pevnú metódu nemá žiadnu, ale metódy využíva všetky. Jeho systém je organickým usporiadaním tých najvyšších procesov a tendencií, akých je naša povaha schopná. Ich dôslednou aplikáciou na dôležité i zdanlivo bezvýznamné činy a detaily dokáže nakoniec celú našu prirodzenosť pozdvihnúť do duchovného Svetla a radikálne ju premeniť. Lebo v integrálnej joge nič nie je primálne na to, aby nás nemohlo posunúť vpred, ani priveľké na to, aby sme sa o to nemohli pokúsiť. Tak ako služobník a žiak svojho Pána nemá nárok na pýchu ani egoizmus, lebo všetko za neho robí vyššia Sila, rovnako nemá nárok ani na depresiu a zúfalstvo zo svojich povahových kazov a

osobných zlyhaní. Sila, ktorá v ňom účinkuje, je totiž neosobná – či skôr nadosobná – a nekonečná.

Bezvýhradné prijatie tohto vnútorného Vodcu, Pána jogy, Vládcu vesmíru a zdroja duchovného svetla je v integrálnej joge nesmierne dôležité. On je konečným príjemcom všetkého blaha a skrytým cieľom každého vesmírneho činu i obete. Nezáleží na tom, či ho spočiatku vnímame iba ako neosobnú Múdrost', Silu a Lásku na pozadí všetkých vecí, ako Absolútno prejavujúce sa v relatívnom a prítahujúce ho k sebe, ako naše najvyššie Ja a zároveň najvyššie Ja všehomíra, ako Božskú Bytosť skryto prítomnú v nás a imanentnú vo svete, ani či sa k Nemu utiekame iba v jednej z Jeho – alebo Jej – mnohých vesmírnych podôb, ba ani či ho považujeme iba za ideál vytvorený ľudskou mysl'ou. Nakoniec totiž zistíme, že je tým všetkým a ešte oveľa viac, než toto všetko dohromady. To, akú cestu k nemu si naša myseľ zvolí, by sa preto malo prirodzene odvíjať od nášho predošlého vývoja a terajšej psychologickej konštitúcie.

Spočiatku býva hlas vnútorného Sprievodcu prekrytý vehementnosťou nášho vlastného úsilia, lebo naše ego je ešte stále zahľadené do seba a posadnuté svojimi cieľmi. Postupne sa však naše chápanie prehľbi a rozjasní, hurhaj egoistického úsilia utíchne – nahradí ho pokojnejšie sebazpoznanie, ktoré nám umožní rozoznať pravý zdroj mohutnejúceho svetla v nás. Spoznáme ho vlastne až dodatočne, keď sa spätne ohliadneme na svoj život a uvedomíme si, ako všetky naše inštinktívne a často protichodné poryvy a sklony skryto gravitovali ku spoločnému cieľu, ktorý až teraz začíname jasnejšie vnímať, a že ešte prv, než sme vkročili na cestu jogy, akási neviditeľná ruka nás cieľavedome smerovala k tomuto zlomovému bodu. Až potom začneme chápať skrytý zmysel našich životných peripetií a kríz, skúšok a trápení, víťazstiev i prehier. A až vtedy dokážeme náležite oceniť pomoc, ktorej sa nám dostalo skrze to, čo nás najviac bolelo a najviac nám vzdorovalo, a pochopíme, že aj naše životné pády a zlyhania mali svoj účel. Po tomto precitnutí už dokážeme rozoznať božské vedenie a pomoc nielen spätne, ale aj vo chvíli, keď prichádza: vnímame, ako transcendentná Múdrost' tvaruje naše myšlienky, vyššia Moc našu vôľu a činy, neodolateľná Láska a všeobjímavé Blaho naše city a emócie. Vidíme a cítime ju aj v osobnejšom vzťahu, ktorý v nás spontánne klíči – niekedy hneď na začiatku, inokedy až na záver – a intenzívne prežívame večnú blízkosť nášho zvrchovaného Pána, Učiteľa, Priateľa, Milovaného. Spoznávame ju aj v hĺbke našej bytosti, ako sa táto pomaly premieňa a zblízuje s vyššou existenciou, pretože jasne cítime, že tento podivuhodný proces nie je výsledkom nášho vlastného úsilia – to večná Dokonalosť sama nás formuje na svoj obraz. Lebo sám *Íšvara*, najvyšší Pán jogových filozofií, skrytý Sprievodca v našom srdci (*čaitja guru* alebo *antarjámín*), Absolútno filozofov, Nepoznatel'no agnostikov, univerzálna Energia materialistov, najvyššia Duša a zvrchovaná Sila

(*Šakti*) – Ten či Tá, koho si všetky náboženstvá sveta rôznymi spôsobmi predstavujú a pripodobňujú – je kormidelníkom našej jogy.

Nájsť Ho a dotknúť sa Ho, zjednotiť sa s Ním a plne Ho vyjadriť – nielen vnútorne, ale aj navonok, vo všetkých vonkajších a inštrumentálnych zložkách našej osobnosti – to bol odjakživa skrytý zmysel a oteraz už aj vedomý cieľ našej individuálnej existencie. Intenzívne pociťovať jeho prítomnosť vo všetkých prvkoch našej bytosti, ba aj v tom, čo naša separatívna myseľ vníma ako veci mimo nás, je tým pravým naplnením individuálneho vedomia. Byť ním ovládaný a ukotviť sa²⁴ v ňom vnútorne i navonok je nutnou podmienkou sebaovládania a jediný správny spôsob, ako si podmaniť vonkajší svet. Nepretržite zažívať priamy dotyk Božského, či už sme pasívni alebo aktívni, plní mieru alebo dynamickej energie, upriamení na jednotu alebo rôznorodosť sveta, to je pravé šťastie, ktoré každý *džíva*, každá individuálna duša zrodená do sveta, inštinktívne hľadá. Taká je súhrnná a vyčerpávajúca definícia cieľa integrálnej jogy: individuálnou duchovnou realizáciou priamo zažiť a navonok vyjadriť vyššiu pravdu, ktorú v sebe vesmírna Príroda ukryla a ktorú chce skrze nás znovu objaviť. Cieľom je teda konverzia, zbožštenie ľudskej duše a premena nášho prirodzeného života na život božský.

*
* *
*

Najistejšou cestou k tomuto celostnému naplneniu je odhaliť zvrchovaného Pána v našom vnútri, otvoriť sa jeho božskej Moci – ktorá v sebe nesie aj božskú Múdroosť a Lásku – a s dôverou sa jej zveriť do rúk, aby nás pretvorila. To je však spočiatku pre naše egom formované vedomie veľmi ťažké. A keď sa na to vôbec odhodláme, ešte ťažšie je uskutočniť to dokonale a v každom prvku, v každom vlákne našej povahy. Na začiatku je to pre nás ťažké, lebo naše zabehané, egom ovplyvnené myšlienky, city a pocity blokujú všetky prístupové cesty ku správne mu vnímaniu seba i sveta. A neskôr je to pre nás ťažké, lebo viera, oddanosť a odvaha potrebné na prejedenie tejto cesty neprichádzajú ľahko, kým je naša duša zatienená egom. Účinkovanie vyššej Moci, i keď vyviera z nášho vlastného vnútra, neprebíha totiž tak, ako by si naša egocentrická myseľ želala či predstavovala: hojne využíva omyl ako cestu k pravde, trápenie ako cestu k

24 Anglické "possess", doslovne "zmocniť sa", prekladáme v tomto kontexte – vzhľadom na jeho odlišné konotácie oproti slovenčine – voľnejšie ako "ukotviť sa", resp. "primknúť sa". Ukotviť sa v Božskom navonok potom značí schopnosť individuálneho vedomia odhaliť a uchopiť Božské i vo veciach vonkajšieho sveta a následne s nimi zaobchádzať (a v širšom zmysle sa aktívne podieľať na svetovom dianí) v súlade s Jeho vôľou (pozn. prekl.).

blaženosti a nedokonalosť ako cestu k dokonalosti. Naše ego nevidí, kam je vedené, a stráca preto odvahu, dôveru, ba často sa aj búri. Tieto pochybenia by samy osebe nevadili, lebo naša revolta božského Sprievodcu v nás neurazí, nedôvera neodradí, ba ani slabosť neodpuď. Chová k nám totiž pravú materskú lásku a nekonečnú trpezlivosť pravého učiteľa. Problém je v tom, že po odvolaní nášho súhlasu prestaneme jeho ďalšie pôsobenie v nás vnímať, hoci ono celkom neustane a skôr či neskôr dosiahne svoj cieľ. A náš súhlas odvolávame preto, lebo nedokážeme odlišiť naše vyššie Ja od toho nižšieho, ktoré On využíva ako prostriedok na svoje sebavyjadrenie. Podobne ako vo svete, ani v našom vnútri nevidíme Boha, lebo je prekrytý svojou aktivitou a navyše nás tvaruje skrze našu prirodzenosť, nie pomocou série svojvoľných a ohromujúcich zázrakov. Človek sa dožaduje zázraku, aby uveril; chce, aby ho blesk vyššej Moci oslepil, inak neprecitne a neotvorí oči. Táto netrpezlivosť a nevedomosť predstavuje skutočne veľké nebezpečenstvo, ba môže viesť až k osobnej katastrofe, pokiaľ by sme sa v našej revolte proti božskému vedeniu nerozvážne otvorili inej, deformujúcej Sile, čo ochotnejšie vyjde v ústrety našim pomýleným impulzom a túžbam, prepožičali jej Božie Meno i majestáť, a zverili sa do jej rúk.

Ľudská povaha je už raz taká, že len ťažko uverí v niečo neviditeľné v nás samých. Pomerne ľahko však dokáže uveriť v niečo neviditeľné mimo nás. Duchovný vývin väčšiny ľudí si žiada takúto vonkajšiu oporu, nejaký objekt viery ležiaci mimo nich. Potrebujú vonkajší obraz Boha, alebo aspoň jeho ľudského zástupcu – buď priame Vtelenie, Proroka alebo Učiteľa – ba niekedy požadujú aj obe naraz a dostanú ich. Lebo nevyčerpatelné a mysl'ou neuchopiteľné Božské reaguje aj na túto požiadavku ľudskej duše a berie na seba podobu konkrétneho božstva, vteleného bohočloveka, či dokonca bežného človeka – využívajúc hrubý závoj človečenstva, ktorý tak účinne zakrýva jeho božskosť, na prenos duchovnej múdrosti a povzbudenia.

Indická tradícia uspokojuje tieto vývinové potreby ľudskej duše tak, že jej ponúka tri špecifické opory, známe ako *išta devatá*, *avatár* a *guru*. *Išta devatá*, zvolené božstvo, neznamená nejakú personifikovanú nižšiu Silu či bytosť, ale konkrétne meno a formu pre transcendentné a univerzálne Božstvo. Takmer všetky náboženstvá sú buď priamo založené na istom preferovanom mene a forme Božského, alebo ich využitie pripúšťajú. Ich nutnosť pre vyvíjajúcu sa ľudskú dušu je evidentná a nespochybniteľná. Boh je Všetko a viac než Všetko. Lenže ako si má človek predstaviť niečo, čo je viac než Všetko? Dokonca aj Všetko je mu najprv nedostupné, lebo jeho aktívne vedomie je len oklieštenou štruktúrou vybraných prvkov a vie absorbovať iba to, čo ladí s jeho úzko vymedzenou povahou. No v globálnom Súhrne sú aj veci, ktoré presahujú jeho chápanie, alebo ho vzhľadom na jeho precitlivosť a ustráchanosť príliš desia. Nedokáže zatiaľ

realitu vnímať tak, ako ju vníma Božské; nevie, ako pristúpiť k veciam, ktoré sa príliš vymykajú z úzkeho rámca jeho zabehaných, no nedokonalých a jednostranných pojmov a koncepcií. Musí si preto Boha spočiatku predstavovať buď celkom na svoj obraz, alebo ako dačo vyššie a dokonalejšie, no pritom stále kompatibilné s jeho vlastnými najcennejšími a najušľachtilejšími tendenciami, aby bol preň rozumom i srdcom uchopiteľný. Inak by s ním ťažko mohol nadviazať živý kontakt a tešiť sa zo vzájomného zblíženia.

No aj potom jeho prirodzenosť stále túži po ľudskom prostredníkovi, aby mohla zažiť priamy kontakt formou čo najbližšou nášmu človečenstvu a nechať ho na seba pôsobiť cez ľudský príklad a vplyv. Aj toto volanie je vyslyšané a Božské k nemu prichádza v ľudskej podobe ako živé vtelenie, *avatár* – Krišna, Kristus, Buddha. Pokiaľ mu je koncept bohočloveka príliš vzdialený, Božské k nemu môže zostúpiť i v menej exaltovanej forme skrze čisto ľudského prostredníka – Proroka alebo Učiteľa. Lebo mnohí, ktorí koncepciu bohočloveka nedokážu pochopiť alebo ju *a priori* odmietajú, dokážu sa otvoriť dokonalému človeku, považujúc ho nie za božské vtelenie, ale za učiteľa sveta či božského posla a zástupcu.

Niekedy ani to nestačí, lebo iba malý zlomok ľudí dokáže pretaviť posolstvo a osobný príklad veľkých Učiteľov a božských Vtelení z minulosti na živú silu a inšpirujúci vplyv v ich terajšom živote. Väčšina potrebuje mať hmatateľný príklad a vzor priamo pred sebou. Indická tradícia rešpektuje aj túto potrebu a jej uspokojenie zabezpečuje v rámci vzťahu žiaka so živým a fyzicky prítomným učiteľom – *guru*. Guru môže byť živou inkarnáciou Božského alebo vyvoleným Učiteľom sveta, no nie je to nutné: stačí, ak bude pre žiaka predstaviteľom božskej múdrosti a sprostredkuje mu aspoň časť božského ideálu, prípadne mu pomôže nadviazať a bezprostredne zažiť pravý vzťah ľudskej duše s Nepominuteľným.

Adept integrálnej jogy má právo využiť všetky tieto opory podľa svojich individuálnych potrieb, nesmie však sklznúť do úzkoprstosti. Musí sa vyvarovať povýšenosti a sektárskeho ducha, ktorý pod heslom "Môj jediný pravý Boh, jediný pravý Prorok, jediný pravý Učiteľ" fanaticky brojí proti všetkým ostatným cestám a druhom duchovnej realizácie. Každé sektárstvo, každý fanatizmus treba zavrhnúť, lebo je nezlučiteľný s rýdzosťou, celistvosťou a úplnosťou duchovnej realizácie.

Práve naopak, adept integrálnej jogy nebude spokojný, kým do svojej koncepcie nezahrne aj všetky ostatné mená a formy Božského, kým nedokáže uvidieť svoje vyvolené božstvo, *išta devatá*, vo všetkých ostatných, kým nezjednotí všetkých avatárov v jednote Toho, kto v nich prichádza, a kým ohňom poznania nevytavi

pravdu zo všetkých duchovných učení a nezleje ju do jednej mohutnej harmónie Večnej Múdrosti.

Rovnako nesmieme zabúdať, že zmyslom všetkých týchto vonkajších opôr je prebudiť našu dušu, aby si uvedomila prítomnosť a pôsobenie Božského v nás samých. Kým toto nedosiahneme, tak sme vlastne nič nedosiahli. Nestačí uctievať Krišnu, Krista či Buddha navonok, pokiaľ to nevedie k odhaleniu a vynoreniu vnútorného Buddha, Krista či Krišnu v našom srdci. A rovnako aj všetky ostatné pomôcky a opory jogy plnia ten istý účel: každá z nich predstavuje určité premostenie medzi našim pôvodným, neduchovným stavom a vynorením Božského v nás.

*
* *
*

Učiteľ integrálnej jogy si preto v maximálnej miere osvojí prístup a metódu nášho vnútorného Učiteľa a Sprievodcu. Bude svojho žiaka viesť individuálne, na základe špecifických potrieb a daností jeho povahy. Poučenie, príklad a priamy vplyv – to sú jeho tri hlavné nástroje. Múdry učiteľ na žiaka netlačí, aby len pasívne prijímal a preberal jeho vlastné názory a postoje, skôr naopak – sadí do jeho duše drobné, no overené a produktívne semenka, ktoré pod jeho bedlivým dozorom vyklíčia a povedú k bohatej duchovnej žatve. Svojho žiaka preto menej poučuje a viac sa ho snaží prebudiť: jeho prvoradým cieľom je rozvoj jeho latentných schopností a navodenie pravých duchovných zážitkov v rámci jeho prirodzeného rastu a slobodnej expanzie. Ak treba, ponúkne žiakovi aj konkrétnu metódu, no vždy len ako dočasnú pomôcku a nástroj, nie ako povinné pravidlo či pevne stanovenú a nemennú rutinu. Bude sa mať preto na pozore pred prílišnou mechanizáciou duchovnej praxe, ktorá ľahko premení nástroje a techniky cvičenia na väzenie duše. Jeho pravou úlohou je prebudiť v žiakovi duchovné svetlo a aktivizovať duchovnú silu, ktorej je on sám iba nástrojom a prostredníkom, prenosovým článkom a vykonávateľom.

Osobný príklad je mocnejší než slovné poučenie, no napriek tomu byť vzorom svojimi skutkami, ba ani svojím charakterom nie je to najpodstatnejšie. Tieto veci nepochybne majú svoje miesto a hodnotu, no úprimnú snahu žiaka najviac povzbudí, keď uvidí, že vnútorná duchovná realizácia učiteľa riadi celý jeho život, vnútorné prežívanie i vonkajšie činy. Toto je ten najuniverzálnejší a najpodstatnejší prvok; všetko ostatné je druhoradé, lebo závisí od individuality učiteľa a ďalších podružných okolností. A práve túto vnútornú dynamickú realizáciu učiteľa by mal žiak pociťovať a následne v sebe aj zreprodukovať v súlade so svojou jedinečnou povahou. Nie je potrebné, ba ani žiadúce, aby napodobňoval vonkajšie znaky a prvky učiteľovej osobnosti, lebo to by viedlo

skôr k jalovej imitácii a duchovnej prázdnote než k pravým duchovným hodnotám.

Priamy vplyv je mocnejší než osobný príklad. Nejde pritom o vonkajšiu autoritu či nátlak zo strany Učiteľa, ale o schopnosť vnútorného dotyku, neustálej vnútornej blízkosti a spoluúčasti dvoch duší, kedy tá zrelšia a vyspelejšia dokáže i počas mlčania a pasivity preniesť na menej zrelú aspoň časť toho, čím ona sama už je a čím disponuje. To je charakteristický znak pravého duchovného Majstra. Lebo tí najväčší Majstri nie sú ani tak Učiteľmi ako skôr živým sprítomnením Božského, džbánom, z ktorého sa božské vedomie a jeho neoddeliteľné kvality – duchovné svetlo, sila, čistota, blaho – prelievajú do ľudí okolo neho, ak sú dostatočne vnímaví a otvorení.

Ďalším charakteristickým znakom učiteľa integrálnej jogy je, že si neprisvojuje status a rolu duchovného učiteľa povýšeneckým, márnomyseľným či arogantným spôsobom. Jeho úloha, pokiaľ nejakú má, je mu zverená zhora – on sám je len prevodovým článkom, dočasnou nádobou, prinajlepšom viditeľným zástupcom. Je človekom, ktorý pomáha svojim bratom, dieťaťom usmerňujúcim iné deti, Svetlom zapalujúcim nové svetlá, Dušou prebúdzajúcou iné duše, a na samom vrchole možno aj špeciálnou Silou či sprítomnením Božského, ktorá k nemu privoláva ďalšie podobné sily, čo ešte tápu v nevedomosti.

*
* *

Keď má žiak k dispozícii všetky tieto opory, môže si byť istý, že svoj cieľ skôr či neskôr dosiahne. Dokonca aj pád je pre neho len príležitosťou opäť vstať a dobyť nové méty, smrť iba krátkou prestupnou stanicou. Lebo keď raz vykročí na túto cestu, zrodenie i smrť sa stanú prostými míľnikmi, procesmi a fázami jeho neustáleho duchovného rastu.

Posledným pilierom jogy je Čas, ktorý treba na to, aby jej duchovné plody mohli dozrieť. Z ľudského pohľadu sa nám Čas môže javiť ako priateľ i nepriateľ, prekážka, nutná podmienka i nástroj. V skutočnosti je ale vždy nástrojom našej duše.

Čas predstavuje určité pole a médium, kde sa za rôznych okolností stretajú rozličné sily a vzájomnou interakciou určujú priebeh výsledného procesu, ktorého je Čas meradlom. Nášmu egu sa javí ako tyran a protivník, Bohu ako nástroj. Preto, kým je naše úsilie čisto osobné, Čas nám pripadá ako nepriateľ – prináša a sprostredkúva nám totiž vehementný odpor všetkých síl protichodných tej našej. Na vyššom stupni – keď začneme jasnejšie vnímať prelínanie našej osobnej aktivity s účinkovaním vyššej Moci – Čas sa nám začne javiť ako nestranné

médium a nutná podmienka aktivity. Keď sa naša osobná aktivita a pôsobenie vyššej Moci zlejú v jedno, Čas sa nám odhalí v pravej podobe ako služobník a nástroj.

Ideálny postoj duchovného adepta k Času je nekonečná trpezlivosť, akoby mal k dispozícii celú večnosť na dosiahnutie cieľa, no pritom v sebe zhromaždiť dostatok energie, aby duchovnú realizáciu dosiahol hneď teraz a stále rýchlejšie a energetickejšie napredoval k dokonalejšiemu ovládaniu seba i sveta, až kým nedosiahne zázračnú okamžitosť účinku typickú pre najvyššiu duchovnú Premenu.

7. O podstate integrálnej jogy

Podstatou jogy je duchovný prerod – odvrat od bežného, hmotne a zmyslovo zameraného života a prielom do vyššieho, duchovného vedomia a hlbšieho, opravdivejšieho bytia. V joge neuspějeme, kým si jasne neuvedomíme potrebu dosiahnuť tento vyšší duchovný stav. Tí, čo sú povolani k tejto hlbkej a zásadnej premene, dospievajú k presvedčeniu o jej nutnosti rôznymi cestami. V niektorých sa vynorí samovoľne, lebo tam celý čas nevedomky smerovali; iní k nemu dospejú pod vplyvom náboženstva či filozofie. Môže sa v nás vynárať pomaly a postupne, ale tiež zažiarit' prudko a náhle pri nečakanom vnútornom dotyku či otrase. Niekedy nás k nemu doženie tlak vonkajších okolností, inokedy zasa neodbytné vnútorné volanie; raz stačí jediné slovo, aby prelomilo putá našej mysle, inokedy treba dlhú myšlienkovú reflexiu. Podnietit' nás môže aj vzdialený príklad niekoho, kto túto cestu už absolvoval, ale účinnejší býva pravidelný priamy kontakt a vplyv. Konkrétnu cestu každému z nás určí jeho povaha a vonkajšie okolnosti.

No bez ohľadu na to, ako sa k tomuto zlomovému bodu dopracujeme, ďalším krokom musí byť pevné rozhodnutie plne a bezvýhradne sa zasvätiť duchovnému ideálu. Ten okamih, keď definitívne prijmeme nové duchovné smerovanie, novú duchovnú silu a inšpiráciu, ten nečakaný záblesk osvietenia, ktorý presvedčí našu myseľ a strhne naše srdce i vôľu – to je rozhodujúci zvrat, ktorý v sebe ako v zárodku nesie všetko, čo nám joga a duchovnosť môžu ponúknuť. Púha idea, ba ani intenzívny intelektuálny záujem samy osebe nestačia, ak sa do veci naplno nevloží aj naše srdce a vôľa: pre srdce to musí byť jediná vec, na ktorej záleží; pre vôľu to jediné, o čo sa oplatí usilovať. Lebo o pravde Ducha nestačí premýšľať, treba ju žiť – a žiť ju možno len intenzívnym sústredením všetkých zložiek našej bytosti. Takú zásadnú premenu ľudskej prirodzenosti, o akú sa joga pokúša,

nemožno dosiahnuť s váhovou myslou plnou pochybností či polovičatým nasadením. Kto chce dosiahnuť Božské, musí sa zasvätiť výlučne Bohu.

Pokiaľ k tomuto životnému obratu dôjde náhle a rázne neodolateľným pôsobením vyššej Sily, nečakajú adepta na jeho ceste už žiadne zásadné a neprekonateľné prekážky. Záblesk hlbšieho pochopenia celkom prirodzene vyústi do vedomého rozhodnutia, a to zasa do zasvätenia sa zvolenému ideálu. Adept vlastne už kráča po duchovnej ceste, aj keď sprvu miestami neisto a váhavo, lebo ešte nevie, kade a kam presne ho vedie. Jeho skrytý Učiteľ a vnútorný Radca sa však už prebudil, hoci sa mu ešte nemusel ukázať ani ho kontaktovať zvonka prostredníctvom nejakého ľudského zástupcu. Bez ohľadu na to, aké problémy a pochybnosti ho v budúcnosti ešte čakajú, žiadna prekážka nemôže trvale vzdorovať sile vnútorného zážitku, ktorý dal jeho životu nový, definitívny smer. Povolanie na duchovnú cestu, ak je pravé a rázne, je definitívne: keď raz prišlo, nemožno ho viac zrušiť ani odvolať. Aj keby vonkajšie okolnosti spočiatku znemožňovali pravidelnú prax či plné zasvätenie sa ideálu, predsa len si ho náš rozum a srdce už raz a navždy vyvolili, a budú sa k nemu opakovane a stále dôraznejšie vracat'. Upriamil sa naň neodolateľný tlak nášho vnútorného bytia a proti nemu sú vonkajšie okolnosti v konečnom dôsledku bezmocné; dokonca ani vážne povahové kazy na strane adepta nemôžu byť trvalou prekážkou.

No duchovná cesta nezačína vždy takto jednoznačne. Mnohí napredujú len drobnými krôčikmi a trvá im dlho, než sa od prvotného rozhodnutia prepracujú k bodu, keď plne pochopia a prijmú všetky jeho dôsledky. Spočiatku môžu javiť len živý intelektuálny záujem o novú prítiažlivú ideu a vyjadriť ho nejakou nie zvlášť hlbokou formou duchovnej praxe. Prípadne môžu toto životné rozhodnutie urobiť pod silným vplyvom alebo z obdivu k niekomu, kto sa už zasvätil Božskému, hoci ich vlastná hlbšia prirodzenosť sa s tým ešte celkom nestotožnila. V takých prípadoch môže trvať dlho, než ich osobnosť dostatočne vyzreje a pripraví sa na plné a definitívne zasvätenie sa duchovnu. U niektorých tento okamih dokonca vôbec nemusí nastať. Títo poslední, aj keď vynaložia veľké úsilie, môžu síce dosiahnuť určitý pokrok, istú vnútornú očistu, ba aj duchovné zážitky – i keď nie tie najvyššie a najpodstatnejšie – no v konečnom dôsledku svoj život strávia buď nepretržitou prípravou, alebo ich myseľ, hnaná nedostatočnou energiou, ustrnie na istom stupni vývoja, uspokojená čiastkovým úspechom na hranici jej aktuálnych možností. Dokonca môže nastať aj to, čomu sa v joge hovorí duchovný pád, teda odvrät od duchovnosti a návrat k nižším životným cieľom a motívom. K tomuto zlyhaniu dochádza vtedy, keď je chyba priamo v jadre nášho snaženia: mohli sme pociťovať silný intelektuálny záujem, intenzívnu túžbu, ba aj naša vôľa sa mohla aktívne zapojiť, no predsa len si nás Božské celkom nepodmanilo. Naša ľudská prirodzenosť ako celok duchovné

snaženie nepodporovala, iba ho trpne znášala. Alebo šlo z jej strany iba o experiment, chvíľami možno až vášnivý, ale nie o bezvýhradné akceptovanie kategorického imperatívu duše či o neodvolateľné zasvätenie sa duchovnému ideálu. Ani taká nedokonalá prax však nie je celkom zbytočná, lebo žiadna snaha o pokrok nevyjde úplne nazmar. Aj keď v danej chvíli zlyháme alebo ustrnieme na polceste, aj tak tým predurčíme naše budúce smerovanie.

Pokiaľ však chceme naplno využiť príležitosť, ktorú nám tento život ponúka, adekvátne zareagovať na volanie duše a skutočne dosiahnuť ideál, ktorého prvé záblesky sme zahliadli – a nie sa k nemu iba o kúsok priblížiť – musíme tomu všetko podriadiť. V joge uspejeme iba vtedy, keď pre nás bude nielen jednou z priorit, ale prioritou jedinou, nielen dôležitou súčasťou života, ale životom celým.

*
* *
*

A keďže podstatou jogy je odvrat od bežného, hmotne zameraného života väčšiny ľudí i od mentálne zrelejšieho, no stále obmedzeného života vyspelejšej menšiny intelektuálov a umelcov, a následný prerod do vyššieho duchovného stavu, každá kvapka energie, ktorú venujeme nižšej existencii v duchu tejto existencie, je v rozpore s naším duchovným cieľom a smerovaním. Na druhej strane, každá energia a aktivita, ktorú dokážeme odpútať od nižšej existencie a zasvätiť tej vyššej, je dôležitým krokom vpred a mocnou zbraňou, ktorú sa nám podarilo vyrvať z rúk neviditeľných síl brzdiacich náš pokrok. A práve obťažnosť tohto zásadného vnútorného prerodu je príčinou všetkých nehôd a zlyhaní na duchovnej ceste. Celá naša prirodzenosť i jej okolie – naše individuálne i naše univerzálne „ja“ – sú totiž plné najrozličnejších škodlivých návykov, tendencií a iných mocných vplyvov, ktoré sa úporne snažia skalit' rýdzosť nášho úsilia a zahatať nám cestu k duchovnému znovuzrodeniu. Z istého pohľadu je ľudská povaha len nesúrodou masou rôznych mentálnych, vitálnych a telesných zvykov, ktoré drží pohromade pár dominantných myšlienok, túžob a asociácií, – horda primitívnych cyklických hnutí a vzruchov s pár výraznými tónmi. Cieľom integrálnej jogy nie je nič menšie, než od základu zbúrať celú túto skostnatenú formáciu, ktorá tvorí osobnosť bežného človeka i umelca a intelektuála, a vybudovať namiesto nej nové centrum duchovnej vízie a aktivít ako stelesnenie nového, duchom pretvoreného človečenstva a nadčlovečenstva.

Na to sa však musíme najprv zbaviť hlboko zakorenenej viery a predstavy, ktorá nás núti hľadať osobné naplnenie a rast iba vo vonkajších, zmyslovo uchopiteľných veciach v tej podobe, v akej ich bežne poznáme. Túto plytkú životnú orientáciu treba nahradiť hlbšou vierou a vyššou víziou, ktorá vo všetkom

vidí a hľadá iba Božské. Následne musíme presvedčiť všetky zložky našej bytosti, aby prijali tento nový pohľad na zmysel života a jeho cieľ. Celá naša prirodzenosť sa tomu musí podriaďovať – každé jej zákutie, každý jej poryv sa musí otvoriť a podvoliť čomusi vyššiemu, čo ju presahuje, čo však nášmu bežnému vedomiu pripadá v porovnaní s hmotným svetom a jeho lákadlami príliš éterické až neskutočné. Až keď celá naša osobnosť – naša duša, myseľ, zmysly, srdce, vôľa, životná energia i telo – dokáže bezvýhradne ponúknuť a zasvätiť všetky svoje sily a schopnosti Božskému, stane sa jeho súcim nástrojom. Nie je to vôbec ľahké, lebo každá vec na tomto svete je podrobená určitému železnému zvyku, ktorý je pre ňu zákonom, a úporne vzdoruje všetkým pokusom o radikálnu zmenu. A niet radikálnejšej zmeny nad vnútornú revolúciu, o ktorú sa pokúša integrálna joga. Každú jednu vec v našom vnútri musíme preto opakovane preverovať, či je v súlade s naším najhlbším presvedčením a smerovaním. Každdej myšlienke a vitálnemu impulzu musíme znova a znova pripomínať slová upanišády, „Iné je božské Brahman, nie tieto veci, za ktorými sa ženú nerozumní.“ Každú žilku životnej energie musíme presvedčiť, aby sa vzdala všetkého, čo dosiaľ považovala za celú svoju existenciu. Naša myseľ musí prestať byť myseľou a rozžiariť sa svetlom vyšších a dokonalejších sfér. Naša životná energia sa musí premeniť na čosi bezhraničné, mocné, plné pokoja a intenzity, čo viac ani nespozná svoje staré, slepo dychtivé a obmedzené „ja“ s jeho prízemnými chůtkami a motívami. Ba aj samo telo musí prejsť transmutáciou a nebyť viac hlučným arogantným zvieraťom či ťažkopádny m polenom ako doposiaľ, ale vedomým služobníkom, žiarivým nástrojom a živou formou ducha.

Obťažnosť tejto úlohy odjakživa zvädzala k pokusom o jednoduché a radikálne riešenia; práve ona zapríčinila, že sa v náboženstvách a školách jogy tak hlboko zakorenila tendencia striktno oddeľovať svetský život od života duchovného. Táto tendencia vyviera z intenzívneho pocitu, že sily a mocnosti tohto sveta a ich viditeľné aktivity buď vôbec nepatria Bohu, alebo sa z nejakej nejasnej a tajomnej príčiny – napríklad pôsobením prvotného hriechu alebo vesmírnej ilúzie – premenili na temný protiklad božskej Pravdy. A na druhej strane, sily a predstavitelia božskej Pravdy a ich ideálne aktivity akoby patrili k celkom inej sfére vedomia, než je tá – temná, nevedomá, zvrátená – od ktorej sa odvíja pozemský život. A tak sa spontánne rodí protiklad čistého a žiarivého kráľovstva Božieho s temným a nečistým kráľovstvom diablovým; intenzívne vnímame kontrast nášho poškvrneného pozemského zrodu a života s extatickým zážitkom dokonalej duchovnej Reality; pomerne ľahko sa necháme presvedčiť o nezlučiteľnosti života v nedokonalosti či vesmírnej ilúzii s priamym a bezprostredným prežívaním Božského. Z tohto pohľadu sa ako najľahšia cesta javí nekompromisne zavrhnúť všetko, čo patrí k nižšej sfére, a strmým výstupom

do závratných duchovných výšin sa uchýliť do bezpečia sféry vyššej, dokonalej. To je hlavný dôvod príťažlivosti, ba zdanlivo až nevyhnutnosti pravidla výlučnej koncentrácie, ktoré hrá takú zásadnú rolu v úzko špecializovaných systémoch jogy. Výlučnou koncentráciou skrze nekompromisné odmietnutie sveta sa totiž pomerne ľahko dokážeme plne odovzdať Božskému, na ktoré sa takto neúnavne sústredíme. Nemusíme sa viac zaoberať zdĺhavým a náročným presviedčaním nižších zložiek našej prirodzenosti, aby akceptovali potrebu nového, duchom pretvoreného pozemského života a naučili sa byť jeho výkonnými silami a orgánmi. Celkom postačí, keď ich nejako umrtvíme alebo aspoň umlčíme, a ponecháme aktívne iba tie energie, čo sú nutné na udržanie tela pri živote a priamy kontakt s Božským.

Globálny cieľ ani celková koncepcia integrálnej jogy nám však neumožňujú uchýliť sa k tomuto radikálne jednoduchému a strohému únikovému manévru. Keďže nám ide o zásadnú premenu celej našej prirodzenosti, nemôžeme si cestu svojvoľne skracovať, ani sa hneď na začiatku zbaviť všetkého, čo by nás mohlo zdržovať či inak obťažovať. Naším cieľom je podmaniť si celé naše bytie a následne aj vonkajší svet, aby sme jedno i druhé mohli poskytnúť Bohu. A preto mu musíme ponúknuť nielen to najhlbšie a nadčasové v nás, ale aj naše telo, život, srdce, rozum, vôľu a všetko ostatné. Nestačí položiť na oltár iba nášho nahého nepoškvrneného ducha ako dáku strohú a skúpu obeť pre neprístupné Božstvo ukryté kdesi vo vzdialenom kúte Nekonečna, ba ani prosto anulovať všetko, čím teraz sme, a definitívne sa rozplynúť vo večne nemennom Absolútne. Lebo Božské, ku ktorému smerujeme, je nielen odťažitou mimopriestorovou Realitou, ale aj polozahaleným vesmírnym Prejavom, ktorý vidíme a stretáme všade okolo nás. Život je dejiskom nedokončeného aktu Božského sebavyjadrenia: tu, na Zemi, v živote, v hmotnom tele – *ihaiva*, ako naliehajú upanišády – tu musíme odhaliť Božské, tu musíme zažiť jeho transcendentnú nádheru, plnosť a blaho, tu sa ho musíme zmocniť a – nakoľko je to len možné – svojím životom ho vyjadriť. Život teda musíme v integrálnej joge prijať, aby sme ho mohli od základu pretvoriť: nie je nám dovolené uhýbať pred ťažkosťami, ktoré z toho pre nás môžu vyplývať. Naša cesta tak bude nepochybne kľukatejšia a hrboľatejšia, náš boj ťažší a plný nástrah, no keď prekonáme istý kritický bod, získame nesmiernu výhodu. Akonáhle sa totiž naša myseľ pevne upriami na zvolený cieľ a naša vôľa uzná, že mu treba venovať všetky sily, Život sám sa stane naším pomocníkom. Bdelí, pozorní a cieľavedomí, každý detail a poryv svojich životných energií môžeme potom ponúknuť ako obetný dar pre posvätný Oheň, čo neprestajne planie v hĺbkach nášho bytia. A keď tento zápas víťazne zavŕšime, potom i samu Zem dokážeme pohnúť k tomu, aby nám pomáhala,

a našu duchovnú realizáciu obohatíme o vzácne poklady vyrvané z rúk nepriateľských Síľ a Mocností.

*
* *
*

Klasické systémy jogy využívajú ešte jedno účinné, no veľmi jednostranné zjednodušenie, ktoré si adepti integrálnej jogy musia odprieť. Duchovné cvičenie nás skôr či neskôr konfrontuje s mimoriadnou zložitou ľudskej psychiky – zaskočení, ba až zahanbení zistujeme, koľko rôznych a rozporuplných osobností v sebe nosíme; náhle a bez prípravy čelíme bezodnému chaosu a mäťúcej neurčitosti Prírody v našom vlastnom vnútri. Obyčajnému človeku, čo vníma iba svoj bdely povrch a neuvedomuje si nezmerné hlbiny ľudskej povahy, pripadá jeho duševná existencia pomerne jednoduchá. Malá, no o to hlučnejšia skupinka túžob, pár dominantných intelektuálnych a estetických potrieb, nejaké sklony, chute a záľuby, drobná hŕstka vládnucich predstáv a ideí v inak hustom prúde nekoherentných a zväčša triviálnych myšlienok, množstvo viac či menej naliehavých vitálnych potrieb, výkyvy telesného zdravia a choroby, nesúrodá zmes životných radostí a strastí, veľa drobných i väčších problémov a občasné vážne životné krízy sprevádzané intenzívnejšou snahou pochopiť ich hlbší zmysel, a pomedzi to všetko Príroda, raz v súčinnosti s jeho rozumom a vôľou, inokedy bez nich, ba aj proti nim, usilujúc sa toto všetko utriať do nejakého znesiteľného neporiadneho poriadku – to je materiál, z ktorého sa skladá jeho duševná existencia. Duševný život priemerného človeka je ešte aj dnes rovnako hrubý a neotesaný, ako materiálna kultúra dávno vyhynutých prehistorických ľudí. Akonáhle sa však ponoríme hlbšie do nášho vnútra – a joga nepochybne je smelým skokom do hlbín ľudskej duše – ocitneme sa subjektívne, tak ako sa prehistorický človek ocitol objektívne, zoči-voči veľkému a zložitému svetu, ktorý tiež musíme spoznať a ovládnuť.

Najznepokojujúcejším zistením v tomto novom a rozľahlom vnútornom svete je, že každá zložka našej bytosti – intelekt, vôľa, zmysly, životné energie, city i telo – má vlastnú komplikovanú individualitu a prirodzenú vývojovú líniu nezávislú od ostatných, následkom čoho sa nezhodne nielen s inými zložkami, ale ani sama so sebou, ba ani so zástupným egom, ktoré je akoby tieňovou projekciou nejakého hlbšieho a reálnejšieho „Ja“ do nášho stiesneného a okypteného povrchového vedomia. Pri pozornejšom pohľade dovnútra tak v sebe nájdeme nie jednu, ale mnoho osobností, pričom každá má iné požiadavky a povahu. Ľudská psychika je nahrubo zlátaným chaosom, do ktorého musíme vnieť poriadok a duchovnú harmóniu. Časom navyše zistíme, že podobne ako vo svete vonkajšom, ani vo svete vnútornom nie sme sami: ostrá deliaca čiara medzi našou individualitou

a ostatnými je len našim zbožným želaním a ilúziou – v skutočnosti vôbec nežijeme izolovaní v bezpečí vnútornej samoty či súkromia. Naša myseľ je ako neprestajne bežiaci stroj, do ktorého zvonka zo všetkých strán neustále prúdi mocný tok cudzorodého materiálu a ktorý túto nesúrodú masu dňom i nocou prijíma, pretvára a spracúva. Absolútna väčšina našich myšlienok a pocitov vlastne ani nie je naša v tom zmysle, že by vznikla v nás a čisto z nás – v skutočnosti by sme v sebe len ťažko našli dačo, o čom by sme mohli naisto vyhlásiť, že je to náš vlastný originálny výtvar. Mnohé myšlienky a impulzy pochádzajú od iných ľudí alebo z nášho okolia a vstupujú do nás buď ako hrubá surovina, alebo ako hotový produkt, no ešte častejšie sa vynárajú z univerzálnej Prírody, a niekedy aj z iných svetov – z ich energií, bytostí a nepriamych vplyvov. Zo všetkých strán sme totiž obklopení rôznymi úrovňami vedomia a existencie – jemnohmotnými, vitálnymi, mentálnymi – z ktorých naše pozemské myšlienky a činy raz čerpajú energiu, inokedy im ju odovzdávajú, a môžu byť nimi hnané a inšpirované, ale aj ovládané a využité na presadenie ich zámerov v pozemskom svete. Pokým zostaneme takto bezstarostne otvorení a ovládaní najrôznejšími vonkajšími silami a vplyvmi, naše šance na duchovné vyslobodenie budú mizivé. Toto všetko si musíme jasne uvedomiť, zväziť a náležite sa s tým vysporiadať. Našou úlohou je dôkladne preskúmať všetky zákutia našej povahy, vytriediť ich skrytý materiál i pohnútky, a premeniť celú našu prirodzenosť na ohnisko pravej duchovnosti a žiarivej harmónie.

Tradičné školy jogy sa so všetkým týmto rozporuplným materiálom vyrovnávajú jednoducho a priamočiaro. Každá si volí jednu základnú psychologickú silu či schopnosť ako jediný nástroj na dosiahnutie Božského, a ostatné buď potlačí a umŕtvi, alebo ich nechá len živorit' v ich terajšej biede a malosti. Bhaktijogín sa snaží ovládnuť svoje emócie a nasmerovať ich k Bohu ako prúd živého ohňa; jeho jediným cieľom je zažívať vrúcnu lásku a blízkosť Najvyššieho. Intelektuálne aktivity zanedbáva, námietky rozumu hádže za hlavu, túžbu ľudskej mysle po poznaní ignoruje. Jediným pravým poznaním je mu jeho viera a iskry inšpirácie prýščiace zo srdca v dôvernom súznení s Bohom. Ani vôľa k činom u neho nemá miesto, pokiaľ bezprostredne nesmeruje k uctievaniu Milovaného či k láskyplnej službe jeho chrámu. Podobne sa adept Poznania z vlastného rozhodnutia opiera iba o svoje poznávacie schopnosti. Bránou k vyslobodeniu je mu neochvejné sústredenie mysle dovnútra: neúnavne sa koncentruje na ideu vyššieho „Ja“, aby po čase jemným a citlivým rozlišovaním odhalil jeho tichú prítomnosť v pozadí mätiacich aktivít Prírody, až sa nakoniec od živého vnútorného vnemu prepracuje k pravej duchovnej realizácii. Nenechá sa vtiahnuť do klamlivej hry ľudských emócií, zapcháva si uši pred mámiavým hlasom vášne, uzatvára sa pred volaním Života: jeho najväčšou túžbou je, aby sa ich čo najskôr zbavil a stal sa večne

slobodným, nehybným a mlkvým Svedkom. Telo je mu prekážkou a životné funkcie nepriateľom – je šťastný, keď sa mu ich podarí zredukovať na nutné minimum. Proti neustálemu prívalu problémov z okolitého sveta stavia dvojité hrádzu vonkajšej fyzickej a vnútornej duchovnej samoty; v bezpečí za hradbou vnútorného ticha zostáva pokojný a nevzrušený, nedotknutý svetom i ľuďmi. Byť sám so sebou alebo sám s Bohom, utiahnuť sa do ústrania s Milovaným a jeho vernými, všetko opustiť a uzavrieť sa do samoty v snahe získať vyššie „Ja“ alebo lásku Najvyššieho, to je charakteristický trend tradičných škôl jogy. Problém protichodných motívov a pohnútok ľudskej povahy riešia radikálnym rezom, ktorým sa zbavia všetkých problémov okrem jedného zásadného, nerozlučne spätého s tou psychologickou schopnosťou či silou, ktorú si zvolili za svoj nástroj: princíp výlučnej koncentrácie je ich spoľahlivou zbraňou proti vnútornému chaosu.

Pre adepta integrálnej jogy však môžu byť takéto obdobia vonkajšej a vnútornej samoty prinajlepšom občasnými epizódami či etapami na jeho duchovnej ceste. Rozhodnutím akceptovať život sa zaviazal, že na dôvažok ku svojmu vlastnému, už i tak dosť ťažkému bremenu ponesie aj veľkú časť bremena celého sveta. Jeho cesta tým oveľa viac než iné systémy pripomína úporné zápolenie; nejde však o čisto individuálny boj, ale o kolektívny zápas o rozsiahle teritórium. Nestačí teda, aby porazil sily egoistického klamu a disharmónie iba v sebe a sám za seba; musí ich poraziť aj ako predstaviteľov rovnakých nepriateľských a nevyčerpatelných síl pôsobiacich po celom svete. Tento reprezentatívny charakter im dodá schopnosť zaryto vzdorovať a takmer donekonečna sa vracieť a znova útočiť na stratené územia. Adept tak bude nezriedka čeliť situáciám, že aj keď už raz úspešne a dôsledne vybojoval svoj osobný zápas, bude ho musieť podstupovať znova a znova, lebo jeho vnútorná existencia sa medzičasom natoľko rozrástla, že zahŕňa nielen jeho individuálne bytie s jeho špecifickými potrebami a zážitkami, ale aj bytie iných, pretože si už v sebe nesie celý vesmír.

Rovnako nie je žiakovi integrálnej jogy dovolené, aby spory medzi rôznymi zložkami svojej povahy riešil príliš svojvoľne v prospech jednej na úkor ostatných. Stojí pred ním neľahká úloha zladať skúmový intelekt s bezvýhradnou vierou, zmieriť nežnú dušu lásky s hrozivou potrebou moci, spojiť pasivitu duše ukotvanej v transcendentnom tichu s energickou aktivitou božieho sluhu a bojovníka. Ako všetci adepti duchovnosti, aj on musí zápasit' s protikladmi rozumu, sladkým mámením zmyslov, búrkami srdca, zradnými vášňami i hrubou ťarchou fyzického tela, no musí sa so všetkým týmto vzdorovitým materiálom vysporiadať celkom inak, neporovnateľne zrelším a náročnejším spôsobom. Všetky zložky ľudskej prirodzenosti sú totiž legitímnym nástrojom duchovnej realizácie a seব্যядrenia Božského. Úlohou adepta je ukončiť ich hlučné zvady,

vniesť svetlo do ich temných zákutí, pretvoriť každú jednu osobitne a potom aj všetky spoločne, aby ich tak zharmonizoval individuálne i všetky navzájom – celostne, integrálne, bez ponechania čo i len jediného zrnka či žilky starej nedokonalosti. Výlučná koncentrácia na jeden aspekt ľudskej povahy, ba ani časová postupnosť takých koncentrácií nemôžu v jeho mnohotvárnom úsilí predstavovať nič viac než dočasné pomôcky, ktoré prestane používať, len čo prestanú byť nevyhnutné. Tou pravou metou, na ktorú sa musí zamerať, je inkluzívna, všezahrňujúca koncentrácia.

*
* *
*

Schopnosť koncentrácie je v tej či onej podobe nutným predpokladom pre všetky druhy jogy, no pre integrálnu jogu je charakteristická práve inkluzívna koncentrácia. Upriamiť iba svoje myšlienky, iba svoje city alebo iba svoju vôľu na jedinú ideu, objekt, stav, vnútorný proces či princíp býva aj tu často potrebné, no vždy iba ako vedľajší, podporný proces. Masívne a bezvýhradné otvorenie sa vyššiemu vedomiu, koordinované sústredenie všetkých síl a schopností na zvrchované Jedno, ktoré je zároveň Všetkým, predstavuje vyšší typ koncentrácie, bez ktorého integrálna joga nedokáže splniť svoje poslanie. Naším pravým cieľom je totiž vedomie ukotvené v Jednote a činné v Mnohosti: práve jemu chceme podriaďiť všetky zložky a hnutia našej povahy. Inkluzívna koncentrácia je podstatou integrálnej jogy, a z tejto podstaty plynie aj spôsob jej praktizovania.

No aj keď je koordinované sústredenie celej našej bytosti na Božské hlavným rysom integrálnej jogy, presa len je naša prirodzenosť príliš zložitá, než aby sa dala takto hneď a poľahky ovládnuť a upriamiť na jedinú vec. Je to akoby sme chceli vlastnými rukami naraz zdvihnúť celý svet. Najprv preto musíme v komplikovanom súkolí našej povahy nájsť jednu konkrétnu pružinu či páku, o ktorú by sme sa mohli bezpečne oprieť – spravidla pôjde o tú, ktorú prednostne využívame, keď sa potrebujeme rozhýbať a vydať za zvoleným cieľom. Pri tejto voľbe by nám mala byť vodítkom sama Príroda, ale s tým dodatkom, že v integrálnej joge sa potrebujeme oprieť o to najvyššie a najuniverzálnejšie v nej, nie o to najnižšie či inak obmedzené. Vo sfére nižších vitálnych aktivít využíva Príroda ako svoju najmocnejšiu páku mechanizmus túžby, no človek je v prvom rade mentálnou, a nielen vitálnou bytosťou. Má totiž k dispozícii rozum a mentálnu vôľu, aby nimi aspoň čiastočne krotil a korigoval svoje vitálne, živočíšne impulzy. Môže však v sebe aktivovať aj istý typ vyššej osvietenej mentality a tiež svoju hlbšiu dušu – psychickú bytosť – a týmito dvoma čistejšími a vyspelejšími hybnými silami zosadiť z trónu dosiaľ dominantný vitálny a zmyslový mechanizmus túžby. Je potom schopný svoje túžby dokonale ovládať,

presvedčiť o potrebe zmeny a ponúknuť na transmutáciu ich božskému Pánovi a Vládcovi. Táto vyššia myseľ a hlbšia duša, psychický element v nás, sú akoby dve harpúny, ktorými si nás Božské k sebe pripútava, aby nás mohlo cele opanovať.

Vyššia myseľ v človeku je čosi celkom iné, čistejšie, obsiahlejšie, ušľachtilejšie a mocnejšie než rozum a logická inteligencia. Často sa vraví, že kým zvieratá je iba vitálny a zmyslový tvor, človeku má k dispozícii rozum. To je však príliš skratkovité, nepresné, ba až zavádzajúce tvrdenie. Náš rozum a jeho schopnosti sú len úzko špecializovanou a obmedzenou aktivitou vyvierajúcou z čohosi oveľa vyššieho a dokonalejšieho, z kognitívnej potencie, ktorej pravým sídlom je žiarivý, všeprenikavý, bezhraničný éter. Tou pravou a konečnou úlohou logickej inteligencie – na rozdiel od jej terajšej a dočasnej roly – je pripraviť nás na správne prijatie a neporušené účinkovanie vyššieho duchovného Svetla, ktoré v nás má postupne nahradiť nejasné a zatemnené svetlo nižších úrovní, ktorým sa riadia zvieratá. Už zvieratá má totiž rudimentárny rozum, istý druh myslenia, zárodok duše, vôľu, ba aj intenzívne emócie – a hoci je celkovo menej vyvinuté ako my, jeho psychológia je v podstate rovnakého druhu ako naša. Všetky duševné funkcie sú v ňom ale automaticky aktivované a striktné limitované – takmer by sa dalo povedať, že konštituované – jeho nižšou vitalitou. Vnímanie, cítenie i konanie zvieratá je preto plne ovládané jeho nervovými a vitálnymi inštinktmí, poryvmi, sklonmi a potrebami, ktorých jadrom a žriedlom je nutkanie života a princíp vitálnej túžby. Človek je tiež spútaný týmto automatickým mechanizmom, ale o čosi slabšie. Do náročnej práce na vlastnom zdokonaľovaní môže totiž zapojiť aj svoju vedomú vôľu, rozum a vyššie city, a postupom času stále viac podriadiť primitívny mechanizmus túžby týmto vyspelejším a uvedomelejším funkciám. Do tej miery, do akej vie takto opanovať a zušľachtiť svoju nižšiu prirodzenosť, prestáva byť zvieratom a stáva sa človekom. A keď dospeje do bodu, že bude môcť mechanizmus túžby celkom nahradiť úplne novou kvalitou, ešte vyspelejším typom myslenia, vnútorného vľahu a osvietenej vôle v priamom kontakte s Nekonečnom, keď sa dokáže vedome podriadiť vyššej vôli, než je jeho vlastná – vôli disponujúcej univerzálnym a transcendentným poznaním – vtedy vlastne už zahájil svoj výstup k nadčlovečenstvu a k Božskému.

Spočiatku sa teda musíme oprieť o najvyššie vrcholky skúmavej mysle, aké sú nám v danej chvíli dostupné, o ich prenikavý vľahad a osvietenú vôľu, alebo o najhlbšie city nášho srdca – a najlepšie o obe súčasne – a využiť ich ako páku na pozdvihnutie celej našej osobnosti bližšie k Božskému. Masívne a jednoliate sústredenie mysle, vôle i srdca na jeden spoločný bod, jeden spoločný cieľ všetkého poznania, žiarivý a nevyčerpatel'ný zdroj všetkých činov a vytúžený

objekt našich citov je preto základným východiskom a odrazovým mostíkom integrálnej jogy. A cieľom nášho úsilia nemôže byť nič iné, než sám zdroj duchovného Svetla, ktoré sa v nás pomaly prebúdzajú, to žriedlo zvrchovanej Moci, ktorej sa chceme odovzdať, aby viedla naše kroky. Našou jedinou metou musí byť samo Božské, ku ktorému nás v hĺbke nášho bytia stále čosi priťahuje. Mocný lúč našich myšlienok sa musí zo všetkých strán upíriať na ideu, konkrétny vnem, odhaľujúcu víziu, prebúdajúci dotyk a nakoniec aj plnú realizáciu jednoty a všadeprítomnosti Božského. Naše srdce sa musí so všetkou vrúcnosťou oddať hľadaniu Všeobšiahleho a Večného, a keď ho nakoniec nájde, bezvýhradne sa doň pohrúžiť a získať tak nevyčerpatelný zdroj duchovnej Kráasy a Blaha. A nakoniec sa musí aj naša vôľa upnúť na praktickú realizáciu všetkých aspektov Božského a dobrovoľne sa otvoriť všetkému, čo chce Božské v nás či cez nás prejaviť. Tak vyzerá trojjediná cesta integrálnej jogy.

*
* *
*

Lenže ako sa máme sústrediť na niečo, čo zatiaľ vôbec nepoznáme? A napriek tomu platí, že bez takéhoto nekompromisného sústredenia celej našej bytosti nemôžeme Božské naozaj spoznať. V joge totiž slovom poznanie a snaha o poznanie označujeme koncentráciu, ktorá vrcholí živou duchovnou realizáciou, bezprostredným zážitkom Jedného Jediného a následne aj trvalým pociťovaním Jeho živej prítomnosti v nás i mimo nás. A na to sa nestačí pohrúžiť do štúdia duchovných Písíem, ba ani filozofickým hľbaním Božské intelektuálne pochopiť, lebo na konci nášho dlhého mentálneho snaženia môžeme síce obsiahnuť všetko, čo kto kedy o Večnom povedal, a porozumieť všetkým možným koncepciám Nekonečna, no pritom ho vôbec nepoznať a nezažiť. Takáto dôkladná intelektuálna príprava isto môže byť prvým stupňom pravej a hlbkej duchovnosti, no nie je nevyhnutná: nie všetci ju potrebujú a nie od každého ju máme právo požadovať. Joga a duchovnosť by boli obmedzené iba na veľmi úzky okruh ľudí, keby ich nutným predpokladom bolo nadobudnutie adekvátneho mentálneho obrazu o vyššej Realite teoretickým či meditatívnym hľbaním. Vyššiemu duchovnému Svetlu stačí na aktiváciu úprimné volanie našej duše a dostatočná opora v našom vedomí. Takou oporou môže byť už neodbytná idea Božského v našej mysli a tomu zodpovedajúce nastavenie našej vôle, snahy, viery a citov. Hociktorá z týchto zložiek môže prevažovať a ostatné viesť, pokiaľ nedokážu napredovať všetky spoločne a v jednom šíku. Naša predstava Božského bude spočiatku nutne neadekvátne, naše aspirácie nedokonalé a často úzkoprsé, naša viera kolísavá a pochybnej hĺbky i kvality, pretože ešte nie je ukotvená na skale poznania, ba môže na čas aj celkom vyhasnúť a dá nám veľa námahy, kým ju opäť zapálime – ako fakľu vo víchrici. Ale keď sa naplno otvoríme volaniu

našej duše a so všetkou rozhodnosťou sa zasvätime duchovnému ideálu, aj tieto nedokonalé začiatky môžu byť dostatočnou oporou pre pôsobenie vyššej Sily v nás. Znakom pravej múdrosti preto vždy bolo nechať ľuďom otvorené všetky prístupové cesty k Bohu, nezatvárať im ani tú najprízemnejšiu bráničku, ani tie najtesnejšie vrátka. Nezáleží na tom, v akej forme a cez aké symboly uctievať Božské – pokiaľ mu niečo ponúknu či obetujú poctivo a z úprimného presvedčenia, ich snaha nebude márna, lebo Božské vidí do ich srdca a ich obet prijme.

Určite však platí, že čím všestrannejšia a tolerantnejšia je ich vnútorná motivácia, tým plnšia a bohatšia bude ich duchovná realizácia. Keďže sa v joge usilujeme o integrálnosť, je len prirodzené, že by sme ju mali uplatniť aj na našu koncepciu Božského. A preto, ani keď sa naň uprieme celým svojím srdcom, nesmieme sklznúť do úzkoprsosti a obmedzenosti. Musíme sa vyvarovať nielen sektárskeho ducha, ale aj všetkých jednostranných filozofických koncepcií, ktoré sa snažia vtiesnať veci presahujúce rozum do pár zjednodušených mentálnych formuliek. Pre integrálnu jogu je preto najlepším východiskom dynamické poňatie a neodbytný pocit alebo aspoň spontánne presvedčenie o existencii všeobjímavého, no pritom všepresahujúceho Nekonečna disponujúceho absolútnym vedomím. Náš zrak sa musí pozdvihnúť k čomusi zvrchovanému a všemocnému, večne slobodnému, dokonalému a blaženému, v čom všetky bytosti žijú, hýbu sa, a skrze čo sa teda môžu všetky prepojiť a zjednotiť. Toto neopísateľné a rozumom neuchopiteľné Večné sa nás môže z vlastnej vôle dotknúť a odhaliť sa nám naraz ako jediná Osoba i ako bezhraničná neosobná Jednota. Niet pochýb o tom, že má osobný rozmer, pretože je vedomým Božstvom, nekonečnou a nevyčerateľnou Osobou, ktorej neúplný či inak pokrivený odlesk oživuje všetky nespočetné myriady božských i nebožských bytostí vo vesmíre. A rovnako je i neosobné, lebo sa nám javí ako nekonečná Existencia, Vedomie a Blaho, a zároveň je zdrojom, základom a stavebným materiálom všetkého jestvujúceho, všetkých síl a energií. Z neho pozostáva celé naše bytie, naša myseľ, život i telo, náš duch i naša hmota. Nestačí intelektuálne pochopiť, že toto Večné naozaj jestvuje, a poňať ho ako nejakú abstrakciu či logickú nevyhnutnosť; naša myseľ sa musí povzniesť k jasnozrivej vízii, ktorá ho odhalí vo všetkých veciach ako ich skrytého Obyvateľa, ba nájde a dotkne sa ho i v nás samých, rozpozná jeho aktivity a dokáže sa do nich zapojiť. Večné je v istom zmysle jedinou pravou Existenciou, jedinou pravou Osobou: ako prvobytné vesmírne Blaho je materiálom, z ktorého je všetko vymodelované, hoci všetko prevyšuje; ako prapôvodné bezhraničné Vedomie skryto konštituuje a riadi všetky ostatné formy vedomia; ako prvotné a bezmedzné Bytie nesie ťarchu vesmírnej aktivity i jej nekonečného prúdu zážitkov: to Jeho vôľa smeruje vesmír k jeho vzdialenému, no i tak nezvratnému

cieľu a naplneniu. Pristupujúc k nemu s láskou ako k Milovanému, naše srdce sa mu môže cele oddať a žiť iba pre neho – a keď nás nakoniec vezme do náručia, obklopí nás oceán božského nektáru, oceán jeho večnej Lásky a Blaženosti. Lebo On je žriedlom tej tichej Radosti kdesi v hĺbkach našej duše, čo nás neviditeľne podopiera vo všetkom, čo prežívame, ba pomáha aj nášmu zblúdilému egu v jeho ťažkých zápasoch a skúškach, až kým všetka bolesť a trápenie naveky nepominú. Jeho Láska a Blaho priťahujú všetko stvorené – každú vec jej vlastnou cestou, aby sa nakoniec všetky naplnili a zavŕšili v jeho radostnej a všeobjímavej Jednote. Naša vôľa sa na neho môže neochvejne upnúť ako na neviditeľnú vyššiu Moc, ktorá je zdrojom všetkej našej energie a skryto ju vedie k naplneniu. V neosobnom aspekte je táto vševládna Moc osvietenou a vedomou Silou, čo v sebe ako v zárodku nesie budúce plody svojho pôsobenia a nevzrušene sleduje svoj cieľ, až kým ho nedosiahne; v osobnom sa nám zjavuje ako vševediaci a všemocný Pán vesmíru a duchovný Učiteľ sveta, ktorému nič nemôže zabrániť v uskutočnení jeho zámeru. S takouto vierou sa adept integrálnnej jogy vydáva na duchovnú cestu, lebo pri všetkých svojich podujatiach, či už pozemských alebo duchovných, musí sa chtiac či nechtiac oprieť o vieru v ich zmysel a nádej na úspech. Až keď dosiahne duchovnú realizáciu, potom sa jeho viera – naplnená a zavŕšená – premení na plameň večného poznania.

*
* *
*

Do každého duchovného snaženia spočiatku nutne prenikne aj nižší element vitálnej túžby. Lebo to, čo naša racionálna vôľa vníma ako vzácnu duchovnú korunu, ktorú treba získať za každú cenu, a k čomu sa naše vyššie city upierajú ako k jedinému zdroju pravého šťastia, to bude vnímať ako žiaduce aj tá zložka v nás, čo sa cíti obmedzená a potláčaná – a pretože je obmedzená, dychtí a baží po všetkom, čo jej chýba, avšak chce sa toho zmocniť silou a turbulentne, hnaná pálcivou vášňou egoistickej túžby. Túto nepokojnú životnú energiu, našu vitálnu dušu,²⁵ musíme najprv akceptovať, ale iba nato, aby sme ju mohli od základu pretvoriť. Hneď na začiatku ju musíme presvedčiť, aby sa vzdala všetkých túžob okrem jednej jedinej: túžby po Bohu. A keď prekonáme tento zlomový bod, musíme ju naučiť, aby túžila nie po vlastnom prospechu, ale po naplnení Boha vo svete i v nás samých. Nesmie sa teda zamerať iba na vlastný duchovný zisk – hoci ten má istý – ale v prvom rade na pokrok, ktorý potrebujeme všetci spoločne urobiť, aby sa Božské mohlo naplno prejavíť i navonok, v okolitom svete, a aby zvrchovaná Pravda, ktorú chceme nájsť a žiť ňou, mohla panovať naveky. Najťažšia je však pre ňu posledná úloha: nestačí túžiť po správnych veciach, treba

25 Angl. *desire soul* (pozn. prekl.).

po nich túžiť správnym spôsobom. Teda nie po starom, egoisticky, ale po novom, božsky. Nesmie viac zanovito trvať na vlastných preferenciách, na svojom sne o osobnom úspechu, ba ani na vlastnej predstave o tom, čo je vhodné a správne; jej hlavným motívom musí byť túžba slúžiť vyššej a jasnozrivejšej Vôli, ochota podriaadiť sa jej menej zaujatému a zreľšiemu pohľadu na vec. Takto zušľachtený sa aj sám princíp vitálnej Túžby, niekdajší nemilosrdný tyran a trýzniteľ ľudstva, strojca nespočtu ľudských zlyhaní, stane hodným premeny na svoj božský vzor a náprotivok. Lebo aj túžba a vášeň majú svoje božské formy: existuje čistá extáza, nedotknutá chtivosťou a utrpením, skrze ktorú sa duša vzpína ku svojim metám, a na výsostiach všetkému vládne zvrchovaná Vôľa božského Blaha v kráľovstve večnej blaženosti.

Keď sa vo vrcholnom vzopätí sústredenia objekt koncentrácie zmocní jej troch hlavných nástrojov, rozumu, srdca i vôle, a súčasne sa im odovzdá – čo je v plnej miere možné, až keď sa naša vitálna duša bezvýhradne poddá Božskému Zákonom – otvorí sa tým brána k totálnemu prerodu našej mysle, vitality i tela, ktorým aj ony dosiahnu dokonalosť. Zmyslom tohto procesu však nie je spokojnosť nášho ega, ale premena celej našej bytosti na posvätný chrám Božej Prítomnosti a dokonalý nástroj Jeho pôsobenia vo svete. Toto pôsobenie však môže naplno začať až vtedy, keď Jeho nástroj, bezvýhradne Mu oddaný a zbavený každej nedokonalosti, naučí sa skutočne nesebecky konať – a to je zasa možné až potom, čo budú z našej povahy bezo zvyšku vykorenené všetky osobné túžby i samo ego, no istá forma duchovnej individuality napriek tomu pretrvá. Lebo aj keď je naše obmedzené ego anihilované, pravá duchovná Osoba v nás zostáva neporušená a môže naďalej aktívne sprostredkovať Božie pôsobenie na svet – či už ako spontánny výraz duchovnej radosti alebo najlepšie možné využitie svojej osobnej dokonalosti a duchovného naplnenia. Naše činy potom budú naozaj božské, lebo budú z Neho vyvierajú, Ním sa riadiť a k Nemu smerovať. Naša myseľ, vitalita i vôľa Mu budú patriť a zároveň pomáhať ostatným, aby aj oni dosiahli to, čo my, a svojim životom čo najlepšie stelesnili ideál božskej Jednoty, Lásky, Slobody, Sily, Energie, Kráasy a nepominuteľného Blaha, ktorý je tým pravým cieľom náročnej pozemskej anabázy vesmírneho Ducha.

Integrálna joga musí od počiatku smerovať k takémuto absolútnemu sústredeniu všetkých síl na duchovný cieľ. Vyžaduje sa od nás neochvejná vôľa pretavená do aktívneho zasvätenia celej našej bytosti Božskému, či už ho vnímame ako najvyššiu Osobu, zvrchovaného Pána vesmíru, alebo ako rozumom neuchopiteľnú Večnosť, ktorá skryto konštituuje všetko stvorené. Mierou nášho zasvätenia bude úplnosť, s ktorou sa naň dokážeme upriamiť ako na to jediné, čo dáva zmysel, a vylúčiť z nášho života všetko ostatné. V konečnom dôsledku však táto výlučnosť nevyľúči z nášho sveta vôbec nič okrem klamu a nevedomosti, ktoré iba

deformujú náš pohľad a paralyzujú našu vôľu. Lebo koncentrácia na Božské sa pre našu myseľ úspešne zavrie, až keď Ho dokážeme neustále vnímať nielen v nás samých a v Jeho vlastnom nadčasovom bytí, ale aj vo všetkých živých bytostiach, veciach a dejoch okolo nás. Pre naše srdce sa zavrie, až keď sa všetky naše emócie zlejú do lásky k Bohu – a to nielen k Nemu samému v jeho nepominuteľnej sláve, ale aj k jeho božskej Prítomnosti vo všetkých živých i neživých silách, formách a osobách Vesmíru. A pre našu vôľu sa zavrie, až keď dokážeme v každej chvíli správne vycítiť a prijať božský impulz ako jediný motív našej činnosti, lenže to sa dá iba vtedy, keď definitívne vymetieme všetky zvyšky egoizmu z tajných zákutí našej egom formovanej povahy, keď naše vedomie zjmníme a expandujeme natoľko, že do seba pojme celý svet, a keď dokážeme spokojne a vyrovnané akceptovať, čokoľvek Božia Vôľa rozhodne, či už o nás alebo o iných. Toto je prvý kľúčový výsledok, *siddhi*, integrálnej jogy.

V konečnom dôsledku, keď hovoríme o bezvýhradnom zasvätení sa Božskému, nemáme na mysli nič menšie než toto. Pokiaľ chceme tento stupeň dokonalosti naozaj dosiahnuť, musíme podstúpiť náročný proces transformácie, ktorým zo seba odstránime nielen všetky vitálne túžby, ale aj ich samotný zdroj a princíp. Cesta k dokonalému zasväteniu vedie cez dokonalú sebaobetu.

*
* *

Integrálna joga preto pozostáva z dvoch hlavných etáp, dvoch períód oddelených prechodnou fázou. Tou prvou je proces postupného odovzdávania sa Božskému, tou druhou jeho koruna a prirodzený dôsledok. V prvej etape sa pripravujeme na zostup a prijatie Božského do jednotlivých zložiek našej ľudskej prirodzenosti. Počas celého tohto obdobia sa môžeme opierať len o tie nástroje, ktoré nám naša prirodzenosť ponúka, hoci sa nám časom dostane aj stále výdatnejšej pomoci zhora. Neskôr, keď vstúpime do prechodnej fázy, naše osobné, a tým pádom oklieštené úsilie začne ustupovať do úzadia; iniciatívu prevezme vyššia Moc – večná božská Energia, *Šakti*, ktorá bude čoraz častejšie zostupovať do našej prirodzenosti a pozvoľna ju ovládať a pretvárať. V druhej etape toto vyššie pôsobenie celkom nahradí naše pôvodné a spočiatku nevyhnutné osobné úsilie, no bezo zvyšku k tomu môže dôjsť, až keď sa celkom oddáme do Božích rúk. Naša osobnosť, založená na egu, nie je totiž schopná duchovnej premeny vlastnými silami – jej energia, vôľa, poznanie, ba ani iné schopnosti na to vonkoncom nestačia; prinajlepšom sa môže na premenu aktívne pripravovať a krok po kroku sa odovzdávať tomu vyššiemu, božskému, na čo sa chce premeniť. Kým je v nás ego aktívne, naša činnosť je a musí byť súčasťou nižších úrovní existencie, lebo je nevedomá či prinajlepšom polo-vedomá, duchom len sčasti prežiaraná, dosahom

oklieštená a iba čiastočne či dočasne efektívna. Pokiaľ chceme naozaj dosiahnuť duchovnú transformáciu, a nie iba duchovné osvietenie a z neho vyplývajúcu čiastkovú modifikáciu našej povahy, musíme k tomu povolať božskú *Šakti*, vševedúcu a všemocnú, lebo iba ona disponuje potrebným poznaním a nezdolnou energiou. Lenže ľudská aktivita starého typu sa nedá nahradiť božskou naraz a bezo zvyšku. Všetky rušivé vplyvy našej nižšej prirodzenosti, ktoré by mohli deformovať priebeh alebo ciele božského pôsobenia v nás musíme najprv utlmiť alebo celkom zneškodniť, a musíme to urobiť dobrovoľne, z vlastného rozhodnutia. Žiada sa od nás vytrvalé odmietanie všetkých impulzov, deformovaných motívov a klamných predstáv našej nižšej prirodzenosti a neochvejná podpora vyššej Pravdy, keď do nás začne pozvoľna zostupovať. Proces postupného ustalovania a dozrievania duchovného Svetla, Čistoty a Sily v nás si vyžaduje náš slobodný súhlas a tvrdošijné odmietanie všetkého, čo mu protirečí, čo je s ním nezlučiteľné alebo prosto príliš zaostalé a neadekvátne.

Prvá etapa tak predstavuje obdobie individuálnej prípravy a intenzívneho osobného úsilia. Jej hlavnou metódou je sústredenie všetkých zložiek našej povahy na Božské, náš konečný cieľ, v kombinácii s jeho prirodzeným dôsledkom, systematickým odmietaním a očisťovaním sa, *katharsis*, od všetkého, čo nepatrí do neporušenej Božskej Pravdy. Výsledkom nášho vytrvalého úsilia bude plné a bezvýhradné zasvätenie všetkého, čím sme, čo cítime, myslíme a konáme, nášmu ideálu. Toto zasvätenie sa duchovnu vyvrcholí absolútnym odovzdaním sa do rúk Najvyššieho: jeho korunou a naplnením je ponúknuť a prenechať mu celú našu osobnosť. V nasledujúcom štádiu, ktoré je prechodom od ľudského k božskému spôsobu fungovania, naše osobné úsilie pozvoľna ustane – nahradí ho zvláštny druh čistej a vnímavej pasivity, v rámci ktorej bude naša prirodzenosť stále spontánnejšie a adekvátnejšie reagovať na mohutnejšie, až zázračné pôsobenie Božskej Sily, a na žiadne iné. V poslednej etape už nebude jestvovať žiadne individuálne úsilie, žiadna vopred stanovená forma duchovnej praxe: namiesto namáhavého metodického snaženia sa naša očistená a zušľachtená ľudská prirodzenosť začne spontánne a nezadržateľne otvárať ako lotosový púčik, až kým sa nerozvíje do kvetu dokonalého božského Poznania, Sily, Kráasy a Blaženosti. Takto vyzerá prirodzená postupnosť krokov integrálnej jogy.

Nie vždy sú však jednotlivé obdobia od seba striktné oddelené. Čiastkové prejavy prechodného štádia sa môžu objaviť už v závere prvej etapy; isté prvky počiatkovej etapy sa môžu sporadicky vyskytovať až do konca prechodnej fázy; ba aj božské fungovanie, typické pre poslednú etapu, môže sa ako prísľub budúcich vecí dočasne aktivovať ešte prv, než sa naša povaha na tento typ existencie definitívne pripraví a usposobí. Takisto nesmieme zabúdať, že v

každom z nás je prítomný vyšší, božský princíp, ktorý nás skryto vedie aj vtedy, keď zdanlivo napredujeme pomocou vlastnej vôle a úsilia. Nie je teda nič neobvyklé, keď z času na čas jeho tichú prítomnosť a vplyv jasne pocítíme, ba kdesi v hĺbke nášho srdca ho môžeme vnímať aj nepretržite, a to dávno predtým, než sa nám podarí celú našu prirodzenosť dôkladne očistiť od všetkých nižších elementov a motívov. Dokonca si ho môžeme uvedomovať od samého počiatku, a prinajmenšom naše srdce a rozum, keď už nie ostatné zložky, môžu sa na jeho pomoc spoliehať od prvého kroku na duchovnej ceste. Lebo to, čím je prechodná fáza na svojom vrchole špecifická, je až jeho neustále, všestranné a bezprostredné pôsobenie na všetky prvky našej povahy. Až táto jednoznačná prevaha vyššieho duchovného princípu v našej prirodzenosti signalizuje, že sme konečne dozreli na zásadnú duchovnú premenu. Je to nespochybniteľný znak, že naše zasvätenie sa Božskému bolo nielen v princípe prijaté, ale bude čoskoro aj prakticky naplnené. Zvrchovaný Pán Vesmíru už uchopil vyvolenú ľudskú nádobu, aby do nej vliol poklady svojho zázračného Svetla, Moci a Blaženosti.

8. Duchovná cesta čínorodého človeka: joga podľa Bhagavadgíty

Široký záber integrálnej jogy pojíma celý náš život, a nielen to večne tiché, dokonalé a blažené, čo život presahuje. Jej hlavným cieľom je premena nášho bežného, plytkého a fragmentárneho myslenia, cítenia, vnímania a bytia na hlboké a globálne duchovné vedomie, ktoré harmonicky sklbi náš vnútorný svet so svetom vonkajším a pretvorí ľudský život na život božský. Prostriedkom k tomuto cieľu je plne sa odovzdať Božskému:²⁶ všetko, čo máme a čím sme, musíme prenechať Tomu, čo sídli v hĺbkach nášho bytia, no zároveň skryto tvorí a udržuje celý vesmír, a vládne mu ako jeho najvyšší Pán. Absolútne sústredenie našej mysle, vôle i srdca na toto samojediné a jednoliaté, no predsa mnohoraké Božské, ktoré kulminuje v bezvýhradnom zasvätení celej našej bytosti iba jemu – to je rozhodujúci životný zlom a nutná podmienka úspechu, kedy sa naše ego definitívne odovzdá Tomu, čo ho nekonečne prevyšuje.

Náš všedný život pozostáva zo spolu ustálenej a spolu premenlivej masy veľmi nedokonale ovládaných myšlienok, vnemov, citov, pocitov, túžob, činov a

26 Rodovo neutrálny výraz (*to*) Božské zastupuje anglický termín *the Divine* používaný Šrí Aurobindom na označenie najvyššej duchovnej Reality, v ktorej sa osobný a neosobný aspekt existencie zlievajú v jedno (pozn. prekl.).

pôžitkov, z ktorých väčšina sa návykovo opakuje, a preto len málo prispieva k dynamike osobného rastu. Navyše sa všetky priamo či nepriamo odvíjajú od nášho plytkého osobného ega. Výslednicou týchto aktivít je istá miera vnútorného rozvoja, ktorá sa sčasti prejaví v tomto živote a sčasti prejde ako zárodok pokroku do nasledujúcich životov. V tomto postupnom rozširovaní a prehľbovaní nášho vedomia a bytia, ktoré nám otvára stále väčšie možnosti sebavyjadrenia a harmonizácie rôznych stránok osobnosti, spočíva celý zmysel a podstata ľudskej existencie. Práve kvôli takejto zmysluplnej expanzii vedomia myslením, cítením, túžbami, vôľou, činmi a životnými skúsenosťami – čo je proces, ktorý sa neskončí, kým neodhalíme svoju večnú božskú podstatu – vzal na seba Človek, mentálna bytosť, fyzické telo. Všetko ostatné je buď pomocné a vedľajšie, alebo nepodstatné a zbytočné: iba na tom naozaj záleží, čo podporuje náš ďalší rozvoj, pričom i tu je prvoradé odhalenie hlbín našej duše a výšin nášho ducha.

Zámerom integrálnej jogy nie je nič menšie, než čo najrýchlejšie dosiahnuť tento najvyšší cieľ ľudskej existencie v hmotnom svete. Jej procesy a postupy sa preto zámerne odchyľujú od pomalej a ťažkopádnej metódy Prírody, ktorou je pozvoľný, krivolaký, často až chaotický vývoj živých foriem ich prirodzenou evolúciou. Prírodná evolúcia je totiž i v tom najlepšom prípade iba neistým tápaním v hmle; prebieha takmer nebadane, sčasti pod tlakom okolia, sčasti prostredníctvom našej nedokonalej výchovy a vlastného úsilia, do ktorého sa však v mnohých prípadoch vrháme neuvážene, bez náležitého porozumenia. Spravidla len odhadom a polovedome využívame príležitosti, ktoré nám Príroda poskytuje, a dopúšťame sa pritom mnohých chýb a omylov, často i opakovane. Naša vývinová trajektória potom viac pripomína zamotané kľbko s množstvom nehôd, náhod, krivolakých zákrut a nečakaných zvrátov, hoci aj tu na pozadí vždy účinkuje vyššia sila, ktorá nás nebadane vedie životom. V integrálnej joge sa snažíme nahradiť tento mätúco kľukatý, až chaotický pohyb rýchlou a uvedomelou evolúciou, ktorá nás v rámci možností dovedie priamo ku zvolenému cieľu. V istom zmysle môže byť chybou hovoriť o cieľi na evolučnej ceste, ktorá nikdy nekončí. Aj tu však spravidla dokážeme dohliadnuť na nejaký predbežný cieľ či míľnik nad rámec toho, čo sme už dosiahli, na ktorý sa môžeme dočasne zamerať. A momentálne pred nami leží jedinečná šanca na zásadný duchovný prerod, príležitosť vystúpiť na neporovnateľne vyššiu a dokonalejšiu úroveň bytia a zároveň ju primäť k tomu, aby do nás zostúpila a pretvorila všetky zložky našej povahy na svoj obraz. Naše vedomie by sa tým nesmierne rozšírilo, získali by sme vytúžené osvietenie, stali by sme sa naozaj slobodným duchom, dokonalým nástrojom na pretváranie sveta – a pokiaľ by sa to isté podarilo uskutočniť aj kolektívne, na scénu by vstúpilo nové, duchom premenené ľudstvo, či dokonca nadčlovečenstvo obdarené supramentálnym vedomím. A práve túto premenu,

tento nový duchovný zrod si kladieme za cieľ: najhlbšou podstatou a zmyslom integrálnej jogy je práve táto celostná konverzia, zduchovnenie a zbožštenie – a to nielen našej nesmrteľnej duše, ale aj všetkých ostatných zložiek našej ľudskej prirodzenosti.

*
* *
*

V integrálnej joge teda chceme zvrhnúť z trónu naše obmedzené, dovonka zamerané ego a namiesto neho naň dosadiť samo Božské, aby nám priamo a bezprostredne vládlo. A to znamená, za prvé, vydediť a vyhnat' spolu s egom aj všetky vitálne túžby. Ak bol až dosiaľ pôžitok z ich uspokojovania hlavnou náplňou nášho života, nadišiel čas to zmeniť. Duchovný život totiž čerpá životodarnú miazgu nie z túžob, ale z čistého univerzálneho blaha, čo samo prýšči z hlbín prvotného, ničím nepodmieneného bytia. A nie je to iba vitalita s jej túžbami a vášňami, čo treba zmeniť – rovnako radikálne sa musí premeniť aj naša myseľ a jej nástroje. Našu chybujúcu, egom a nevedomosťou spútanú inteligenciu treba rozpustiť v prúde celistvého a neporušeného božského svetla – nahradí ju spontánne a samobytné vedomie najvyššej Pravdy, nedotknuté ľudskými omylmi, chybami, pokleskami a polopravdami. Podobne musí naša neistá, polovičatá a prízemná egocentrická vôľa uvoľniť priestor vyspelejšiemu a dokonalejšiemu typu aktivity – ráznemu a neodolateľnému tlaku duchom osvietenej, a preto automaticky neomyľnej vyššej Sily. Všetky naše vonkajšie aktivity musíme podriaďiť tejto zvrchovanej, neosobnej a nezdolnej univerzálnej vôli, ktorá účinkuje v pevnom spojení a súzvuku s vôľou Najvyššieho. Podobne treba utíšiť a upokojiť aj neprestajný virvar našich plytkých, primitívnych, sebastredných a večne nespokojných emócií. Pod ich rozbúreným povrchom musíme nájsť a prebudiť naše pravé psychické srdce, široké a hlboké, ktoré trpezlivo čaká na svoju chvíľu a v ktorom navyše skryto sídli i samo Božské. Naše city, takto prečistené a zušľachtené, premenia sa potom na pokojné, no mimoriadne intenzívne vlny božskej Lásky a nevyčerpatel'ného Blaha. Tak znie definícia nového, duchom pretvoreného ľudstva, alebo ešte dokonalejšej supramentálnej bytosti, ktorej patrí budúcnosť. Toto, a nie iba znásobená či inak nafúknutá a sublimovaná energia ľudskej vôle a intelektu, je typ nadčlovečenstva, ku ktorému by sme v integrálnej joge mali smerovať.

Bežný človek strávi vonkajšími aktivitami aj tri štvrtiny svojho života. Iba pár výnimiek – svätci, mudrci a kde-tu výnimočný filozof, básnik či umelec – žije viac vo svojom vnútri. Títo naozaj, prinajmenšom na hlbších a intímnejších rovinách, formujú svoj život viacej myšlienkami a citmi než vonkajšími činmi. Dokonalý život však nemožno vystavať iba na jednej dimenzii, či už vnútornej

alebo vonkajšej; potrebujeme obe. Iba keď sa obe naplno rozvinú, harmonicky sklbia a transformujú na čosi vyššie, čo ich presahuje, môže vzniknúť nová kvalita. Joga činov, zjednotenie človeka s Božským skrze jeho vôľu a vonkajšie aktivity – a nie iba cez poznanie a city – je potom nevyhnutnou, nesmierne dôležitou súčasťou integrálnej jogy. Konverzia myslenia a cítenia bez zodpovedajúcej konverzie ducha a aktuálneho priebehu vonkajších aktivít by bola len polovičatým triumfom.

Keď ale chceme docieľiť túto celostnú konverziu, musíme Božskému zasvätiť aj všetky naše činy – nestačí zasvätiť mu iba naše myšlienky a city. Dokonca musíme vyššej Sile krok za krokom prenechať aj všetky svoje činorodé schopnosti a vnútorne sa od nich odpútať, až kým sa náš spontánny pocit, že sme vykonávateľmi našich činov, celkom nerozplynie. V konečnom dôsledku sa od nás žiada, aby sme všetko bez výnimky vložili do rúk božskej Vôle, pôsobiacej skryto pod povrchom vecí, lebo naša aktivita tak či tak nemôže uspieť bez jej tichého súhlasu a podpory. Táto neviditeľná vyššia Moc, utajený Pán vesmíru, vníma všetky naše činy a rozhoduje o ich osude – iba ona vidí cez hrubý závoj nevedomosti, deformácií a perverzností, ktoré do činnosti vnáša ľudské ego; iba ona pozná ich pravý zmysel a cieľ. Náš egom pokrivený a oklieštený život a všetky jeho aktivity treba preto od základu prebudovať: premenený a zušľachtený musí sa vliať do mocného prúdu dokonalého božského Života, Vôle a Energie, ktorý nás už teraz skryto podopiera a ochraňuje. Túto vyššiu Vôľu a Energiu v nás si musíme naplno uvedomiť, aby nás mohla bezo zvyšku opanovať – už viac nepostačí, keď pre nás bude iba nejasne tušenou nadvedomou Silou a oporou. Naša ľudská prirodzenosť sa musí premeniť na krištáľovo čistú riekku, ktorou bude bez jedinej prekážky či deformácie radostne prúdiť mocný tok vševediacej Sily a všemocného Poznania, naplňajúc cez nás svoje neomylné zámery vo svete. Toto bezpodmienečné odovzdanie sa božskej Vôli vrcholiace zásadným duchovným prerodom a vedomou participáciou na jej vonkajšej aktivite predstavuje v skratke hlavný nástroj i konečný cieľ integrálnej karmajogy.²⁷

Dokonca ani tí, čo spontánne tiahnu najprv ku zduchovneniu intelektu alebo ku zduchovneniu srdca a jeho emócií, nezaobídu sa bez duchovnej premeny vonkajších aktivít, lebo aj ona je nutnou súčasťou celkovej transformácie. Inak môžu nájsť Boha v nejakom nebeskom svete, ale nedokážu ho naplniť tu na Zemi: pozemský život pre nich zostane nezmyselným a nebožským, miestami až protibožským paradoxom. Nedosiahnu to práve víťazstvo, ktoré je kľúčom ku zmyslu pozemskej existencie; ich láska nebude tou absolútnou láskou, ktorá prekonáva všetky prekážky; ich vedomie a poznanie nebude naozaj celostné ani

27 Sanskritský termín pre duchovnú cestu činov (pozn. prekl.).

všestrané. Niet pochýb o tom, že cestu k dokonalosti môžeme vskutku zahájiť izolovanou premenou intelektu, poprípade citov, alebo oboch naraz, a odložiť zduchovenie vonkajších aktivít až na koniec. Môže nás to však zvieŤ k tomu, že sa príliš zahĺbime do svojho vnútra, na všetko ostatné zabudneme, a tak vytrvale sa budeme od všetkého izolovať, až v tejto vnútornej samote istým spôsobom ustrnieme. A keď konečne obrátíme pozornosť aj na vonkajší svet, aby sme si ho podrobili a uplatnili naň naše duchovné zisky, prekvapení zistíme, že sme si už príliš navykli na čisto subjektívne vnútorné pôsobenie, ktoré na hmotný svet prakticky neúčinkuje. Duchovná premena nášho fyzického tela a jeho energií bude potom nesmierne náročná. Alebo zistíme, že naše vonkajšie aktivity vôbec nezodpovedajú nášmu vnútornému vnímaniu: stále bežia v starých, no vadných koľajach minulosti poháňané vžitými pokrivenými motívmi – medzi vnútorne prežívanou Pravdou a nevedomým mechanizmom vonkajších vrstiev našej osobnosti sa otvorila temer neprekonateľná priepasť. Deje sa to pomerne často, lebo pri tomto postupe sa vyššie Svetlo a Sila v nás stávajú sebestačnými a voči hmotnému svetu zdržanlivými: strácajú záujem uplatniť sa v reálnom živote; nechcú sa podriaďiť jeho povinným procesom a procedúram. Akoby sme žili v nejakom inom, vyššom a jemnejšom svete, no bez akejkoľvek duchovnej či inej páky, ktorou by sme mohli účinne vplývať na svet fyzický.

Napriek tomu musí každý rešpektovať svoju povahu, a vždy sa nájdu problémy, ktoré treba na čas akceptovať, pokiaľ chceme jogu praktizovať spôsobom pre nás prirodzeným. Joga koniec koncov znamená v prvom rade vnútornú premenu, a pokiaľ si naša duševná konštitúcia vyžaduje, aby jej prvá fáza prebehla výlučne takto a všetko ostatné sa odložilo na neskôr, potom sa musíme zmieriť aj s takýmto na pohľad nedokonalým priebehom. Ideálom integrálnej jogy je však bezpochyby taký postup, ktorý je od začiatku celostný a zaručí súbežný rozvoj vo viacerých smeroch. Pokúsime sa tu preto načrtnúť jeden špecifický druh integrálnej jogy – integrálny svojím cieľom i mnohostrannosťou – ktorý sa primárne odvíja od vonkajších aktivít, hoci ho zvoľna stále viac osvecuje a motivuje aj životodarná božská láska a kľúčiace duchovné poznanie.

*
* *

Najdokonalejšiu a najprepracovanejšiu koncepciu duchovnej cesty činov, akú kedy ľudstvo poznalo, nájdeme bezpochyby v Bhagavadgíte.²⁸ Táto slávna epizóda staroindickej Mahábháraty nám približuje jej základné princípy s neprekonateľným majstrovstvom, aké vie prebudiť len pravá a mimoriadne hlboká duchovná realizácia. Je pravda, že detailne popisuje iba cestu samu v jej

28 Skrátené býva označovaná aj ako Gíta (pozn. prekl.).

starovekom poňatí, kým jej ideálne završenie, jej najvyššie tajomstvo (*rahasyam uttamam*), iba stručne naznačuje – ponecháva si ho v úzadí ako nevyjadrenú zložku vrcholného mystéria existencie. Dôvody jej zdržanlivosti sú zrejmé: duchovná realizácia bola odjakživa záležitosťou bezprostrednej skúsenosti, ktorú žiadne slová nemohli adekvátne vyjadriť. Inak povedané, ľudská myseľ nie je schopná postihnúť úžasnú transformačnú silu duchovnej skúsenosti iba z verbálneho opisu, pokým ju sama neprežije. A tomu, kto ju už zažil a stojí v oslepujúcej nádhere vnútorného svetla, akýkoľvek slovný opis bude pripadať chabý a zbytočný, žalostne neadekvátny, ba až nepatričný. Všetky formy duchovného osvietenia musia byť totiž chtiac či nechtiac vyjadrené v neprimeraných a mýlivých pojmoch jazyka, ktorý vznikol v prvom rade na zachytenie našich každodenných zážitkov; takto pretlmočené ich však správne pochopia iba tí, čo už disponujú vyšším poznaním a vďaka nemu vedia rozpoznať hlbší, skrytý zmysel aj v takýchto neadekvátnych, vonkajškových opisoch. Védski mudrci oddávna prízvukovali, že slová najvyššej duchovnej múdrosti odhalia svoj pravý zmysel iba múdrym. Verbálna zdržanlivosť a kryptický záver Gíty môžu preto ľahko navodiť dojem, že sa nedopracovala k tomu typu riešenia, aký teraz hľadáme – jej slovné formulácie sa držia pri najvyšších vrcholoch duchovnej mysle a explicitne ich neprekráčajú; nevstupujú ešte do sféry, kde v plnej sile žiari neporušené supramentálne Svetlo. I tak je však jej posolstvo o potrebe dynamickej, a nielen statickej identity s Božským v našom vnútri, jej najvyššie tajomstvo spočívajúce v absolútnom odovzdaní sa do rúk božského Sprievodcu, Pána vesmíru a skrytého Obyvateľa nášho srdca tým pravým kľúčom k tomu, o čo sa momentálne usilujeme. Bezvýhradné odovzдание sa Božskému je totiž nevyhnutným nástrojom a predpokladom supramentálnej premeny, a recipročne tiež platí, že iba supramentálna premena nám umožní plnú dynamickú identitu s Božským.

Aké sú teda hlavné zásady cesty činov podľa Gíty? Jej hlavný princíp možno charakterizovať ako kombináciu dvoch najvyšších a najmocnejších stavov či schopností ľudského vedomia, duchovnej vyrovnanosti a duchovnej jednoty. Jadrom jej metódy je bezvýhradné prijatie Božského ako neobmedzeného vládcu nášho vonkajšieho i vnútorného života, nášho tela i ducha. Keď sa vnútorne zriekneme všetkých osobných túžob, získame duchovnú vyrovnanosť. Umožní nám to bezvýhradne sa odovzdať Božskému, čo je podmienkou pre oslobodenie sa od nášho obmedzeného ega, a to nám otvorí bránu k duchovnej jednote. Musí to však byť jednota, ktorá trvá aj počas dynamickej aktivity, nie iba vo chvíľach duševného mieru a blaženej pasivity. Gíta tvrdí, že slobodu ducha si môžeme udržať aj počas intenzívnej činnosti uprostred víriacich energií Prírody – za podmienky, že celú našu bytosť podriadime čomusi vyššiemu, čo presahuje naše

obmedzené a odstredivé ego. Predostiera nám koncepciu mnohotvárnej dynamickej aktivity založenej na nehybnej vnútornej pasivite: kľúčom k jej riešeniu je zdanlivý paradox, že činy formujúce svet môžu spontánne, no pritom nezadržateľne vyvierat' z hlbín nehybného ticha najvyššej Duše vesmíru ako výraz jej slobodného sebavyjadrenia.

Všetky veci okolo nás sú jedným a tým istým nedeliteľným *brahman*, večnou transcendentnou a kozmickou existenciou, ktorá sa naoko rozpadá na oddelené objekty a živé tvory; je to však iba zdanie, lebo *brahman* zostáva v každej živej i neživej veci celé a nemenné, takže dojem jej striktného vyčlenenia z celku je len klamným povrchovým fenoménom nášho nedokonalého vnímania. Kým žijeme pohrúžení do tohto klamného zdania, chybne sa stotožňujeme s obmedzeným egom a zostávame pod nadvládou prírodných síl. Zotročení a pripútani k mámvému povrchu vecí, úpejúc pod jarmom ustavične sa striedajúcich protikladov dobra a zla, hriechu a cností, radosti a bolesti, šťastia a nešťastia, úspechu a neúspechu, bezmocne sa točíme v bludnom kruhu kozmickej ilúzie, *mája*. Prinajlepšom sa môžeme oprieť o svoju chabú relatívnu slobodu, ktorú z neznalosti nazývame slobodnou vôľou. Aj tá je však v konečnom dôsledku iluzórna, lebo nie je ničím iným, než výslednicou rôznych prírodných síl a kvalít: ide o špecifickú energiu Prírody, ktorá sa nás zmocňuje ako svojho nástroja a nami neuchopená a neovládaná podmieňuje naše rozhodnutia i spôsoby, ako k nim dospejeme. Príroda, a nie naše zdanlivo nezávislé ego v skutočnosti určuje, o čo sa budeme usilovať, či už na základe vedomého rozhodnutia racionálnej vôle alebo pod tlakom iracionálnych impulzov, a to v každom okamihu nášho života. Naproti tomu, keď dokážeme vedome žiť v zjednocujúcej realite najvyššieho *brahman*, vymaníme sa nielen z područia svojho ega, ale aj Prírody samej. Navrátime sa totiž do svojho pravého "Ja" a staneme sa naozajstným duchom: prebývajúc v čistom duchu, dokážeme odolať impulzom Prírody, pretože budeme nadradení jej silám, kvalitám i procesom. Dosiahneme tak dokonalú vyrovnanosť mysle, srdca i duše a uvedomíme si svoju jednotu so všetkými bytosťami, ba aj s Tým, čo sa v nich a cez ne snaží prejavit' – a nielen cez ne, ale cez všetko okolo nás. Táto vyrovnanosť a táto jednota tvoria spolu nevyhnutný základ, bez ktorého nemožno plne realizovať božské vedomie, božské bytie, ba ani božskú činnosť. Lebo kým nie sme jedno so všetkým okolo nás, nie sme naozaj duchovní, nie sme naozaj božskí. A dokiaľ nepristupujeme absolútne vyrovnané ku všetkým veciam, udalostiam a živým tvorom, náš zrak je zahalený nevedomosťou – nevidíme ich pravú podstatu, chýba nám pravé poznanie, ba aj pravé duchovné city. Zvrchovaná vyššia Moc, večná a nekonečná, pristupuje ku všetkému dokonale vyrovnané, a pretože je takto vyrovnaná, účinkuje s neomylnou múdrosťou, vždy v súlade s najvyššou pravdou svojich božských

motívov a procesov, a zároveň v súlade s najhlbšou pravdou každej individuálnej veci a bytosti.

A to je v skutočnosti jediná pravá sloboda dostupná človeku – sloboda, ktorú nezíska, kým nevyrastie z nezrelej tendencie vydeľovať sa z celku ako nezávislá jednotka a nestane sa plne vedomou dušou vo svete Prírody. Jediná naozaj slobodná vôľa na svete je zvrchovaná božská Vôľa, ktorej je Príroda výkonným orgánom, lebo ona tvorí a skryto ovláda všetky ostatné formy vôle vo vesmíre. Sloboda individuálnej ľudskej vôle môže byť v istom zmysle skutočná, lenže ako všetky veci, čo podliehajú silám a kvalitám Prírody, je iba relatívne skutočná. Naša myseľ sa vezie na spenenej vlne súperiacich pohnútok a prírodných síl, nejaký čas balansuje medzi nimi, prikláňajúc sa raz k jednej, raz k druhej, až sa nakoniec niekde ustáli s pocitom, že sa tak slobodne rozhodla; nevidí však, ba ani netuší o vyššej Sile v úzadí, čo skryto predurčila jej voľbu. Nedokáže ju postrehnúť, lebo ide o Silu tak totálnu, že ju náš rozum nevie ako celok nijako uchopiť ani vymedziť. Prinajlepšom môže ako-tak rozoznať niektoré z jej početných špeciálnych foriem a prejavov, ktorými ona uskutočňuje svoje nevypočítateľné zámery. Ľudská myseľ, sama nezrelá a neúplná, sedí na miniatúrnej časti obrovského mechanizmu Prírody, ale vidí iba pár jeho hriadeľov a prevodových pák, ba nevie ani ako vznikol a kam speje, no keďže na ňom sedí a vezie sa, myslí si, že ho riadi. V istom zmysle aj ona zaváži, lebo jej sklon preferovať isté možnosti, ktorý nazýva svojou vôľou, i jeho pevné ustálenie, ktoré vníma ako svoje slobodné rozhodnutie, patria k najmocnejším nástrojom Prírody, nikdy však nepôsobia izolovane a nezávisle. Na pozadí tejto relatívne drobnej pomocnej aktivity ľudskej vôle účinkuje čosi veľké, mocné a večné, čo dozerá na jej vývoj a ovplyvňuje jej smerovanie. Príroda ako celok predstavuje totiž určitú totálnu Pravdu, ktorá je nadradená našej individuálnej voľbe. A v tejto súhrnnej Pravde, dokonca aj nad ňou a za ňou, bdie čosi neviditeľné a nepoznané, čo rozhoduje o osude všetkých našich činov a prianí. Jeho tichá prítomnosť a skryté poznanie zabezpečujú Prírode dynamické, takmer automatické rozpoznanie správnych vzťahov, premenlivých i konštantných potrieb i nutných krokov a medzistupňov v jej globálnych procesoch. Týmto opomínaným prvkom je zvrchovaná božská Vôľa, večná a nekonečná, vševediaca a všemocná, ktorej tvorivým sebavyjadrením je nielen celý vesmír, ale aj každá čiastočka zdanlivo pominuteľných objektov a živých tvorov v ňom. A práve túto vyššiu Moc a živú božskú Prítomnosť v nás má Gíta na mysli, keď hovorí o zvrchovanom Pánovi, čo sídli v srdci každej bytosti a silou vesmírnej ilúzie, *mája*, udržuje všetko živé v pohybe, akoby šlo o púhe bábky v dákom divotvornom stroji Prírody.

Táto božská Vôľa však nie je dačo nám cudzie a nepriateľské – práve naopak, je nám dôverne blízka, dokonca sme jej súčasťou, lebo aj ona podlieha nášmu

najvyššiemu "Ja", ktoré ju skryto ovláda a podopiera. Jediný problém je v tom, že nie je identická s našou uvedomenou mentálnou vôľou, lebo často odmieta, čo naša vedomá vôľa prijíma, a prijíma, čo naša vedomá vôľa odmieta. Ľudská myseľ totiž vníma len malý zlomok reality, kým táto vesmírna Prasila – jej tvorkyňa a udržiavateľka – pozná ju dôverne celú i všetky jej súčasti, až do posledného detailu. Naša racionálna vôľa patrí k mentálnemu vedomiu a svet poznáva iba myslením; božská Vôľa je voči nej nadvedomá a svojou podstatou supra-mentálna – pozná všetko, lebo v istom zmysle všetkým je. Nemôžeme teda stotožňovať naše najvyššie "Ja", z ktorého táto božská Prasila vyviera, s naším egom, ba ani s našou individuálnou prirodzenosťou vcelku: ide o čosi ešte vyššie a rozsiahlejšie, čosi univerzálne a transcendentné, voči čomu sú tieto nižšie formy len chvíľkovou penou či drobnou vlnkou na nekonečnom oceáne existencie. Naozajstnú slobodu preto dosiahneme až vtedy, keď sa zriekneme našej racionálnej osobnej vôle a necháme ju vplynúť do zvrchovanej božskej Vôle: vstúpiac tak do sféry pravej slobody, nebudeme viac potrebovať túto iluzórnu, relatívnu, chybujúcu, a iba takzvané slobodnú vôľu – v skutočnosti len bezmocnú bábkú v područí vlastných pokrivených vitálnych motívov a mentálnych konštrukcií.

*
* *
*

Aby sme mohli pokračovať ďalej, musíme pochopiť zásadný rozdiel medzi mechanicky fungujúcou Prírodou a večne slobodným Pánom Prírody – medzi Íšvarom, zosobnením vševládnej a vševediacej božskej Vôle, a nespočtom výkonných síl a mechanizmov vesmíru.

Príroda – nie v jej zvrchovanej božskej podobe, kde vystupuje ako vedomá tvorivá Sila Večného, ale ako sa nám javí v stave nevedomosti – predstavuje mechanickú výkonnú silu, *prakriti*, ktorej procesy bežia automaticky, bez zjavnej prítomnosti vedomej inteligencie, hoci keď posudzujeme jej operácie a výsledky vcelku, vždy jasne svedčia o skrytom účinkovaní absolútnej múdrosti. A aj keď nie je sama sebe pánom, je skrz-naskrz preniknutá všemocnou vedomou Silou,²⁹ vďaka ktorej vládne všetkému stvorenému a v konečnom dôsledku plní presne to, čo si želá *Íšvara*. Ona sama neprežíva radosť z existencie – práve naopak, je objektom potešenia, a preto nesie ťarchu všetkých pôžitkov. Príroda v role *prakriti* je iba zotrvačne aktívnou Silou, ktorá viditeľným spôsobom realizuje to, čo jej bolo zhora vnútené; no kdesi v nej bdie čosi vyššie, obdarené Poznaním, čo vníma pravý zmysel všetkých jej pohybov a procesov. V operáciách *prakriti* je

29 Touto Silou je samotná božská Šakti, tvorivá energia Íšvaru, vesmírna a transcendentná Matka, pôvodkyňa všetkého stvoreného (pozn. aut).

teda vždy zahrnuté aj vyššie poznanie, moc a blaho *purušu*, vedomého subjektu, ktorý v nej sídli a je s ňou nerozlučne spojený, no *prakriti* sa na týchto jeho kvalitách môže podieľať iba tak, že sa mu plne podriadi a začne verne odrážať to, čím ju on naplňa. *Puruša* – nehybný a neaktívny – vie o operáciách *Prakriti* všetko, lebo sú zahrnuté v jeho vedomí a sú mu zdrojom radosti. On dáva povolenie pre jej aktivitu, a ona zasa pre jeho potešenie realizuje veci ním schválené. *Puruša* sám nič nerobí; udržiava však *Prakriti* v aktivite a umožňuje jej viditeľným a hmatateľným spôsobom vyjadriť to, čo on svojím vnútorným zrakom vníma ako možnosť. Zhruba takto chápe odlišnosť *Purušu* a *Prakriti* filozofická škola *sánkhje*, a hoci to nie je celkom vyčerpávajúci opis, lebo opomína najvyššiu pravdu *Purušu* i *Prakriti*, ide o cenné praktické poznatky nutné a platné v celej nižšej hemisfére vesmírnej existencie (*aparárdha*).

Individuálna duša, teda vedomá bytosť v konkrétnej forme, môže sa identifikovať buď s vnímavým *Purušom*, alebo s aktívnou *Prakriti*. Keď sa identifikuje s *Prakriti*, prestane byť svojím pánom a stratí kontakt s pravým poznaním i s blahom *Purušu*. Namiesto toho začne odrážať kvality *Prakriti* a musí sa podriať jej mechanickým procesom. Ba dokonca sa plným pohrúžením do *Prakriti* môže celkom rozplynúť v nevedomí či podvedomí a zaspať v jej neživých formách ako kameň či kov, alebo takmer zaspať ako v rastlinách. V týchto nevedomých formách zostane nadhlo podrobená *tamasu*, princípu zatemnenia a tupej nehybnosti. *Sattva* a *rajas* sú tu tiež prítomné, ale sú prekryté a znehybnené hrubou vrstvou *tamasu*. Vynárajúc sa postupne z nevedomia, no ešte nie celkom vedomá, lebo v jej povahe silne prevažuje *tamas*, vtelená bytosť stále intenzívnejšie reaguje na *radžas*, princíp čínorodej aktivity a vášne hnanej živočíšnymi pudmi a túžbami. Tak sa pomaly formuje prirodzenosť zvieratá, charakterizovaná zúženým vedomím, zárodočnou inteligenciou a podvojnou *radžaso-tamasicou* kompozíciou životných impulzov, motívov a návykov. Vynárajúc sa ešte viac smerom k čistému duchu, vtelená bytosť v sebe po čase oslobodí aj *sattvu*, princíp svetla a rovnováhy, a cez ňu sa dopracuje k relatívnej slobode, poznaniu a ovládaniu seba i sveta – a ruka v ruke s tým aj k istej miere vnútorného šťastia a spokojnosti. Človek, mentálna bytosť v hmotnom tele, by mal byť – ale až na vzácne výnimky nie je – práve takejto povahy. Spravidla je stále príliš zadubený a letargický, alebo naopak zmietaný divou a primitívnou živočíšnou energiou, než aby si vedel udržať duševnú harmóniu a sebaovládanie, nevraviac o tom, že ideálne by mal v hmotnom svete predstavovať osvietenu a trvale blaženú individuálnu dušu. Naša cesta za prirodzenosťou pravého *Purušu* a jeho dokonalou slobodou, blahom, poznaním a vládou nad *Prakriti* je preto taká dlhá a trnistá, lebo v hmotnom svete sú tieto tri princípy nerozlučne spojené a žiaden z nich nemôže účinkovať absolútne a nezávisle, bez

rušivej prímеси ostatných. Sú to totiž práve ich chaotické a nepredvídateľné stretý a kolízie, čo najviac ovplyvňuje subjektívne zážitky nášho bežného vedomia na jeho riskantnej plavbe v zradných vodách večne nejstej a vratkej rovnováhy Prírody.

Charakteristickým znakom pohrúženia vtelenej duše do Prakriti je obmedzenie jej vedomia na individuálne ego. A jeho najmarkantnejším dôsledkom je neustály nepokoj srdca i mysle a z neho plynúce chaotické a protirečivé reakcie na dotyky vonkajšieho sveta. V tomto stave idú naše reakcie z extrému do extrému pod vplyvom protikladov, ktoré vznikli v dôsledku ujarmenia duše Prírodou a tiež vinou našej intenzívnej, no často jednostrannej snahy získať späť stratené šťastie a kontrolu nad životom – snahy tak či tak zväčša neúspešnej. Napriek všetkému úsiliu zostávame uväznení v bludnom kruhu vábivých i hrozivých kontrastov Prírody – úspechu a neúspechu, šťastia a nešťastia, dobra a zla, hriechu a cnosti, radosti a bolesti. Oslobodíme sa z neho až vtedy, keď precitneme z hypnotickej identifikácie s Prakriti a uvedomíme si svoju totožnosť s pravým Bytím, Purušom, i svoju jednotu s celým vesmírnym stvorením. Až potom si dokážeme vybudovať správny vzťah k Prakriti ako k výkonnému orgánu božskej tvorivej Sily. Budeme indiferentní k jej nižším princípom a kvalitám, neochvejne vyrovnaní zoči-voči jej protikladom, a získame pravú slobodu i vládu nad sebou. Naša duša zaujme miesto na tróne nad virvarom prírodných síl a bude ho len nevzrušene sledovať, naplnená pravým poznaním i pokojnou, no mimoriadne intenzívnou radosťou z vlastnej večnej existencie. Aj naďalej bude pokračovať v činorodej aktivite, no nebude viac pohrúžená do nevedomosti, ba ani pútaná svojimi činmi a ich dôsledkami. Jej skutky ju vnútorne nijako neobmedzia ani neovplyvnia – budú pôsobiť iba mimo nej, v Prakriti. Aj tie najgigantickejšie prírodné procesy sa jej budú javiť len ako miniatúrne vlnky na hladine nekonečného oceánu, čo nemôžu nijako narušiť trvalý mier, všeobjímavé blaho, dokonalú vyrovnanosť a nepominuteľnú božskú existenciu v jeho bezodných hĺbinách.³⁰

*
* *

30 Nie je nutné, aby adept duchovnej cesty činov automaticky akceptoval celú filozofiu Bhagavadgíty. Celkom stačí, keď k nej pristúpi ako k dobovému záznamu hlbokých duchovných zážitkov, ktoré mu budú slúžiť ako podklad pre duchovnú prax. V tomto smere je jej učenie nespochybniteľné i dnes, lebo je v súlade s najvyššími a najhlbšími duchovnými zážitkami v histórii ľudstva. Z tohto dôvodu sa mi zdalo vhodné prerozprávať ho tu v rámci možností moderným jazykom a vypustiť všetko, čo sa týka iba metafyziky, a nie psychológie (pozn. aut.).

Takto teda vyzerajú hlavné podmienky a predpoklady nášho úsilia. Smerujú k ideálu, ktorý možno zhrnúť do nasledovných alebo obdobných zásad:

Žiť v Bohu, a nie v egu – pevne sa ukotviť nie v obmedzenom vedomí individuálneho ega, ale v bezmedznom vedomí vesmírnej Všetduše a Transcendentna.

Byť za všetkých okolností dokonale vyrovnaný a ku všetkým bytostiam pristupovať rovnako; pociťovať svoju jednotu s nimi a zároveň ich jednotu s Bohom; vnímať celý svet ako obsiahnutý vo vlastnom "Ja" a zároveň obsiahnutý v Bohu; pociťovať prítomnosť Boha vo všetkom i vlastnú prítomnosť vo všetkom.

Konať svoje činy ukotvený v Bohu, a nie v egu. A tým sa myslí, za prvé, že vôľba našich skutkov nemá vychádzať z našich osobných potrieb či predstáv, ale z dobrovoľnej poslušnosti voči vnútornému hlasu a vnuknutiam živej zvrchovanej Pravdy, ktorá je nad nami. Za druhé, akonáhle sa dostatočne ukotvíme v duchovnom vedomí, nekonať viac ako nezávislý hráč, ale nechať činy spontánne vyvieriť z nášho vnútra v súlade s impulzmi a pokynmi božskej Vôle, ktorá nás presahuje. A za tretie, na záver celého procesu, byť pozdvihnutý do stavu identity s božskou Šakti a jej dokonalým poznaním, silou, vedomím, aktivitou a blaženosťou, a jasne cítiť, ako sa v nás jej dynamická energia – nedotknutá našimi telesnými túžbami, vitálnymi impulzmi a inštinktami, ba ani našou zdanlivo slobodnou mentálnou vôľou – sama formuje a naplňuje v žiare jej nekonečného poznania a nepominuteľného blaha. Lebo tento typ aktivity s konečnou platnosťou nastupuje až vtedy, keď sa naša ľudská povaha vedome podrobí a vleje do večného Ducha a zvrchovaného božského "Ja", ktoré Prakriti naveky presahuje a skryto riadi.

*
* *
*

Aké praktické kroky v oblasti sebadisciplíny však potrebujeme urobiť, aby sme tento náročný cieľ dosiahli?

Kľúčom k duchovnému naplneniu tohto druhu je bezpochyby úplná eliminácia egoistickej aktivity i jej prvotného zdroja – egom formovaného a ovládaného vedomia. A keďže na ceste činov je práve činnosť tým prvým uzlom, ktorý treba rozplieť, musíme ju oslobodiť hlavne od toho, čo ju najviac púta, teda od ega a jeho nenásytných túžob. Inak by sme odstránili len pár najvypuklejších prejavov, nie však podstatu problému. V područí nevedomej, mechanickej Prírody nás držia dve mocné putá: princíp vitálnej túžby a mylný pocit, že sme samostatnou, zo

sveta vydelenou jednotkou.³¹ Domovskou oblasťou vitálnych túžob sú naše emócie, pocity a inštinky – tam sa rodia a stadiaľ ovplyvňujú našu vôľu a myšlienky. Pocit osobnej nezávislosti tam však pramení iba sčasti – jeho hlboké korene siahajú až do sféry rozumu a racionálnej vôle, lebo až tam sa stáva plne vedomým. Tieto dva piliere vesmírnej Nevedomosti treba prežiarit' svetlom pravého poznania a celkom eliminovať.

Vitálne túžby spojené s činnosťou majú mnoho podôb, no najmocnejšou z nich je jednoznačne túžba po plodoch našich činov. Takýmto plodom môže byť vnútorné potešenie z dosiahnutia zvoleného cieľa, z uskutočnenia preferovanej idey, z naplnenia osobných ambícií či iných emočných potrieb, ale tiež intenzívna hrdosť na úspech našich najsmelších nádejí a snov. Môže to však byť aj čisto vonkajšia a materiálna odmena – bohatstvo, postavenie, víťazstvo, česť a sláva, a v princípe čokoľvek odvíjajúce sa od splnenia dovonka smerujúcich materiálnych a vitálnych túžob. Ale všetko bez výnimky sú to iba rôzne formy, ktorými si nás egoizmus drží v područí. Znova a znova sa dáme zviest' klamným pocitom, že sme pánmi svojho života a slobodne sa rozhodujeme, kým v skutočnosti sme stále zapriahnutí do chomúta slepej Túžby, ktorá nás skrze svoje početné formy – hrubé i jemné, ušľachtilé i nízke – neustále kamsi ťahá. A preto prvou zásadou, ktorú Gíta pre činnosť stanovuje, je konať skutky bez túžby po ich plodoch, *niskáma karma*.

Na pohľad jednoduché pravidlo, no aké ťažké je uplatniť ho absolútne úprimne a dôsledne, ako podmienku duchovného oslobodenia! Vo väčšine prípadov ho nedodržujeme vôbec, alebo len minimálne, ako príležitostnú protiváhu našich nástojčivých túžob, aby sme aspoň o čosi zmiernili ich tyranie a skorigovali ich najhoršie výstrelky. No i v tom lepšom prípade môžeme byť radi, keď sa dopracujeme k určitej forme umierneného, disciplinovaného egoizmu, ktorého vonkajšie prejavy príliš nešokujú náš zmysel pre morálku a nezraňujú brutálne ostatných. A tejto nedokonalej sebadisciplíny dávame rôzne mená a formy – pestujeme si zmysel pre povinnosť, vernosť etickým princípom, stoickú statočnosť, prípadne aj zbožnú rezignáciu – pokojné a tiché, či naopak povznesené až exaltované podvolenie sa Božej vôli. Žiadna z týchto vecí však nie je tým, čo má Gíta na mysli, hoci každá nám môže nejako prospieť. Gíta hlása dačo absolútne a nekompromisné – duchovný obrat, ktorý zásadne zmení vzťah ľudskej duše k sebe samej i k svetu. Jej cieľom nie je mentálna kontrola našich vitálnych impulzov, ale pevná a vytrvalá nehybnosť nesmrteľného ducha.

Ako kritérium preto stanovuje absolútnu vyrovnanosť srdca i mysle za každých okolností, bez ohľadu na plody našich činov, reakcie okolia či iné udalosti.

31 Angl. *ego-sense* (pozn. prekl.).

Musíme byť dokonale vyrovnaní zoči-voči radosti i bolesti, víťazstvu i porážke, chvále i hane, šťastiu i nešťastiu, sláve i zabudnutiu. Nestačí, že nami tieto veci vnútorne neotrasú – nesmú sa nás nijako dotknúť, nijako ovplyvniť naše myšlienky, city, ba ani zmyslové vnemy. Až keď v sebe eliminujeme všetky reakcie na ne – keď sa ani v tom najzapadnutejšom kútiku našej bytosti nič nepohne a nezachveje – až vtedy môžeme tvrdiť, že sme dosiahli to absolútne vyslobodenie, ktoré od nás Gíta požaduje. Aj tá najmenšia reakcia je dôkazom, že naša disciplína je nedokonalá, naša premena neúplná. Kdesi v nás je stále čosi nezrelé a nehotové, pútané nevedomosťou, čo sa nechce vzdať svojej starej povahy. Možno je to len drobné zrnko či tenký vlások, ale aj táto drobnosť môže zmariť celé naše snaženie!

Existuje viacero povrchných napodobení vyrovnaného ducha, a je veľmi dôležité, aby sme si ich neplietli s hlbokou a všestrannou duchovnou vyrovnanosťou Gíty. Klamný dojem vyrovnanosti môže budiť sklamaná rezignácia, osobná hrdosť a pýcha, ba aj istá vrozená psychická robustnosť, ale všetky tieto formy sú povahou silne egoistické. Počas duchovnej praxe sa objavujú takmer zákonite, no treba ich buď odmietnuť, alebo premeniť na pravý duševný mier. O čosi vyššie leží vyrovnanosť stoikov, zbožná rezignácia a tiež pokojný nadhľad filozofov – nevzrušený postoj individuálnej duše odpútanej od sveta a ľahostajnej k jeho daniu. Aj tieto formy sú samy osebe nedostatočné, no možno ich už považovať za rané fázy vývoja duše, či aspoň za predbežnú mentálnu prípravu na vstup do pravej, absolútnej a všestrannej vyrovnanosti ducha, ktorú presadzuje Gíta.

Je totiž nad slnko jasnejšie, že takýto náročný cieľ nemožno dosiahnuť naraz, bez vhodných medzistupňov. Najprv sa treba naučiť znášať údery života tak, aby aspoň najvnútornejšia časť našej bytosti zostala pokojná a nedotknutá, a to aj vtedy, keď jej povrchové zložky – myseľ, city a vitalita – sú nimi silno zasiahnuté a otrasené. Stojac pevne a nehybne na najhlbšom podloží svojho vedomého bytia, musíme dušu raz a navždy oddeliť od týchto povrchových duševných javov a buď ju premeniť na nezúčastneného svedka v pozadí, alebo ju presídliť do bezpečných hlbín nášho srdca. Následne sa vyžarovaním jej neotrasiteľného pokoja i na jej vonkajšie nástroje začne duchovný mier pomaly šíriť zo žiarivého jadra našej bytosti aj do jej temnejších okrajových častí. Tento proces môžu podstatne uľahčiť aj náležite zvolené medzistupne – napríklad si môžeme cielene pestovať nejakú formu osobného stoicizmu, filozofického nadhľadu, prípadne aj zbožného nadšenia a povznesenia. Dokonca na to môžeme využiť aj svoje menej vzletné a pôsobivé, no i tak užitočné duševné sily a schopnosti. V konečnom dôsledku ich však musíme všetky prekonať a opustiť, alebo od základu premeniť, aby sme dospeli k pravej vyrovnanosti ducha, k dokonalému a neotrasiteľnému duševnému

mieru, ba dokonca – pokiaľ to dokážeme – aj ku spontánnej, trvalej a nenarušiteľnej blaženosti všetkých prvkov našej povahy.

Ako však potom máme pokračovať v činnosti? Ved' obvykle nás do nej durí práve túžba alebo nutkavý pocit, že nám čosi chýba, že dačo potrebujeme – dačo mentálne, vitálne alebo fyzické. Poháňať nás môže ostrý bič telesných potrieb, mámvivá vidina bohatstva, cti a slávy, túžba po citovom či rozumovom naplnení, alebo prosto hlad po moci a svetských pôžitkoch. Inokedy nás zasa môže posadnúť mravná potreba, či skôr ambícia presadiť vlastné presvedčenie, vlastný ideál, vlastnú komunitu, krajinu alebo preferovaný spôsob vnímania a uctievania Boha po celom svete. No a keď sa všetkých týchto i ostatných túžob máme vzdať, aby viac neboli hybnou silou našich skutkov, potom sa zdá, že tým stratíme aj všetku motiváciu k činnosti, ktorá tým pádom musí tiež nevyhnutne skončiť. Gíta na túto námietku odpovedá svojim tretím veľkým tajomstvom, tretím princípom božského, duchom pretvoreného života. Našou úlohou je stále dôraznejšie sa upriamiť na najvyššieho Pána vesmíru a neúnavne mu ponúkať všetky naše činy ako radostnú, nikdy nekončiacu obeť. Pokiaľ v tomto úsilí vytrváme, najvyšší Pán nakoniec osobne prevezme vládu nad nami – nad našou myslou, srdcom, vôľou, zmyslami, vitalitou i telom – a láska k nemu a túžba slúžiť mu zostanú jediným motívom našej činnosti. Táto zásadná premena motivácie a charakteru našich činov je bezpochyby tou hlavnou originálnou ideou Gíty a zároveň nepostrádateľným základom pre jej jedinečnú syntézu činnosti, lásky a poznania. Nakoniec teda nie túžba, ale vedome vnímaná a prijímaná vôľa Najvyššieho zostane v nás ako jediný zdroj a hybná sila našich skutkov.

Nekompromisná duchovná vyrovnanosť, zrieknutie sa túžby po plodoch našich činov a skutky konané ako nepretržitá obeť najvyššiemu Pánovi našej bytosti i celého vesmíru – to sú tri hlavné piliere v ranej fáze duchovnej cesty činov podľa Gíty.